

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965:17

Justitiedepartementet

SOU

1965:17 A

**FASTSTÄLLANDE AV
FADERSKAPET TILL BARN
UTOM ÄKTENSKAP**

FÖRSLAG AVGIVET AV
SÄRSKILD UTREDNINGSMAN

Stockholm 1965

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965

Kronologisk förteckning

1. Sveriges sjöterritorium. Kihlström. 135 s. + 1 utviksblad. U.
2. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 1: Allmänna uttalanden samt 1 och 2 kap. i förslaget till regeringsform. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
3. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 2: Kap. 3, 4 och 5 i förslaget till regeringsform. Norstedt & Söner. 120 s. Ju.
4. Tandvårdsförsäkring. Kihlström. 186 s. S.
5. Måttenheter. Kihlström. 47 s. Fl.
6. Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring. Esselte. 100 s. I.
7. Praktik- och feriearbetsförmedling. Esselte. 177 s. I.
8. Skånes och Hallands vattenförsörjning. Esselte. 513 s. + 5 st. kartbilagor. K.
9. Arbetsmarknadspolitik. Esselte. 567 s. I.
10. Antikvitetskollegiet. Esselte. 281 s. E.
11. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I. Esselte. 280 s. E.
12. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II. Specialutredningar. Esselte. 741 s. E.
13. Rättegångshjälp. Norstedt & Söner. 186 s. Ju.
14. Godtrosförvärv av lösöre. Norstedt & Söner. 241 s. Ju.
15. De svenska utlandsförsamlingarnas ekonomi. Esselte. 129 s. E.
16. Ny jordförvärvslag. Hæggström. 196 s. Jo.
17. Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. Beckman. 94 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965:17

Justitiedepartementet

FASTÄLLANDE AV
FADERSKAPET TILL BARN
UTOM ÄKTENSKAP

FÖRSLAG AVGIVET AV
SÄRSKILD UTREDNINGSMAN

K. L. BECKMANS TRYCKERIER AB
STOCKHOLM 1965

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

300 LANE AVENUE

STANFORD, CALIF.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY
300 LANE AVENUE
STANFORD, CALIF.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

300 LANE AVENUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

300 LANE AVENUE

Innehåll

Skrivelse till statsrådet och chefen för Kungl. Justitiedepartementet	5
Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	7
Utredningsdirektiven	11
Äldre rätt	14
Gällande rätt	17
Rättspraxis	21
Statistiska uppgifter	25
Utländsk rätt	27
Tidigare reformförslag	31
Utredningsmannen	46
Bilaga A. Utlåtande av medicinalstyrelsen	66
Bilaga B. Utlåtande av blodgruppsserologiska avdelningen vid statens rättskemiska laboratorium	72
Bilaga C. Utlåtande av paternitetsavdelningen vid statens rättsläkarstation	78
Bilaga D. Lars Engström och Bertil Falconer: Nyfödda barns vikt och längd vid olika längd av havandeskapet	80
Bilaga E. Exempel på användningen av tabellerna över graviditetstider . .	91

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1963 har Herr Statsrådet uppdragit åt mig att företaga översyn av reglerna om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap och därmed sammanhängande frågor.

Justitieombudsmannen har till mig överlämnat dels avskrift av sitt beslut den 31 augusti 1964 angående visst fall i vilket statens rättskemiska laboratorium avgivit motstridiga utlåtanden över resultatet av verkställda blodundersökningar, dels handlingarna i ett den 3 februari 1965 avslutat ärende angående företagna inskränkningar av de blodgruppserologiska undersökningarna vid laboratoriet.

Sedan jag nu slutfört mitt uppdrag, får jag vördsamt överlämna betänkande med förslag till lag om ändring i föräldrabalken.

Stockholm den 5 mars 1965.

Folke Nyquist

Das zweite ist (siehe die Seite 1, Fußnoten 1 und 2).

Das ist die zweite Seite des Berichtes, die im Jahr 1900 veröffentlicht wurde. Sie enthält die Ergebnisse der Untersuchungen über die Wirkung der verschiedenen Faktoren auf die Entwicklung der Pflanzen. Die Ergebnisse sind in Tabellen und Diagrammen dargestellt.

Die Tabelle zeigt die Ergebnisse der Untersuchungen über die Wirkung der verschiedenen Faktoren auf die Entwicklung der Pflanzen. Die Ergebnisse sind in Tabellen und Diagrammen dargestellt. Die Tabelle zeigt die Ergebnisse der Untersuchungen über die Wirkung der verschiedenen Faktoren auf die Entwicklung der Pflanzen. Die Ergebnisse sind in Tabellen und Diagrammen dargestellt.

Die Tabelle zeigt die Ergebnisse der Untersuchungen über die Wirkung der verschiedenen Faktoren auf die Entwicklung der Pflanzen. Die Ergebnisse sind in Tabellen und Diagrammen dargestellt.

Die Tabelle zeigt die Ergebnisse der Untersuchungen über die Wirkung der verschiedenen Faktoren auf die Entwicklung der Pflanzen. Die Ergebnisse sind in Tabellen und Diagrammen dargestellt.

Die Tabelle zeigt die Ergebnisse der Untersuchungen über die Wirkung der verschiedenen Faktoren auf die Entwicklung der Pflanzen. Die Ergebnisse sind in Tabellen und Diagrammen dargestellt.

Förslag till

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas, att 3 kap. 1—3 §§ samt 20 kap. 3, 4, 11 och 37 §§ föräldrabalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

3 k a p.

1 §.

(Gällande lydelse)

Talan om *faderskap* till barn utom äktenskap väckes mot mannen *eller, om han är död, hans arvingar som i 2 kap. 3 § sägs.*

Talan må väckas redan före barnets födelse men må icke dessförinnan slutligen prövas.

(Föreslagen lydelse)

Talan om *fastställande av faderskapet* till barn utom äktenskap väckes mot mannen. Sådan talan må väckas före barnets födelse men må icke dessförinnan slutligen prövas. Är det ovisst vem av två eller flera som är fader, må talan samtidigt föras mot dem.

Om den mot vilken talan skolat föras är död, instämmas i stället hans arvingar som i 2 kap. 3 § sägs.

Påstår den, mot vilken talan om fastställande av faderskap väckts, att viss annan man är att anse såsom fader till barnet, skall även den frågan prövas av rätten. Yrkande här om skall framställas i skriftlig inlägga. Om denna gälle i tillämpliga delar vad om stämningsansökan är stadgat. Sedan yrkande varom nu sagts blivit framställt, skall så anses som om talan angående faderskapet väckts jämväl mot den som yrkandet avser. Är denne död, äger vad i andra stycket sägs motsvarande tillämpning.

2 §.

Varder utrett, att mannen haft samlag med modern å tid, då barnet

Den som haft samlag med modern å tid, då barnet kan vara avlat, skall

(Gällande lydelse)

kan vara avlat, skall han anses såsom fader, om det ej är osannolikt att barnet avlats vid samlaget.

Vad i 1 § stadgas om talan angående fastställande av faderskap skall äga motsvarande tillämpning å talan om barnets förklarande för trolovningsbarn.

Talan rörande faderskapet till barn utom äktenskap eller om barnets egenskap av trolovningsbarn må väckas vid rätten i den ort, där mannen har sitt hemvist eller lägersmålet skett. Är han död, må talan väckas vid den rätt, där dödsboet efter honom svarar.

(Föreslagen lydelse)

anses som fader, om det ej framstår såsom osannolikt att barnet avlats vid samlaget. Är sådant fall för handen jämväl beträffande annan, skall den för vars faderskap överväganle skäl tala anses som fader.

3 §.

Talan om barns förklarande för trolovningsbarn väckes mot mannen eller, om han är död, hans arvingar som i 2 kap. 3 § sägs.

Talan må väckas redan före barnets födelse men må icke dessförinnan slutligen prövas.

20 k a p.

3 §.

Talan rörande faderskapet till barn utom äktenskap eller om barnets egenskap av trolovningsbarn må väckas antingen vid rätten i den ort där mannen har sitt hemvist eller, om han är död, den rätt där dödsboet efter honom svarar eller ock vid rätten i den ort där lägersmålet skett. Skall talan samtidigt föras mot två eller flera, mål talan väckas vid rätten i den ort som med avseende å någon av dem är behörig enligt vad nu sagts.

Ej må ny talan rörande faderskap, varom redan är rättegång, upptagas till prövning vid annan rätt.

Har talan upptagits av viss domstol och skall i målet prövas vem av två eller flera som är fader, äge domstolen, om synnerliga skäl äro därtill, på framställning av part förordna att målet skall överflyttas till annan domstol, vid vilken talan enligt

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

första stycket skulle kunna hava väckts mot någon av männen.

4 §.

I mål sådan talan.
 Envar, som i målet.

Överklagas dom, som givits mot flera män, äger part påkalla att frågan om faderskapet prövas jämväl mot någon av männen som den fullföljda talan icke avser. Yrkande här om skall av vade- eller revisionskärande framställas i fullföljdsinlagen och av svarande part i särskild inlaga, vilken skall hava inkommit till rätten inom tid som är bestämd för avgivande av hans genmäle. Om sådan inlaga gälle i tillämpliga delar vad om vade- eller revisionsinlaga är stadgat.

11 §.

I mål om underhåll till barn skall vad i 4 § stadgas äga motsvarande tillämpning.

I mål om underhåll till barn skall vad i 4 § första och andra styckena stadgas äga motsvarande tillämpning.

Skall, då dom i mål om faderskap överklagats, den högre rätten enligt bestämmelserna i 4 § tredje stycket pröva frågan om faderskapet även mot någon man som den fullföljda talan icke avser, vare rätten skyldig att, om det å barnets vägnar eller av modern yrkas, ompröva domen jämväl i fråga om underhåll till barnet eller underhåll till modern enligt 7 kap. 10 §. Yrkande varom nu sagts skall framställas muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Den mot vilken yrkandet riktas skall erhålla del därav.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Underhållsbidrag må av underhållstiden.
 Underhåll till föreligger därefter.

37 §.

I fråga motsvarande tillämpning.

Med avseende å rättegångskostnad i mål om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap äger rätten förordna efter vad som med hänsyn till samtliga i målet föreliggande omständigheter finnes skäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 196 .

Utredningsdirektiven

I anförande till statsrådsprotokollet den 28 juni 1963 uttalade chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, bl. a. följande:

Frågan om införande av arvsrätt för utomäktenskapliga barn även efter fader och fadernefränder har sedan ett femtiotal år tillbaka flera gånger varit föremål för lagstiftarnas uppmärksamhet. Det senaste utredningsförslaget i ämnet framlades av ärvdabalksakkunniga år 1954 i betänkandet Ärvdabalk (SOU 1954: 6). Enligt de sakkunnigas mening förelåg inga principiella betänkligheter mot att i arvsrättsligt hänseende helt likställa barn utom äktenskap med barn i äktenskap. Såsom praktiska hinder upptog de sakkunniga dels svårigheterna att med tillräcklig grad av säkerhet fastställa faderskapet och dels frågan om efterlevande hustrus ställning i fall då mannen avlidit efterlämnande barn utom äktenskap. I syfte att undanröja dessa hinder föreslogs emellertid vissa nya regler om förande av talan i faderskapsmål och vidare framlades förslag till viss ändring av giftermålsbalkens regler om bodelning vid makes död.

Ärvdabalksakkunnigas förslag om lika arvsrätt för barn utom och i äktenskap vann i princip anslutning hos det alldeles övervägande antalet remissinstanser. Endast i fyra yttranden avstyrktes förslaget av principiella skäl. Även de föreslagna nya reglerna om förande av talan i faderskapsmål tillstyrktes eller lämnades utan erinran av flertalet remissmyndigheter.

Vid remissen till lagrådet den 12 maj 1955 av förslaget till ärvdabalk m. m. anslöt sig dåvarande chefen för justitiedepartementet till de sakkunnigas förslag om lika arvsrätt för barn i och utom äktenskap. I fråga om reglerna för fastställande av faderskap till barn utom äktenskap föreslogs en mindre jämkning. De föreslagna reglerna avsåg att öppna möjlighet att samtidigt föra talan mot flera män; domstolen skulle i sådant fall verkställa en sannolikhetsbedömning och den för vars faderskap övervägande skäl talade skulle anses som fader. Beträffande efterlevande hustrus ställning anslöt sig departementschefen till de sakkunnigas förslag om en något ändrad bodelningsregel.

I det till lagrådet remitterade förslaget till ärvdabalk m. m. ingick även ett förslag till ny lag angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap. Enligt detta förslag skulle rätten få möjlighet att förordna om blodundersökning och annan antropologisk undersökning även beträffande syskon till barnet samt föräldrar till modern eller till man, beträffande vilken rätten förordnat om sådan undersökning. Ett förslag i denna riktning hade övervägts även av ärvdabalksakkunniga, som emellertid, under åberopande av det mottagande ett motsvarande förslag fått år 1949, avstått från att framlägga något förslag i frågan.

Vid behandlingen i lagrådet mötte förslaget om lika arvsrätt för barn i och utom äktenskap starkt motstånd. Detta gällde såväl principfrågan som vissa prak-

tiska frågor. I det senare hänseendet framhöll lagrådet svårigheterna att med tillräcklig grad av säkerhet fastställa faderskapet till barn utom äktenskap; de i detta hänseende föreslagna nya reglerna utsattes därvid för åtskillig kritik. Oavsett vilken betydelse som tillmättes dessa svårigheter borde emellertid, ansåg lagrådet, anstå med en reform i arvsfrågan till dess sådana åtgärder vidtagits att efterlevande hustrus ställning i väsentlig grad stärkts. I fråga om de föreslagna nya reglerna angående blodundersökning hade lagrådet ingen erinran.

I propositionen med förslag till ärvdabalk (1958:144) upptogs ej något förslag om utvidgad arvsrätt för barn utom äktenskap och ej heller något förslag om nya regler för fastställande av faderskap till sådana barn. Min företrädare som departementschef framhöll i sitt anförande till statsrådsprotokollet, att han ej kunde dela den principiella uppfattning angående frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt åt vilken lagrådet givit uttryck. Inte heller ansåg han de begränsade möjligheterna att säkert fastställa det biologiska faderskapet vara något avgörande skäl mot arvsrättsreformen. Därvid utgick han dock från att ökad säkerhet vid fastställande av faderskap skulle kunna vinnas genom en reform av förfarandet i faderskapsmål. En omständighet som måste beaktas var emellertid efterlevande makes rätt i boet efter andre makens frånfälle, och i denna fråga hade han kommit till samma uppfattning som lagrådet, d. v. s. att frågan om efterlevande makes rätt först borde lösas. Departementschefen erinrade emellertid om att särskilda sakkunniga redan tillkallats för att utreda bl. a. denna fråga. Vidare framhölls, att under det uppskov som kunde föranledas av denna utredning blodgruppsforskningen kunde komma att göra ytterligare framsteg och de antropologiska undersökningsmetoderna förbättras varigenom ökad säkerhet vid fastställandet av faderskap kunde vinnas.

Vid riksdagsbehandlingen av det samtidigt med förslaget till ärvdabalk framlagda förslaget att utvidga undersökningsplikten vid blodundersökning m. m. till att avse även vissa anhöriga till parterna förekom viss opposition. Riksdagen avsåg i anledning därav förslaget i denna del och hemställde om en utredning av frågan, under vilka förutsättningar en utvidgning av undersökningsplikten kunde medgivas.

Den fråga som år 1958 föranledde att någon proposition med förslag till lika arvsrätt för barn i och utom äktenskap icke framlades, nämligen önskemålet om en förstärkning av efterlevande hustrus ställning, kan inom en snar framtid väntas få sin lösning såsom ett resultat av familjerättskommitténs arbete. Från denna synpunkt skulle därvid hinder ej möta att ånyo upptaga frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Överväganden av detta slag aktualiserar emellertid även det förut berörda spörsmålet om de regler angående förande av talan i mål om faderskap till barn utom äktenskap som är ägnade att ge största möjliga garantier för ett tillförlitligt resultat. Med detta spörsmål sammanhänger även frågan vilka personer som bör vara underkastade undersökningsplikt enligt den förut berörda lagen om blodundersökning i faderskapsmål m. m., d. v. s. den fråga varom riksdagen tidigare begärt en närmare utredning.

Om det skall bli möjligt att redan i samband med ställningstagandet till familjerättskommitténs förslag taga ståndpunkt även till frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt, synes erforderligt att redan nu ånyo överväga spörsmålet vilka regler som bör gälla för mål angående fastställande av faderskap till barn utom äktenskap. I samband härmed bör även övervägas vilka personer som skall vara underkastade undersökningsplikt enligt lagen om blodundersökning i bl. a. sådana mål och under vilka förutsättningar en utvidgning av undersökningsplikten kan genomföras. En särskild anledning att ånyo utreda dessa frågor utgör

de vetenskapliga framsteg som under senare år gjorts på bl. a. det blodgrupps-serologiska området. Dessa framsteg kan i betydande mån påverka utformningen av reglerna för faderskapstalan och vad därmed äger samband.

Ärvdabalksakkunnigas arbete bedrevs i viss utsträckning i samarbete med representanter för Danmark, Finland och Norge. I Danmark och Norge gäller sedan lång tid en ordning enligt vilken utomäktenskapliga barn i arvsrättsligt hänseende är i princip likställda med barn i äktenskap. De i dessa länder gällande reglerna angående fastställande av faderskap till barn utom äktenskap är i väsentliga delar överensstämmande med motsvarande förslag av ärvdabalksakkunniga. Med hänsyn till det anförda bör under utredningsarbetet kontakt sökas med företrädare för övriga nordiska länders justitiedepartement.

Äldre rätt

I 21 § *lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap* stadgades, att talan om faderskap till sådant barn skulle anhängiggöras genom stämning å mannen. Enligt 26 § samma lag skulle svaranden, om det blivit utrett, att han haft samlag med modern å tid, då barnet kunde hava avlats, anses såsom fader, där ej uppenbart var, att barnet ej avlats vid samlaget.

Lagberedningen, vilken utarbetat det förslag, som låg till grund för 1917 års lag, erinrade i sina motiv (betänkande 1915 med förslag till revision av giftermålsbalken och vissa delar av ärvdabalken III s. 157—162 samt 151 och 152) att 1734 års lag icke innehöll särskilda regler om faderskapstalan eller faderskapsbevisningen. Så småningom hade emellertid den praxis utvecklats sig, att om det kunde visas att den, emot vilken talan riktades, haft samlag med modern å konceptionstiden, han ansågs såsom fader till barnet utan hänsyn därtill att modern under konceptionstiden kunde haft samlag med annan. Invändning om flera konkumbenter avvisades därför såsom icke på saken inverkan, och bevisning därom tillätes icke. Dock torde presumptionen ha ansetts böra falla, om svaranden kunde visa någon omständighet, som uteslöte möjligheten av hans faderskap. Lagberedningen ansåg det ej gärna kunna ifrågasättas annat än att såsom huvudregel fortfarande skulle gälla, att svaranden ansåges såsom barnets fader, om han haft samlag med modern å konceptionstiden. Detta uteslöte emellertid icke, att tillika i lagen upptoges bestämmelser, enligt vilka den sålunda uppställda presumptionen skulle kunna genom särskilda omständigheter hävas. Bland omständigheter, som svaranden i sådant hänseende kunde åberopa, kunde anföras: att mannen vid tiden för samlaget var impotent, att modern redan före sitt umgänge med honom var havande eller att barnet företedde rasegendomligheter, som med säkerhet visade, att fadern icke kunde tillhöra svarandens ras. Vida svårare vore att avgöra, huruvida och i vilken mån betydelse skulle tillerkännas omständigheter, som vore av beskaffenhet att göra svarandens faderskap tvivelaktigt, särskilt den omständigheten att modern under konceptionstiden haft samlag med flera. Vore det möjligt att med någorlunda säkerhet bedöma, huruvida större sannolikhet förefunnes för den enes eller den andres faderskap, skulle det kunna överlätas åt domstolen att på sådan grund välja mellan konkumbenterna. De medicinska

myndigheterna hade emellertid förklarat sig anse, att under inga omständigheter hänsyn borde i lagstiftningen tagas till möjligheten att utrona vilken bland flera män, som under konceptionstiden haft samlag med modern, vore att anse såsom fader till barnet. Vid sådant förhållande kunde en dylik regel icke upptagas. Om det kunde bevisas, att jämväl annan än svaranden å konceptionstiden haft umgänge med kvinnan, bleve emellertid presumptionen om svarandens faderskap avsevärt försvagad. Strängt logiskt sett skulle faderskapet anses outrett, och vid sådant förhållande borde svaranden hava anspråk på att den emot honom förda talan bleve ogillad, så vida man icke ville tillgripa den utväg, som de danska och norska lagarna valt och som innebure, att väl ingen av konkumbenterna bleve att anse såsom fader men att de alla finge betala underhållsbidrag på grund av den möjlighet till faderskap, som beträffande dem alla förefunnes. Beredningen hade dock funnit övervägande betänkligheter mot bägge de vägar, som sålunda stode öppna. En ordning, enligt vilken samtliga konkumbenter kunde förpliktas att utgiva underhållsbidrag, skulle helt visst här i landet verka synnerligen stötande. Lika litet tillfredsställande vore det, om den omständigheten att kvinnan å konceptionstiden haft umgänge med flera skulle föranleda, att ingen av dem hade de förpliktelser, som följde med faderskapet. Konkumbenten hade dock fullbordat vad som enligt naturens ordning kunde hava givit upphov åt barnet. Detta finge vara tillräckligt, då bättre utredning icke stode att nå och rättsföljderna av faderskapet i det väsentliga inskränkte sig till att han bleve underhållsskyldig. Förhållandet vore ett annat, om barnet finge arvsrätt efter fadern och hans släkt och sålunda ett fastställande av faderskapet kunde hava avsevärda rättsverkningar även till nackdel för tredje man. Då vore det nödvändigt att skaffa åtminstone den garantin mot misstag i avseende å faderskapet, att invändning om flera konkumbenter finge göras. Att det, när sådan invändning ej tillätes, i själva verket bleve kvinnan, som finge välja, vilken bland flera konkumbenter som skulle anses såsom fader, vore väl en olägenhet, men den kunde icke undgås, då man icke ville lägga underhållsskyldigheten på flera konkumbenter. Förslaget tillade icke heller betydelse åt annan omständighet, som kunde föranleda tvivel därom att svaranden, oaktat han haft umgänge med kvinnan å konceptionstiden, vore fader till barnet. Vid det förhållandet att förslaget icke medgäve att mera än en man i rättslig mening behandlades såsom fader, vore det utan särskilt stadgande klart, att käranden icke kunde samtidigt föra talan mot mera än en man eller, om talan mot en man bifallits, föra talan jämväl mot annan man. Men om talan mot en man blivit ogillad genom laga kraft ägande dom, borde den sålunda förda talan ej utgöra hinder för väckande av talan mot en annan man.

Av vad lagberedningen sålunda anfört framgår, att det vid tillkomsten av 1917 års lag endast fanns mycket begränsade möjligheter för en med

orätt utpekad man, som haft samlag med modern, att undgå att bli förklarad vara fader till barnet. Under tiden därefter inträdde emellertid en väsentlig förbättring, i det att blodgruppsforskningen (se SOU 1946: 49 s. 138—154) gav ett bevismedel av stor betydelse. Från början fann sig domstolarna visserligen icke kunna tillerkänna blodundersökningsresultaten vitsord såsom medel att visa att svaranden ej kunde vara fader till barnet, men sedermera blev i en rad rättsfall (se SOU 1946: 49 s. 81) undersökningsutlåtanden grundade på olika blodgruppssystem godtagna som tillräckligt bevis antingen för sig eller jämte andra omständigheter. För att utnyttja blodundersökningarna tillkom *lagen den 26 maj 1933 angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap*. Enligt denna kunde modern på vissa villkor föreläggas att låta blodprov tagas å henne och barnet, därest hon icke frivilligt medverkade till blodundersökning för utrönande huruvida det med hänsyn till uppgivne faderns samt moderns och barnets blodgruppsegenskaper vore uteslutet att barnet avlats av honom.

Gällande rätt

Ärvdabalkssakkunniga anförde i sitt den 29 juni 1946 avgivna betänkande med förslag till föräldrabalk (SOU 1946: 49 s. 79—86) att, oaktat möjligheterna att utröna sanna förhållandet icke oväsentligt ökats, utvecklingen likväl icke lett därhän att det på vetenskaplig väg kunde med säkerhet fastställas, att viss man och ingen annan måste vara fader till barnet. Vid sådant förhållande kunde icke ifrågasättas annat än att som huvudregel fortfarande borde uppställas den presumptionen, att en svarande i faderskapsmål skulle anses som barnets fader, om han haft samlag med modern under konceptionstiden. Med hänsyn till barnets framtid borde faderskapet fastställas, även om viss risk för misstag föreläge. Det borde emellertid understrykas, att det vore angeläget att med hjälp av alla medel som vore att tillgå söka minska risken för misstag. I betänkandet redogjordes ingående bl. a. för blodundersökning och annan antropologisk undersökning, konceptionstidens längd och rättstillämpningen. Vid betänkandet hade även fogats särskilda promemorior om blodundersökningar och andra antropologiska undersökningar.

Beträffande förutsättningarna för hävande av den faderskapspresumtion som samlag med modern enligt förslaget alltjämt skulle grunda ansåg de sakkunniga att en mindre sträng regel än den då gällande vore angelägen, om alla möjligheter att komma sanningen så nära som möjligt skulle kunna utnyttjas. I vissa av de fall, då blodundersökning icke gäve sådant resultat, att det finge anses uteslutet att svaranden vore fader till barnet, kunde undersökningen likväl, ehuru i mindre mån, anses tyda på att han ej vore fader till barnet, och även andra antropologiska undersökningar kunde mer eller mindre bestämt tala i samma riktning. För att indiciebevisningen skulle komma till sin rätt fordrades emellertid, att lagen tillerkände sannolikhetsbedömningar större betydelse. Öppnades möjlighet härtill, kunde man givetvis icke stanna vid att tillåta visa slag av indicier men utesluta andra. Alla omständigheter som medförde, att det framstode som mer eller mindre osannolikt att barnet avlats av svaranden i faderskapsmål, måste få andragas. Om denna ståndpunkt godtoges, uppställde sig frågan, i vad mån det borde vara tillåtet att förebbringa utredning som direkt avsåge att styrka att modern haft samlag med annan än svaranden

under konceptionstiden. I den mån särskilda omständigheter talade emot att svaranden, oaktat han haft samlag med modern under konceptionstiden, vore fader till barnet, innebure ju detta självfallet ett indicium på att barnet avlats vid samlag som annan under samma tid haft med modern. Om sådant samlag kunde direkt styrkas, stöddes tydligen tvivelsmålen om svarandens faderskap. I övrigt kunde nämnas, att om det vore styrkt att modern under konceptionstiden haft samlag med flera, en sådan omständighet som att vid samlag med svaranden preventivmedel använts kunde tänkas göra det mindre sannolikt att denne vore fader till barnet. Vidare kunde en jämförelse mellan tiderna för samlag med den ene och den andre samt barnets utvecklingsgrad peka i viss riktning. Jämväl en sådan omständighet som att modern mera regelbundet haft samlag med en viss man och endast vid ett enstaka tillfälle med annan torde i vissa fall kunna tillmätas betydelse. De sakkunniga hade med hänsyn till det anförda stannat vid att förorda ett stadgande, enligt vilket faderskapspresumtionen skulle falla, om det i belysning av samtliga omständigheter som kunde tala emot svarandens faderskap framstode som uppenbart osannolikt att denne vore fader till barnet.

De sakkunniga framhöll, att förslaget emellanåt kunde medföra större svårigheter att förmå den som modern utpekats såsom fader till barnet att frivilligt erkänna faderskapet. Anhängiggörande av talan vid domstol skulle alltså komma att erfordras i ett större antal fall. Denna möjlighet finge emellertid icke tillmätas avgörande betydelse. Fastställandet av faderskapet vore otvivelaktigt av den vikt att bekvämlighetssynpunkter icke finge vara utslagsgivande. Ledde ett domstolsavgörande med större säkerhet till målet, vore denna väg utan tvekan att föredraga, även om den vore förenad med större besvär och kostnader.

Ärvdabalkssakkunniga föreslog även nya bestämmelser om blodundersökning och annan antropologisk undersökning i faderskapsmål (SOU 1946: 49 s. 131—137). I förhållande till 1933 års lag i ämnet innebar förslaget väsentlig utvidgning av möjligheten att framtvunga undersökning. Sålunda skulle rätten kunna förordna om blodundersökning eller annan antropologisk undersökning ej blott med avseende å modern och barnet samt den uppgivne fadern utan även, om anledning förekomme till antagande att annan än den uppgivne fadern haft samlag med modern å tid då barnet kunde vara avlat, å denne.

I proposition till 1949 års riksdag (1949: 93 s. 86—90) anslöt sig *föredragande departementschefen* i stort sett till de sakkunnigas förslag. Eftersom det för presumtionens hävande syntes tillräckligt, att det framstode som osannolikt att barnet avlats vid samlaget i fråga, borde dock ordet »uppenbart» kunna utgå. Någon större saklig skillnad innebure detta icke i förhållande till förslaget.

Departementschefen framhöll vidare, att en betydelsefull följd av lag-

ändringen bleve, att utredning till styrkande av att modern under konceptionstiden haft samlag med annan än svaranden i viss utsträckning måste tillåtas. Av stor vikt vore emellertid att sådan bevisning medgaves allenast när den verkligen kunde vara av betydelse. En fast processledning vore självfallet påkallad, när ena parten hade ett starkt intresse av att personliga förhållanden ej blottades utan bärande skäl.

Härjämte framhöll departementschefen, att den lösning som gaves frågan om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap vore av betydelse för barnets rättsliga ställning överhuvud. I ett par yttranden över sakkunnigförslaget hade även berörts frågan om sambandet mellan den föreslagna lagändringen och en kommande revision av arvsreglerna för barn utom äktenskap. Det vore tydligt, att i den mån risken för misstag vid faderskapets fastställande minskade, ett hinder att till faderskapet knyta mera vidsträckta rättspåföljder bortfölle. Ett genomförande av den föreslagna lagändringen skulle alltså medföra ett nytt utgångsläge för en reform av barnets arvsrättsliga ställning i förhållande till fader och fädernefränder. Frågan huruvida ändringen vore tillfyllest för införande av full likställighet i detta hänseende mellan barn i och utom äktenskap kunde icke slutligt avgöras i detta sammanhang utan bedömandet härav borde anstå till dess de sakkunniga framlagt sitt förslag till ärvdabalk. I detta sammanhang borde understrykas det angelägna i att på här ifrågavarande område söka ernå största möjliga likformighet mellan de olika nordiska ländernas lagstiftningar; i sådant syfte kunde även vissa eftergifter från den traditionella svenska uppfattningen på området finnas befogade. Det syntes emellertid icke innebära någon olägenhet att man hos oss redan nu genomförde en lagändring i syfte att med större säkerhet kunna fastställa det verkliga faderskapet utan att samtidigt frågan om barnets rätt till arv efter fader och fädernefränder avgjordes.

Beträffande de sakkunnigas förslag till nya bestämmelser om blodundersökning och annan antropologisk undersökning förordades i propositionen (s. 170—172) bl. a. den ändringen, att förordnande om undersökning ej skulle kunna avse annan man än svaranden, med mindre det kunde hållas för visst att han haft samlag med modern under konceptionstiden. Enligt departementschefens mening skulle det i vissa fall kunna föra för långt att, såsom de sakkunniga föreslagit, endast kräva att det föreläge anledning antaga att sådant samlag ägt rum.

Riksdagsbehandlingen av propositionen föranledde icke någon ändring i nu ifrågavarande delar av lagförslagen. *Första lagutskottet* framhöll i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1949: 34 s. 9 och 10) med anledning av väckta motioner att den i propositionen valda lydelsen, enligt vilken faderskapspresumtionen skulle falla såframt det vore »osannolikt» att barnet avlats vid samlaget syntes med tillräcklig tydlighet visa att ett mycket betydande mått av bevisning erfordrades. Likväl vore vissa nackdelar

förenade med förslaget, men dessa syntes icke vara så betydande, att de borde hindra förslagets genomförande. Såsom en sådan olägenhet finge anses att utredning till styrkande av att modern under konceptionstiden haft samlag med annan än svaranden i viss utsträckning måste tillåtas. Utskottet ansåge sig böra understryka, att sådan bevisning borde tillåtas allenast när den verkliga kunde antagas vara av betydelse för målets utgång.

I enlighet med vad sålunda anförts tillkom reglerna i 3 kap. 1 och 2 §§ *föräldrabalken*, vilka ännu gäller, och i 1 § lagen den 10 juni 1949 angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap. Sistnämnda lag har ersatts av *lagen den 12 december 1958 angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap*, vilken såsom förutsättning för förordnande om undersökning av annan än svaranden uppställer att det förekommer anledning till antagande att han haft samlag med modern å tid, då barnet kan vara avlat.

De nu gällande reglerna på området innebär sammanfattningsvis följande. Talan om faderskapet till barn utom äktenskap riktas mot viss man, även om annan skulle kunna komma i fråga. Blir det utrett att svaranden haft samlag med modern under konceptionstiden, presumeras han vara fader till barnet, men presumptionen kan hävas efter en sannolikhetsbedömning, huruvida han verkligen är barnets fader. Svaranden kan tillåtas föra bevisning om att annan man haft samlag med modern, men sådan bevisning bör enligt förarbetena tillåtas endast om särskilda skäl tala för att svaranden icke är fader till barnet. Förekommer anledning till antagande att annan haft samlag med modern under konceptionstiden äger rätten förordna om blodundersökning eller annan antropologisk undersökning beträffande — förutom modern, barnet och svaranden — jämväl den andre mannen. Därest med hänsyn till samtliga omständigheter svarandens faderskap finnes vara osannolikt, skall den instämnda talan ogillas. Någon prövning av huruvida den andre mannen är fader till barnet sker därvid icke. Sedan den ogillande domen vunnit laga kraft, kan emellertid talan om faderskapet föras mot denne man eller annan som kan komma i fråga.

Rättspraxis

Föräldrabalken trädde i kraft den 1 januari 1950 och regeln i 3 kap. 2 § om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap har därefter tillämpats, oaktat barnet fötts före balkens ikraftträdande (NJA 1950 s. 520).

Den första förutsättningen för att faderskap skall kunna fastställas är att det är *utrett*, att mannen haft samlag med modern *å tid, då barnet kan vara avlat*. I en del främmande lagar anges konceptionstiden i lagen. Så har icke varit fallet enligt den svenska lagstiftningen och är det icke heller enligt FB, utan konceptionstiden bedömes i varje särskilt fall på grundval av den medicinska erfarenheten. Från år 1951 har medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd vid avgivande av utlåtanden om konceptionstiden i särskilda fall grundat sina ställningstaganden på tabeller över havandeskapstidens längd vid olika födelsevikter och födelselängder hos gossar resp. flickor. De använda tabellerna utgör en bearbetning av tabeller, som upprättats av docenten F. J. Linders. Tabellerna och en redogörelse för deras tillkomst har intagits i SOU 1954: 6 s. 233—244.

I rättsfallet NJA 1961 s. 325 förelåg spørsmålet, huruvida en flicka, som vid födelsen vägde 4130 g och var 52 cm lång, kunde vara avlad 317 dagar före födelsen. Medicinalstyrelsen anförde i utlåtande den 14 mars 1961 bl. a. följande: Med ledning av de s. k. Linders'ska tabellerna rörande sambandet mellan nyfödda barns vikt och längd samt havandeskapstidens längd kan uträknas, att 1) av 1000 flickebarn i viktklassen 4000—4200 g 0,1 % kunna antagas hava avlats 317 dagar före födelsen eller tidigare, och 2) av 1000 flickebarn med födelselängden 52 cm 0,1 % kunna antagas hava avlats 317 dagar före födelsen eller tidigare. — — — I sådana fall där de ovan nämnda procentalen äro mindre än 0,5 anser styrelsen numera, att de statistiska felmöjligheterna äro så stora att utlåtandet gives formuleringen: uteslutet. Högsta domstolen fann i betraktande av vad styrelsen anfört i sitt yttrande att det icke var utrett, att barnet avlats vid samlag, som ägt rum så tidigt som 317 dagar före födelsen.

Presumtionen om att den som haft samlag med modern under konceptionstiden är barnets fader brytes, om det är *osannolikt* att barnet avlats vid samlaget. Detta innebär en minskning av det i 1917 års lag uppställda kravet att det skulle vara uppenbart att barnet ej avlats vid samlaget. Gi-

vetvis måste faderskapet regelmässigt anses osannolikt i sådana fall, då det enligt äldre rätt förklarades uppenbart uteslutet.

Det viktigaste bevismedlet för att utesluta faderskap är blodundersökning till fastställande av moderns, barnets och den uppgivne mannens blod- och serumgruppsegenskaper. De vid statens rättskemiska laboratorium f. n. använda blod- och serumgruppsystemen är ABO-systemet, MN-systemet, Rh-systemet, Hp-systemet, K-systemet, P-systemet, Fy^a-systemet, Gm^a-systemet och Gc-systemet. Liksom vid andra biologiska undersökningar ger resultatet av blodundersökningarna icke full visshet. Säkerhetsgraden vid faderskapsuteslutning enligt de använda systemen varierar något men beräknas icke för något system vara lägre än 99—99,9 %. Uteslutning enligt ABO-, MN-, Rh-, P-, och Hp-systemen har tillmätts i och för sig avgörande verkan i faderskapsmål. Sålunda har — efter resning — talan ogillats, när uteslutning skett efter ABO-systemet (NJA 1950 s. 305), Rh-systemet (NJA 1953 s. 177 och NJA 1955 s. 50) och Hp-systemet (NJA 1963 s. 94). Vidare ogillades talan i rättsfallet NJA 1955 s. 45, då uteslutning skett efter P-systemet. Det var i sistnämnda fall icke fråga om en typisk uteslutning men säkerhetsgraden angavs i det särskilda fallet icke understiga 99 %. Beträffande K-, Fy^a-, Gm^a- och Gc-systemen saknas visserligen vägledande avgöranden i Högsta domstolen, men eftersom säkerhetsgraderna beträffande dessa system icke understiger vad som beräknats för P-systemet, torde uteslutning enligt samtliga använda blod- och serumgruppsystem få anses i och för sig medföra att faderskapet är osannolikt i den mening som avses i 3 kap. 2 § FB.

Även om någon omständighet som i och för sig utesluter faderskapet eller gör detta osannolikt icke föreligger, kan andra förhållanden leda till att det framstår som mer eller mindre osannolikt att barnet avlats vid visst samlag under konceptionstiden. Bland omständigheter som i sådant hänseende kan vara av betydelse må nämnas blodgruppsstatistiska beräkningar, vilka kan tala såväl för som mot faderskap i visst fall, andra antropologiska undersökningar, vilka kan ge vägledning i positiv eller negativ riktning, användning av preventivmedel vid samlaget, samlag i ytterkanterna av konceptionstiden, samlagets plats i menstruationscykeln, nedsatt befruktningensförmåga hos mannen m. m. Har kvinnan under konceptionstiden haft samlag med mer än en man, är givetvis detta en omständighet, som i och för sig är ägnad att väcka tvivel om faderskapet.

I NJA 1953 s. 298 var fråga huruvida det var osannolikt att en gosse som vid födelsen vägde 3430 g och var 49 cm lång hade avlats vid samlag omkring 240:e dagen före födelsen. Med ledning av de Linders'ska tabellerna konstaterades, att sannolikheten för att havandeskapstiden kunde vara så kort som den uppgivna var 7,6 % om man tog hänsyn till barnets längd och 2,6 % om man tog hänsyn till vikten. Resultatet av blodgruppsbestämning gav icke någon verklig vägledning vid bedömandet av fallet. Medicinalsty-

relsen uttalade, att det icke var uteslutet men likväl osannolikt att den utpekade mannen var barnafadern. Högsta domstolen förklarade, att de uppgifter styrelsen lämnat angående förekomsten av så korta havandeskapstider icke i och för sig föranledde till att det skulle anses, i den mening som avses i 3 kap. 2 § FB, osannolikt att barnet avlats vid det angivna samlaget, och anförde vidare, att vad i målet förekommit icke gav anledning till antagande att modern under konceptionstiden haft samlag med annan än den utpekade mannen. Då icke heller i övrigt visats något förhållande som talade mot att barnet avlats vid samlaget, förklarades mannen vara fader till barnet. Två ledamöter av domstolen ansåg sig icke kunna lämna åsido möjligheten att modern före det uppgivna samlaget kunde hava haft könsförbindelse med annan man och fann det osannolikt att barnet avlats vid det uppgivna samlaget.

I rättsfallet NJA 1956 s. 329 var det åter fråga om en förhållandevis kort havandeskapstid. En gosse, som vid födelsen vägde 2450 g och var 48 cm lång, uppgavs vara avlad 227 dagar före födelsen. Medicinalstyrelsen anförde, att man med ledning av de Linders'ska tabellerna kunde uträkna, att av 1000 gossebarn i viktsklassen 2400—2600 g omkring 9,4 % kunde antagas hava avlats 225—231 dagar före födelsen eller senare och att av 1000 gossebarn med födelselängden 48 cm omkring 2,8 % kunde antagas hava avlats vid samma tid samt att styrelsen i de fall där de nämnda procenttalen var mindre än 10 ansåg, att möjligheten för barnets avlande vid ifrågavarande tid var så liten att det var motiverat att giva utlåtandet formuleringen: icke uteslutet men osannolikt. Högsta domstolen förklarade liksom i 1953 års mål att de uppgifter styrelsen lämnat om så korta havandeskapstider som den ifrågavarande icke i och för sig föranledde till att det skulle anses, i den mening som avses i 3 kap. 2 § FB, osannolikt att barnet avlats vid det angivna samlaget. Domstolen anförde vidare, att resultatet av blodundersökning icke uteslöt möjligheten att den uppgivne mannen skulle kunna vara fader till barnet och icke heller gjorde denna möjlighet osannolik samt att verkställd antropologisk undersökning visat att mannen icke kunde uteslutas som möjlig fader till barnet men att intet framkommit som säkert talade för hans faderskap. Slutligen uttalade domstolen att vad i målet förekommit icke gav anledning till antagande att modern under konceptionstiden haft samlag med annan man och att ej heller i övrigt visats något förhållande som talade emot att barnet avlats vid det aktuella samlaget. Den utpekade mannen förklarades därför skola anses som fader till barnet.

Särdeles belysande för innebörden av sannolikhetsregeln är rättsfallet NJA 1956 s. 713. Modern hade haft samlag med E omkring 299:e dagen och med B omkring 266:e dagen före barnets födelse och instämde B, vilken med hänsyn till tiden för samlaget var den mest sannolike. B uppgav att han använt preventivmedel vid samlaget, men att så varit förhållandet ansågs icke vara utrett. En uppgift av modern att hon haft en fullständig men-

struation efter samlaget med E kunde icke tillmätas någon betydelse. Resultatet av blodundersökning å modern, barnet och de båda männen gav icke någon ledning för bedömningen. Medicinalstyrelsen betecknade möjligheten att barnet avlats vid samlag så tidigt som å 299:e dagen som osannolik. (Sannolikheten synes med ledning av de Linders'ska tabellerna kunna beräknas till 2,6 % med hänsyn till födelsevikten, som var 3800 g, och till 2,4 % med hänsyn till födelselängden, 53 cm.) I överensstämmelse med tidigare avgöranden ansågs det icke vara i och för sig osannolikt att barnet avlats vid samlag så tidigt, ehuru det dock fick anses mera sannolikt att det avlats vid samlag å 266:e dagen före födelsen. Av avgörande betydelse för utgången i målet blev emellertid resultatet av antropologisk-genetisk undersökning av modern, barnet och de båda männen. Vid denna undersökning hade några överensstämmelser mellan B och barnet i avseenden där barnet var olikt modern icke kunnat påvisas. Detta gjorde B osannolik som fader. Däremot talade intet emot att E var fader till barnet. Tvärtom visade undersökningen beträffande flera detaljer — ansiktsformen, den breda pannan, näsvingarnas form, nässpetsen, pannans profil, öronmusslans konfiguration, fötternas form, tårnans riktning och gruppering samt en lätt klyvning av bröstvårtorna — en överensstämmelse mellan barnet och E men en olikhet med modern och B. Slutsatsen blev att enligt resultatet av den antropologisk-genetiska undersökningen B, oberoende av annan ifrågasatt fader, finge anses osannolik som barnets fader, medan E under samma förutsättning vore sannolik fader. Högsta domstolen framhöll i sin dom, att den omständigheten att B vid den antropologisk-genetiska undersökningen befunnits, oberoende av annan ifrågasatt fader, osannolik som barnets fader icke i och för sig föranledde till att det skulle anses i den mening som avses i 3 kap. 2 § FB osannolikt att barnet avlats vid samlaget med B. Därtill kom emellertid att E, oberoende av annan ifrågasatt fader, var sannolik fader och att intet förekommit som gav anledning till antagande att en tredje man avlat barnet. Sannolikheten för att E avlat barnet måste därför betecknas som så stor att det oavsett den större sannolikheten för att barnet avlats vid tiden för B:s samlag fick anses i FB:s mening osannolikt att barnet avlats vid samlaget med B, varför talan mot B ogillades.

Slutligen må här anföras rättsfallet i NJA 1963 s. 455 i vilket fråga var huruvida en 79-årig man kunde avla barn. Medicinalstyrelsen uttalade, att det icke kunde anses uteslutet att mannen kunde vara barnets fader och att en medicinsk bedömning av sannolikheten eller osannolikheten av att mannen avlat barnet måste baseras på en fullständig fertilitetsundersökning av honom, utförd omkring tiden för konceptionen. Högsta domstolen fann att mannens ålder icke i och för sig kunde anses göra det osannolikt i den mening som avses i 3 kap. 2 § FB, att han var fader till barnet och att icke heller eljest sådana omständigheter hade förebragts att de, sammanställda med mannens ålder, lämnade tillräckligt stöd för att hans faderskap var i nämnda mening osannolikt.

Statistiska uppgifter

Beträffande antalet barn utom äktenskap i förhållande till hela antalet födda barn och angående antalet vid de allmänna underrätterna avgjorda mål om underhåll åt barn utom äktenskap, vilka mål i allmänhet även avser fastställande av faderskap, kan lämnas följande uppgifter.

År	Levande födda barn	Därav utom äktenskap		Mål vid underrätterna
		Antal	%	
1941/45	121 889	11 500	9	1 192
1946	132 597	12 383	9	1 257
1947	128 779	12 082	9	1 179
1948	126 683	11 920	9	—
1949	121 272	11 383	9	975
1950	115 414	11 259	10	951
1951	110 168	11 095	10	989
1952	110 192	10 934	10	1 030
1953	110 144	10 761	10	965
1954	105 096	10 285	10	1 122
1955	107 305	10 674	10	1 029
1956	107 960	11 050	10	1 150
1957	107 168	10 850	10	1 085
1958	105 502	10 801	10	1 043
1959	107 743	10 910	10	1 151
1960	102 219	11 535	11	1 228
1961	104 501	12 216	12	—
1962	107 284	13 297	12	1 482

Statistiska uppgifter om i vilken utsträckning faderskap till barn utom äktenskap totalt fastställs finnes icke. Däremot redovisas i den officiella statistiken sådana uppgifter beträffande barn med barnavårdsman. Härom hänvisas till tabellen å sid. 26.

Barnavårdsman skall städse förordnas för barn utom äktenskap. Uppdraget upphör när barnet fyller 18 år men kan om särskild anledning föreligger förlängas till dess barnet fyller 21 år. Det kan också upphöra innan barnet fyller 18 år om behov ej längre föreligger. Det må framhållas att antalet barn med barnavårdsman uppgår till endast omkring hälften av antalet barn som föds utom äktenskapet. Barnavårdsmanuppdraget upp-

*Barn födda utom äktenskap med barnavårdsman den 31 december
1946 och 1948—1962*

År	Antal	Med faderskapet fastställt	Utan fastställt faderskap			
			Hela antalet	%	Därav i åldern under 1 år	%
1946	85 135	78 199	6 936	8	2 172	31
1948	85 102	78 025	7 077	8	1 884	27
1949	83 944	76 396	7 548	9	1 965	26
1950	84 393	77 798	7 595	9	1 908	25
1951	84 940	77 150	7 790	9	1 723	22
1952	85 934	77 935	7 999	9	2 182	27
1953	86 892	78 883	8 009	9	2 049	26
1954	87 304	79 532	7 772	9	2 070	27
1955	87 809	79 961	7 848	9	2 170	28
1956	88 862	80 898	7 964	9	2 364	30
1957	89 486	81 475	8 011	9	2 357	29
1958	90 242	82 129	8 113	9	2 347	29
1959	91 112	82 991	8 121	9	2 349	29
1960	93 825	84 338	8 487	9	2 648	31
1961	94 637	86 000	8 637	9	2 848	33
1962	96 445	87 573	8 872	9	2 918	33

hör i betydande omfattning innan barnet fyller 18 år och den främsta anledningen härtill lär vara att föräldrarna ingår äktenskap med varandra. Det förtjänar också påpekas, att de barn för vilka faderskapet ej fastställts till betydande antal är under ett år. Det kan förmodas, att faderskapet för dessa i allmänhet kommer att fastställas sedan erforderliga åtgärder hunnit vidtagas.

Utländsk rätt

Beträffande rättsreglerna i de nordiska grannländerna må i korthet följande anföras.

I *Danmark* gällde före 1961 såsom förutsättning för dom på fastställande av faderskap att mannen haft samlag med modern under konceptionstiden och att det icke förelåg omständigheter som uteslöt att barnet kunde vara avlat vid samlaget och att det dessutom icke fanns anledning antaga att modern under konceptionstiden haft samlag med någon annan, som kunde vara barnets fader, samt slutligen att det icke heller i övrigt förelåg omständigheter, som gjorde det tvivelaktigt om den instämde mannen var barnets fader. Med faderskapet följde arvsrätt såsom beträffande barn i äktenskap. Kunde det icke dömas till faderskap, skulle den eller de män som haft samlag med modern under konceptionstiden och som icke var uteslutna som fäder anses bidragspliktiga till barnets underhåll. Genom lov den 18 maj 1960 om børns retsstilling infördes nya regler om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap och borttogs möjligheten att ådöma endast bidragsplikt. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1961 och är tillämplig på barn som fötts efter ikraftträdandet.

De första åtgärderna för fastställande av faderskap till barn utom äktenskap vidtages i *Danmark* av administrativ myndighet, som kan mottaga erkännande av faderskapet, varigenom detta anses fastställt. Erkännes icke faderskapet, hänskjutes frågan till domstol. Sådant hänskjutande skall också äga rum, om modern under konceptionstiden haft samlag med flera eller om det i övrigt finnes betänkligt att mottaga erkännande av den uppgivne fadern. Domstolen skall ex officio draga försorg om utredningen i målet. Envar, som kan hava avlat barnet, skall inkallas som svarande. Modern är skyldig att uppgiva vem som har haft samlag med henne under konceptionstiden och den som höres som svarande eller vittne i målet är pliktig att uppgiva huruvida han haft samlag med modern under denna tid. Förhandling vid domstolen sker inom stängda dörrar. Vid offentligt återgivande av domar i faderskapsmål får namn, ställning eller hemvist för någon av de i domen nämnda personerna icke offentliggöras.

Den materiella faderskapsregeln upptages i lagens 6 §, vilken lyder:

»Som fader til et barn uden for ægteskab anses den, der inden for avlings-

tiden har haft samleje med moderen, medmindre der foreligger omstændigheder, som gør det lidet sandsynligt, at han er barnets fader.

Har moderen inden for avlingstiden haft samleje med flere mænd, kan en sagsøgt dog kun anses som fader til barnet, såfremt der er væsentlig større sandsynlighed for, at barnet er avlet af ham end af en anden.»

Det synes ikke helt klart hur den i andra stycket upptagna regeln om jämförelse mellan flera faderskapsmöjligheter skall tillämpas. I en dom den 17 januari 1964 av Østre Landsret (Ugeskrift for Retsvæsen 1964 s. 351 ff) konstaterades att modern under konceptionstiden haft samlag med F_2 och samlag med eller samlagsliknande förhållande till F_1 samt att man måste räkna med att modern haft andra förbindelser, som hon dock icke kunde förväntas kunna lämna närmare upplysningar om. När det icke var väsentligt större sannolikhet för att barnet var avlat av den ene svaranden än av den andre, friades båda. Här jämfördes således endast de säkra faderskapsmöjligheterna, oaktat man hade att räkna med att även andra sådana möjligheter förelåg. I en annan dom, som meddelades av Vestre Landsret den 7 april 1964 (UfR 1964 s. 647) fastslogs det att modern under konceptionstiden haft samlag med F och jämväl med A, vars faderskap var uteslutet enligt blodgruppsbestämning, medan det icke ansågs bevisat, att modern under konceptionstiden hade haft samlag med en okänd man eller att hennes förhållanden gav anledning till sådan misstanke om att hon under denna tid haft samlag med andra än F och A att detta måste tagas i betraktande. Förutsättningarna för att jämlikt 6 § första och andra styckena anse F som fader till barnet fanns härefter föreligga. Enligt denna dom var det en förutsättning för att förklara F som fader att man kunde bortse från andra faderskapsmöjligheter än F och A.¹ På samma sätt synes bedömningen ha skett i Østre Landsrets dom den 3 juli 1964 (UfR 1964 s. 783). Något avgörande i högsta instans av den nu berörda tolkningsfrågan synes icke ha publicerats.

Även i Norge är barn utom äktenskap för vilket faderskapet fastställts i princip likställt med barn i äktenskap i fråga om arvsrätt. Tidigare regler om fastställande av faderskap i vissa fall och fastställande av endast bidragsplikt för en eller flera män, som haft samlag med modern under konceptionstiden, har ersatts av reglerna i lov om born utanom ekteskap av den 21 december 1956, enligt vilka faderskap kan fastställas men ej allenast bidragsplikt.

Liksom i Danmark vidtages i Norge de första åtgärderna för fastställande av faderskap av administrativ myndighet. Denna utfärdar föreläggande för den uppgivne barnafadern. Vidgår han faderskapet eller hänskjuter han icke inom fyra veckor från det han delgivits föreläggandet saken till domstol anses han som fader till barnet. Föreläggande skall icke utfärdas utan sa-

¹ Jfr UfR 1963 s. 897, BITSCH: Lov om Børns Retsstilling, København 1962, s. 69, RYHAVE i Juristen 1963 s. 233 ff. och MIKKELSEN i Juristen 1963 s. 353 ff.

ken hänskjutes till domstol bl. a. när modern har uppgivit, att hon har haft samlag med flera män under konceptionstiden eller andra upplysningar tyder på att så är fallet. Domstolen skall såsom svarande i målet inkalla den som av modern uppgivits som fader ävensom den eller de övriga män som enligt framkomna upplysningar kan vara fader till barnet.

De materiella förutsättningarna för fastställande av faderskap upptages i 21 §, vilken lyder:

»Har den saksøkte legi med mora på den tid ho kan ha vorti med barn, skal det seiast dom for at han er faren om det ikkje er omstende som gjer det lite truleg at han er faren.

Kjem retten etter opplysningane i saka til at mora må ha legi med meir enn ein mann på den tid ho kan ha vorti med barn, skal det ikkje gjevast dom for att nokon av dei er far, utan det er monaleg meir truleg at ein av dei er faren enn nokon annan.»

Beträffande tolkningen av andra stycket anför Arnholm¹ att lagen först och främst kräver en väsentlig sannolikhetsövertikt. Därefter måste förutsättningarna efter första stycket alltid vara uppfyllda för att faderskapsdom skall kunna ges; även om det är väsentligt större sannolikhet för att svaranden A är fader än för att svaranden B eller C är det, skall alltså A icke dömas som fader om rätten efter en bedömning av hela förhållandet finner det »lite truleg» att han är den verkliga fadern. Slutligen gäller sannolikhetsjämförelsen icke bara de män som man vet har haft samlag med modern. Det är icke nog att A's faderskap är väsentligt mer sannolikt än B's och C's (icke ens att man med hänsyn till blodgrupperna kan anse deras faderskap uteslutet), ifall det kan tänkas att fadern är en X eller Y, som man icke har kunnat få reda på. Sannolikheten för A's faderskap måste vara väsentligt större än någon annans — också väsentligt större än en eventuell fader som man icke har kunnat dra in i målet. — Denna tolkning överensstämmer med den tolkning som för dansk rätts del hävdats av Mikkelsen i hans artikel i *Juristen* 1963 s. 353 ff och som synes ligga till grund för avgörandet i Vestre Landsret den 7 april 1964 och i Østre Landsret den 3 juli 1964 (se ovan s. 28).

I Finland fastställs faderskap till barn utom äktenskap endast genom erkännande. Barn som erkänts tager arv efter fader och fädernefränder och ärves jämväl av dem. Talan om fastställande av underhållsskyldighet föres mot viss man. Befinnes denne hava lägrat barnets moder under konceptionstiden, skall han anses underhållsskyldig, såvida det ej är uppenbart osannolikt att barnet blivit avlat vid samlaget. Enligt uttryckligt stadgande må invändning ej göras därom att jämväl annan under konceptionstiden lägrat modern, såvida ej avses att visa, att svaranden icke kunnat råda modern med barnet. År 1960 framlade en kommitté ett betänkande (n:o 3/1960) med förslag till ändringar i lagstiftningen angående barn utom

¹ ARNHOLM Laerebok i familierett, 3. utgave, Oslo 1958 s. 81 f.

äktenskap, upptagande bl. a. regler om fastställande av faderskap genom dom. Enligt förslaget skall såsom fader till barn utom äktenskap anses den som haft samlag med modern under konceptionstiden, om det ej föreligger omständigheter, som gör det osannolikt att barnet avlats av honom. Har modern under konceptionstiden haft samlag med två eller flera, må svaranden dock anses som fader till barnet endast där det finnes väsentligt större sannolikhet, att barnet avlats av honom än av någon annan. Alternativ talan om faderskap skall kunna riktas mot flera män i samma rättegång. Om den mot vilken talan väckts påstår att viss av honom angiven annan man är barnets fader, skall även den frågan prövas av rätten. Kan svaranden icke förklaras som fader men har han lägrat modern under konceptionstiden, skall han förklaras underhållsskyldig, såvida det ej är uppenbart osannolikt att barnet avlats vid samlaget. Finnes i målet två eller flera svarande, som lägrat modern under konceptionstiden, avgör rätten efter fri prövning vem av svarandena, med avseende å vilken dylik osannolikhet ej föreligger, skall anses underhållsskyldig. I mål om enbart underhållsskyldighet får enligt uttryckligt stadgande i förslaget invändning icke göras därom att jämväl annan lägrat modern under konceptionstiden, såvida ej synes att visa att svaranden icke kunnat råda modern med barnet.

Enligt uppgift synes några lagstiftningsåtgärder icke vara aktuella i denna fråga i Finland.

Tidigare reformförslag

Ärvdabalkssakkunniga framlade i sitt den 15 februari 1964 avgivna betänkande Ärvdabalk (SOU 1954:6) förslag bl. a. om sammanförande av reglerna om arv, testamente, boutredning och arvskitte till en ärvdabalk. De sakkunniga upptog därvid de utomäktenskapliga barnens arvsrättsliga ställning till behandling. Huruvida ett barn utom äktenskap skulle kunna tillerkännas vidgad arvsrätt efter fader och fädernefränder vore emellertid enligt de sakkunnigas mening i första hand beroende på möjligheten att med erforderlig säkerhet fastställa faderskapet till sådant barn. Med den ändring i reglerna om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap, som genom föräldrabalken kommit till stånd, avsåges att ernå större säkerhet härutinnan. I propositionen angående förslaget till föräldrabalk hade emellertid föredragande departementschefen framhållit att det först i samband med prövningen av blivande förslag till ny ärvdabalk kunde slutligt avgöras huruvida ändringen vore tillfyllest för införande av full likställighet i arvsrättsligt hänseende mellan barn i och barn utom äktenskap. Oaktat föräldrabalken endast kort tid varit i tillämpning, fann de sakkunniga därför nödvändigt att till nytt övervägande upptaga reglerna om faderskapets fastställande.

Ärvdabalkssakkunniga framhöll i sitt betänkande (s. 148—164), att föräldrabalkens bestämmelser varit i kraft allenast helt kort tid och att några mera ingående erfarenheter av deras verkningar följaktligen ännu ej kunde föreligga. Då emellertid fråga om ändrad lagstiftning rörande barn utom äktenskap blivit aktuell i Danmark och Norge, hade det, trots att gällande svenska lagstiftning i ämnet tillkommit så nyligen, syntts angeläget att i samarbete undersöka, huruvida det vore möjligt att gå ett steg längre i strävandet att närma sig den biologiska sanningen i faderskapsmål och därvid samtidigt inom nordisk lagstiftning uppnå större rättslikhet på förevarande betydelsefulla område. Ur rättssäkerhetssynpunkt vore det angeläget att såväl framstegen på det medicinska området som andra möjligheter att vinna klarhet i faderskapsfrågor utnyttjades. I den mån större säkerhet i avgörandet vunnos, ökade möjligheterna att bringa rättsverkningarna av faderskap till barn i och till barn utom äktenskap i närmare överensstämmelse med varandra.

Vid de överläggningar, som de sakkunniga haft med representanter för Danmark, Finland och Norge hade principiell enighet vunnits om ett förslag till ny materiell bestämmelse om faderskapets fastställande, för Sveriges vidkommande avsedd att ersätta det nuvarande stadgandet i 3 kap. 2 § föräldrabalken. Den föreslagna bestämmelsen innefattade en huvudregel, enligt vilken — i saklig överensstämmelse med gällande svenska regel — den som haft samlag med modern å tid, då barnet kunde vara avlat, skulle anses som fader, om det ej förelåge omständighet som gjorde det osannolikt att barnet avlats av honom. I en tilläggsregel stadgades härefter, att om det bleve utrett att modern under sagda tid haft samlag med två eller flera, dock icke någon av dem vore att anse som fader, med mindre det vore större sannolikhet att barnet avlats av honom än av annan.

Beträffande tilläggsregeln anförde de sakkunniga bl. a. att om huvudregelns villkor ej vore uppfyllda, tillämpning av tilläggsbestämmelsen icke komme i fråga. Hade två eller flera haft samlag med modern under konceptionstiden, skulle jämförelse ske allenast mellan de konkumbenter, beträffande vilka det icke redan på grund av blodprov eller annan särskild omständighet framstode såsom osannolikt att någon av dem skulle kunna vara fader. En andra förutsättning för tilläggsbestämmelsens tillämplighet innefattade krav på att det skulle vara utrett att modern haft samlag med två eller flera under tid då barnet kunde vara avlat. De finska och norska texterna hade däremot avsiktligt fått en lydelse som angåve att kravet på bevisning icke skulle sättas fullt så högt som eljest; i praktiken borde dock denna skiljaktighet i allmänhet icke leda till avvikande resultat. Vid den jämförelse i sannolikhetshänseende som tilläggsregeln förutsatte skulle samtliga omständigheter vägas mot varandra, däribland blodprovs- och andra antropologiska undersökningar samt tidpunkterna för uppgivna samlag. För att någon av männen skulle förklaras vara fader till barnet finge övervikten i sannolikhetshänseende icke vara hur ringa som helst. Å andra sidan behövde den ej heller vara fullständigt dominerande, utan det räckte med att övervikten vore av sådan storleksordning att skillnaden i sannolikhet mellan ifrågavarande och övriga alternativ kunde anses betydelsefull. I de danska, finska och norska lagtexterna angåves tilläggsregeln innebära krav på väsentligt större sannolikhet. Man hade menat att den erforderliga övervikten i sannolikhetshänseende icke skulle framgå utan användande av ordet väsentligt såsom förstärkande uttryck. För Sveriges del hade befarats att en sådan utformning av lagtexten i tillämpningen skulle föra för långt. Redan genom att större sannolikhet fordrades finge den avsedda innebörden anses täckt. Därest skälen för den ene och den andre vägde ungefär jämnt, kunde enligt den föreslagna tilläggsbestämmelsen icke någon av dem förklaras vara barnets fader. Förutom att domar genom vilka faderskap fastställdes komme att bättre överensstämma med verkligheten måste sålunda regeln medföra att i vissa fall, där faderskap enligt nuvarande be-

stämmelser skulle ha fastställts, talan bleve ogillad. De sakkunniga beräknade minskningen av antalet fastställda faderskap till några få procent.

I fråga om förfarandet vid fastställande av faderskap framhöll de sakkunniga, att det bleve nödvändigt att införa möjlighet att samtidigt väcka talan mot två eller flera, om den föreslagna ändringen i 3 kap. 2 § föräldrabalken vidtogs. Däremot syntes det icke påkallat att vid vite eller därmed jämförlig påföljd tvinga barnets representanter att mot sin vilja instämma mer än en svarande. Det vore ur praktisk synpunkt av stor vikt att för barnavårdsmyndigheterna underlätta möjligheten att alltjämt i största utsträckning utreda hithörande frågor utan anlitande av rättegång. Visserligen måste det bli svårare att erhålla frivilliga erkännanden ju större utrymme vederbörande finge att göra invändning om att annan kunde vara fader till barnet, men även utan rättegång torde under barnavårdsnämndernas ledning kunna verkställas utredningar, som klargjorde för mannen i fråga att han icke hade anledning frånsäga sig faderskapet eller som åtminstone visade vem av två eller flera som vore den mest sannolike.

Beträffande det utomrättsliga förfarandet erinrade de sakkunniga om att det enligt 8 kap. 6 § föräldrabalken särskilt ålagts barnavårdsmanen att sörja för att barnets börd fastställes samt att underhåll tillförsäkras barnet. Uppenbarligen borde barnavårdsmanen icke söka kritiklöst förmå en uppgiven barnafader att påtaga sig faderskapet, om det vore osannolikt att denne verkligen vore barnets fader. Det vore i stället av stor vikt att barnavårdsmanens försök att åstadkomma frivilligt erkännande föreginges av en objektiv utredning. Detta vore, sett på längre sikt, även av betydelse ur barnets egen synpunkt. Utgångspunkt för undersökningen finge naturligtvis regelmässigt bli moderns uppgifter. I allmänhet torde hon med större eller mindre bestämdhet uppge, vem hon ansåge vara barnets fader. Hon borde emellertid tillfrågas, om hon även haft samlag med någon annan man under konceptionstiden. Vore detta händelsen, måste hon givetvis också så noga som möjligt upplysa om alla omständigheter som kunde inverka på frågan om faderskapet. Därefter finge man höra den eller de män hon nämnt samt vid behov ånyo höra modern. Ehuru utredningen borde bedrivas med diskretion, kunde det vara behöfligt att även höra utomstående personer. I allmänhet torde detta dock gälla huvudsakligen när samlag bestredes och bevis måste anskaffas. Utomstående enskilda personer kunde däremot icke bidra så mycket till besvarande av frågan, vilken av flera tänkbara män som sannolikt vore barnets fader. När denna del av undersökningen kunde anses i huvudsak avslutad, borde blodprovsundersökning anställas, därest detta icke i det särskilda fallet kunde anses överflödigt. Annan antropologisk undersökning torde däremot på detta stadium endast undantagsvis böra äga rum. För att nå ett så gott resultat som möjligt vore det önskvärt, att dessa undersökningar avsåge icke blott modern, barnet och den man modern uppgåve som fader utan även annan man som kunde komma

i fråga. Barnavårdsmannen borde vända sig mot den man som på de bästa skälen kunde antagas vara barnets fader och om denne ej erkände faderskapet borde barnavårdsmannen verka för att denne instämdes till domstol och ej övergå till att söka erhålla frivilligt erkännande av någon annan.

Beträffande förfarandet i rättegång anförde de sakkunniga i huvudsak följande. Den verkställda utredningen borde oftast kunna ge modern och barnavårdsmannen tillräckligt stöd för en egen uppfattning om vem som vore barnets fader, även om två eller flera haft samlag med modern under konceptionstiden. Man torde därför alltjämt som huvudregel kunna utgå från att talan behövde väckas allenast mot en person. Det borde dock stå barnavårdsmannen och annan barnets representant öppet att instämma två eller flera, om han icke ansåge sig lämpligen kunna själv fatta ståndpunkt i saken. En ömtålig fråga vore enligt de sakkunnigas mening, om domstolen skulle kunna ex officio ålägga barnets ställföreträdare att väcka talan jämväl mot annan än den som redan vore instämmd i målet. Ehuru betänkligheter kunde anföras häremot, kunde de sakkunniga icke bortse från möjligheten av att barnets ställföreträdare kunde i förevarande hänseende ha intagit en ståndpunkt som icke vore ägnad att främja en objektiv och allsidig utredning. En felbedömning av det föreliggande materialet kunde ha ägt rum. Om det funnes påkallat för utredningen, borde därför rätten få giva barnets ställföreträdare föreläggande att väcka talan jämväl mot annan än den som redan vore part i målet. En sådan befogenhet för rätten borde till en början göra det lättare för den som ledde den utomrättsliga undersökningen att på frivillighetens väg vinna samtliga berörda parter medverkan till denna, såsom för anskaffande av blodprov. Vidare borde barnets ställföreträdare känna sig manade att vid instämmande av sin talan taga ståndpunkt efter ett mera grundligt och objektivt övervägande, om de visste med sig att rätten eljest kunde komma att ingripa med ett föreläggande.

I enlighet med vad de sakkunniga sålunda och i övrigt anført förordade de utöver den föreslagna ändringen i 3 kap. 2 §, att i 3 kap. 1 § infördes stadganden av innehåll att, om det vore ovisst vem av två eller flera som vore fader, talan samtidigt finge väckas mot dem samt att rätten, om det funnes påkallat för utredningen, ägde förelägga barnets ställföreträdare att väcka talan jämväl mot annan än den som redan vore part i målet.

Lagstiftningsärendet anmäldes i statsråd den 12 maj 1955, varvid beslöts att lagrådets yttrande skulle inhämtas över föreliggande lagförslag om bl. a. ändring i föräldrabalken.

Efter redogörelse för ärvdabalkssakkunnigas förslag och inhämtade yttranden däröver anförde *föredragande departementschefen*:

De av ärvdabalkssakkunniga föreslagna ändringarna i reglerna om faderskapets fastställande har i stort sett tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det övervägande flertalet remissinstanser, däribland av samtliga hörda medicinska myndigheter samt av de flesta kvinnoförbunden. Det må särskilt nämnas att medi-

cinalstyrelsen anslutit sig till de sakkunnigas uppfattning, att de vetenskapliga metoderna numera erbjuder en så hög grad av säkerhet att dessa, sammanställda med den utredning i övrigt som enligt de sakkunnigas förslag skall presteras av domstolarna, får anses utgöra en tillräckligt fast grundval för mer differentierade lagregler på området. Endast i ett av de mer än femtio remissyttrandena har förslaget klart avstyrkts.

När man har att taga ståndpunkt till den av ärvdabalkssakkunniga föreslagna reformen, måste man hålla i minnet att en ur alla synpunkter fullt tillfredsställande faderskapsregel över huvud icke kan uppställas förrän vetenskapen funnit metoder enligt vilka ett barns härstamning kan fastslås med fullständig visshet. Eftersom man, såvitt nu kan överblickas, ej kan räkna med att inom överskådlig tid nå fram till sådana metoder, måste man följaktligen nöja sig med en faderskapsregel som, vid sidan av de osäkerhetsmoment och andra nackdelar vilka ofrånkomligen är förenade med densamma, erbjuder individen och samhället så stora fördelar som möjligt ur rättvisesynpunkt och social synpunkt.

Den nuvarande regeln är uppenbarligen dikterad av hänsyn till barnets intresse att om möjligt få en person förklarad som fader. Ur rättssäkerhetssynpunkt ter det sig emellertid mycket betänkligt att en kvinna som haft utomäktenskapligt umgänge med flera män skall kunna välja ut en av männen och få honom förklarad som fader, även om det objektivt sett är större sannolikhet för att barnet avlats av någon bland de övriga. Det bör även ur barnets synpunkt anses mycket angeläget att det faderskap som blir lagligen fastställt, också i möjligaste mån överensstämmer med det verkliga. Får domstolen rätt att bland de presumtiva fäderna utvälja den för vars faderskap, under beaktande av alla föreliggande omständigheter, övervägande skäl talar, måste detta leda till ett resultat, som visserligen fortfarande icke med absolut visshet är riktigt men dock är betydligt säkrare och mera rättvisande än det som kan nås med den nuvarande regeln. Ett sådant resultat måste även bli lättare att acceptera av den som, kanske just på grund av vetskap om att kvinnan haft umgänge med andra män, icke utan rättegång velat erkänna faderskapet till barnet. Såsom jag i det föregående i annat sammanhang framhållit bör lagstiftningens uppgift vara att söka förmå den utomäktenskaplige fadern att även socialt stå för sitt faderskap och att stärka hans ansvarskänsla för barnet. Med hänsyn till vad nu anförts måste det anses innebära en bestämd vinst ur både rättssäkerhetssynpunkt och allmänt mänsklig synpunkt, om faderskapsregeln kan utformas så att det blir möjligt att i faderskapsprocessen göra en jämförelse mellan de män som haft samlag med modern under konceptionstiden.

Såsom jag vid behandlingen av 2 kap. förslaget till ärvdabalk närmare utvecklat är det ett gammalt, inom riksdagen flera gånger framfört önskemål att utomäktenskapliga barn skall tillerkännas arvsrätt även efter fader och fädernesfränder och icke, såsom nu, allenast efter moder och modernefränder. Det har icke synts mig möjligt att i detta hänseende likställa de utomäktenskapliga barnen med de inomäktenskapliga utan att samtidigt reformera de nuvarande reglerna om faderskapets fastställande. En ändring av dessa regler i anslutning till de sakkunnigas förslag skulle, på sätt jag tidigare framhållit, skapa ett ur rättssäkerhetssynpunkt nöjaktigt underlag för den önskade utvidgningen av de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Även detta utgör ett mycket starkt skäl för en reform av faderskapsreglerna.

Från vissa håll har emellertid framförts betänkligheter i fråga om de föreslagna faderskapsbestämmelsernas praktiska verkningar. Sålunda har påtalats att, såsom de sakkunniga själva framhållit, bestämmelsen måste medföra att i vissa

fall, där faderskap enligt nuvarande lag skulle ha fastställts, talan blir ogillad samt att det blir svårare att få till stånd frivilliga erkännanden. I sistnämnda avseende må det vara tillräckligt att hänvisa till vad jag anförde vid framläggandet av förslag till föräldrabalk, nämligen att en ökning av antalet fall då rättegång erfordras för faderskapets fastställande självfallet icke är önskvärd men å andra sidan icke bör tillmätas avgörande betydelse, enär fastställandet av faderskapet är av den vikt att bekvämlighetssynpunkter icke får vara utslagsgivande. Allvarligare framstår onekligen invändningen att antalet icke fastställda faderskap kan komma att öka, om de av ärvdabalkssakkunniga föreslagna faderskapsreglerna genomförs. Huruvida och i vilken utsträckning så kan komma att ske, är givetvis mycket svårt att på förhand bedöma; de sakkunniga har för sin del räknat med att minskningen av antalet fastställda faderskap icke skall behöva uppgå till mer än några få procent, under det att vissa remissinstanser funnit detta antagande väl optimistiskt.

Departementschefen uttalade med ledning bl. a. av vissa av statens rättskemiska laboratorium i utlåtande den 29 november 1954 lämnade uppgifter om möjligheterna att av resultatet av blodundersökningen ensamt eller tillsammans med andra omständigheter få fram erforderlig sannolikhetsskillnad för två utpekade mäns faderskap att man icke torde kunna påstå att faderskapet enligt de nya lagreglerna komme att i nämnvärd omfattning fastställas mindre ofta än enligt gällande rätt samt tillfogade att det, därest den antropologiska undersökningsverksamheten utbyggdes, till och med kunde tänkas att motsatsen bleve fallet.

Beträffande den invändningen som möjligen skulle kunna riktas mot de föreslagna nya faderskapsreglerna att tillämpningen av dem skulle kunna på ett otillbörligt sätt verka skandaliserande för modern erinrade departementschefen om att gällande rätt gjorde det möjligt för den instämde att anställa vittnesförhör med andra män för att utröna om också de haft samlag med kvinnan under konceptionstiden, att barnavårdsmannen vid den objektiva utredning, som skulle föregå en eventuellt behövlig process, skulle undersöka bärkraften av påståendena om att kvinnan haft samlag med flera män, att domstolen på förberedelsestadiet torde ha faktiska möjligheter att från målet avskilja män mot vilka någon bevisning uppenbarligen icke stode att vinna samt att domstolen ägde möjligheter att förordna att förhandlingen skulle ske inom stängda dörrar.

Departementschefen anslöt sig sålunda i princip till ärvdabalkssakkunnigas förslag.

I syfte att för domstolarna understryka att faderskapstalan icke annat än undantagsvis borde ogillas i fall med flera i och för sig icke osannolika fäder föreslog departementschefen en positiv utformning av tilläggsregeln, innebärande att i fall av nyssnämnda beskaffenhet den skulle anses som fader för vars faderskap övervägande skäl talade.

I fråga om förfarandet vid faderskapets fastställande anslöt sig departementschefen till de sakkunnigas uppfattning att barnavårdsmannen skulle verkställa en objektiv utredning av faderskapsfrågan innan rättegång an-

ställdes och med ledning av denna utredning söka bilda sig en uppfattning om vem som på de bästa skälen kunde antagas vara barnets fader samt söka förmå denne att erkänna faderskapet och, om detta icke lyckades, verka för att ifrågavarande man instämdes till domstol. I likhet med de sakkunniga ansåg departementschefen att man vid utformningen av de processuella reglerna borde utgå ifrån att talan endast väcktes mot en man men att talan likväl finge föras samtidigt mot flera, om det vore ovissst vem av dem som vore fader.

Däremot fann sig departementschefen icke kunna biträda den av ärvdabalkssakkunniga föreslagna ordningen att domstolen skulle kunna förelägga barnets ställföreträdare att väcka talan mot viss man. Ej heller ansåg sig departementschefen kunna ansluta sig till ett av 1951 års rättegångskommitté väckt förslag enligt vilket man skulle lita till kärandesidans intresse av att utnyttja de nya reglerna i förening med en svarandes möjlighet att förebringa bevisning mot andra män genom vittnesmål och andra bevismedel. Det processuella förfarandet borde i stället ordnas så att faderskapsfrågan i hela dess vidd såvitt möjligt prövades i en och samma process samt att därvid de män som kunde ifrågakomma till faderskapet samtliga intoge ställning som parter och ej behandlades olika.

Departementschefen förordade i stället ett tredje alternativ samt anförde härom:

Både Svea hovrätt, Göta hovrätt och hovrätten för Västra Sverige har under remissbehandlingen uttalat sympatier för en lösning, som innebure att den ursprungligen instämde mannen ägde påkalla att även annan man bleve instämd att såsom part svara i målet. Praktiskt och psykologiskt ligger denna lösning onekligen mycket nära till hands, eftersom det givetvis är den från början instämde mannen som har det största intresset av att alla tänkbara möjligheter prövas. Bestrider den ursprunglige svaranden den mot honom väckta faderskaps-talan, kan detta i vissa fall ske under åberopande av att modern under samma tid haft samlag även med annan man och att det icke är mindre sannolikt att denne är far till barnet än att han själv är det. Givetvis måste det för den först instämde mannen framstå såsom ytterst betydelsefullt att domstolen blir i tillfälle att pröva riktigheten av hans påstående. Även rättegångskommittén säger sig ha övervägt det nu avsedda alternativet men har icke kunnat förorda detsamma, enär en dylik prövning enligt kommitténs mening måste förutsätta yrkanden i rättegången från moderns sida och en sådan lösning dessutom skulle leda till icke rimliga konsekvenser i fråga om rättegångskostnaderna.

Mot den första av dessa båda invändningar kan anföras, att det icke synes nödvändigt att kräva ett direkt yrkande från kärandesidan för att även en annan man än den käranden instämt skall, såvitt själva faderskapsfrågan angår, komma att inta partsställning i målet. Detta resultat torde lika väl kunna nås genom en särskild lagregel, som i de fall varom här är fråga konstruerar ett partsförhållande mellan barnets ställföreträdare och den av den ursprunglige svaranden utpekade mannen. En sådan regel synes kunna utformas efter ungefär följande huvudlinjer. Om den man, mot vilken barnets ställföreträdare väckt talan, påstår att barnet avlats av viss annan man samt hos rätten påkallar att frågan om faderskapet prövas även med avseende å denne andre man, skall det åligga rätten att

upptaga jämväl frågan huruvida denne är att anse som fader till barnet. Ett sådant yrkande från den förste svarandens sida torde böra framställas i skriftlig inlaga. Rörande inlagan bör i tillämpliga delar gälla vad om stämningens ansökan är stadgat, vilket bl. a. innebär att inlagan skall delgivas den som påståendet avser med föreläggande för honom att svara å inlagan. Slutligen bör uttryckligen föreskrivas att det, sedan yrkande varom nu sagts blivit framställt, skall så anses som om talan angående faderskapet väckts jämväl mot den man som yrkandet avser. Det säger sig självt att ett dylikt yrkande om möjligt bör framställas före huvudförhandlingen. Av praktiska skäl synes det emellertid ej tillrådligt att uppställa ett krav på att så undantagslöst skall ske.

Att en lösning efter dessa linjer skulle leda till icke rimliga konsekvenser i fråga om rättegångskostnaderna synes icke behöva befaras, därest man samtidigt ger domstolen möjlighet att ålägga den först instämde svaranden skyldighet att betala den av honom i processen indragne manens rättegångskostnader, därest talan mot denne ogillas och det av omständigheterna framgår att den ursprunglige svaranden saknat grund för sin begäran att faderskapsfrågan skulle prövas jämväl med avseende å den andre mannen. Med en dylik kostnadsregel behöver barnets representanter icke riskera att få betala den av den förste svaranden indragne mannens kostnader, med mindre domstolen finner målet så tveksamt att det på goda grunder hade kunnat begäras att barnets ställföreträdare själva stämt in den andre mannen. En kostnadsregel av här föreslaget innehåll är att förorda även ur den synpunkten, att den är ägnad att avhålla den först instämde mannen från att utan tillräckliga skäl eller rentav i trakasseringssyfte indraga andra män i processen. Risken härför lär för övrigt vara desto mindre, som rättens ordförande vid förberedelsen torde vara oförhindrad att under hand avråda den först instämde mannen från att indraga någon, mot vilken bevisning om samlag med modern under konceptionstiden uppenbarligen icke står att vinna. Visserligen säger det sig självt att den som leder förberedelsen därvid måste gå tillväga med stor takt och försiktighet, men han får i vart fall anses berättigad att erinra svaranden om de konsekvenser i kostnadshänseende som kan uppstå för honom därest han utan tillräcklig grund drar in en annan man i målet. I detta sammanhang må vidare anmärkas att stadgandet om straff för rättegångsmissbruk i 9 kap. 1 § rättegångsbalken torde få anses analogiskt tillämpligt å svarande, som mot bättre vetande föranleder att annan man drages in som part i mål om faderskap till utomäktenskapliga barn.

På nu anförda skäl upptog departementsförslaget ett stadgande enligt vilket den mot vilken talan om fastställande av faderskap väckts skulle äga draga in annan man i rättegången med verkan att talan om faderskapet skulle anses väckt jämväl mot honom.

Beträffande rättegångskostnaderna i mål om faderskapet till barn utom äktenskap uttalade departementschefen att det med hänsyn till att faderskapsprocessen, sådan den konstruerats i departementsförslaget, kunde komma att förete en mängd situationer, ej syntes möjligt att i lagtexten uppställa några närmare föreskrifter rörande rättegångskostnadernas fördelning. Det väsentliga vore att domstolarna i dylika mål finge fria händer att handla efter omständigheterna i varje särskilt fall. Förslaget upptog i denna del ett stadgande enligt vilket domstolen med avseende å rättegångskostnader i mål av ifrågavarande slag ägde förordna efter vad som

med hänsyn till samtliga i målet föreliggande omständigheter funnes skäligt.

Lagrådet avgav utlåtande över departementsförslaget den 2 december 1955. Lagrådet anförde:

Den viktigaste nyheten i förslaget avser tillåtligheten och verkningarna av invändning från svarandens sida att modern haft samlag även med annan man under konceptionstiden. Hithörande spörsmål ha tidigare behandlats såväl av lagberedningen i förslagen 1915 till lag om barn utom äktenskap och 1925 till lag om arv som av ärvdabalksakkunniga i förslaget 1946 till föräldrabalk. I de äldre förslagen avvisades tanken att tillåta exceptio plurium med hänsyn till de olägenheter av olika slag som ansågos förenade med en sådan ordning; dock uttalades i 1915 års förslag att om det varit möjligt att med någorlunda säkerhet bedöma, huruvida större sannolikhet förefanns för den enes eller den andres faderskap, det skulle kunna överlåtas åt domstolen att på sådan grund välja mellan dem. Vid behandlingen av förslaget till lag om arv 1928 uttalade första lagutskottet att enligt dess mening verkningarna av exceptio plurium vore sådana att de såvitt möjligt borde undvikas.

En viss begränsad rätt att framställa och styrka exceptio plurium infördes emellertid genom föräldrabalken. I betänkandet uttalades, att då det vore ett allmänt intresse att söka utröna sanningen i faderskapsmål borde också bevisning i ifrågasvarande avseende vara principiellt tillåten när den verkligen vore av betydelse. Därvid framhölls att sådan bevisning enligt förslaget icke kunde leda till att svaranden friades annat än om det vore osannolikt att han vore fader till barnet och att därför bevisning i regel ej borde få föras såvida ej några särskilda omständigheter talade emot hans faderskap.

Föreliggande förslag tillägger exceptio plurium en vidsträcktare verkan. Förslaget innebär att bevisningen får betydelse även om svarandens faderskap i och för sig är sannolikt. Därest modern haft samlag ej blott med den av henne instämde mannen utan även med annan och det ej beträffande någondera är osannolikt att han är fader, skall den för vars faderskap övertvägande skäl tala anses som fader. Den av modern instämde mannen skall alltså frias om skälen äro lika starka beträffande båda eller övertvägande för den andres faderskap. Om den mot vilken talan föres påstår, att viss annan man är fader till barnet, skall även den frågan prövas i målet. Talan för barnet kan samtidigt föras mot flera och avgöres då efter angivna grunder.

Syftet med de föreslagna ändringarna är att åstadkomma ökad säkerhet och rättvisa vid faderskapsmålen avgörande, och ändringarna ha ansetts utgöra förutsättning för att arvsrätt skall kunna beredas barn utom äktenskap efter fader och fädernefränder.

Med exceptio plurium måste emellertid följa vissa olägenheter. Såsom en olägenhet har i tidigare lagstiftningsärendena framhållits, att vidgad möjlighet för en som fader utpekad man att, oaktat samlag ägt rum, bliva fritagen från faderskapet måste föranleda obenägenhet att frivilligt erkänna faderskap och påtaga sig underhållsskyldighet. Härav följer en ökning av antalet fall då det blir nödvändigt att anställa rättegång. Vidare har erinrats att medgivande av exceptio plurium kunde missbrukas till att draga ut på rättegångarna och att dessa ofta bleve av anstötlig art. Även nu ha framförts sådana erinringar och det torde stå utom tvivel att förslagets genomförande icke kan bliva utan följder av nämnda slag. Därvid bör också beaktas att rättegång enligt de föreslagna nya reglerna ej sällan skulle bliva både komplicerad och kostsam.

En annan följd av förslaget är att antalet fall då faderskap ej kan fastställas måste öka. I detta hänseende må erinras om att enligt förslaget talan om fastställande av faderskap kommer att ogillas då det icke beträffande någon av dem som haft samlag med modern föreligger övervägande skäl att anse honom som fader. De sakkunniga ha med avseende å den av dem föreslagna utformningen av den nya regeln uttalat, att densamma icke allenast omfattade det fallet att bevisning förelåge om att två eller flera bestämda personer haft samlag med modern under konceptionstiden. Situationen kunde även vara den, att bevisning om samlag förebragts mot viss eller vissa personer men att det därjämte styrkts att modern haft samlag även med en eller flera okända, varvid regelmässigt någon fullständig jämförelse icke kunde åstadkommas. En liknande situation inträdde, om någon av konkumbenterna väl vore känd med hölle sig undan eller avlidit innan faderskapet blivit fastställt. Så snart flera kunde komma i fråga och fullständig jämförelse mellan dem icke kunde äga rum, kunde följderna bli att faderskapet icke kunde fastställas. Att den avfattning ifrågavarande regel fått i det remitterade förslaget skulle äga annan innebörd i sagda hänseende framgår ej av motiveringen och kan så mycket mindre antagas som den eftersträfvade säkerheten i så fall skulle väsentligt förringas.

I vilken utsträckning de nya bestämmelserna kunna komma att leda till minskning av antalet faderskap är svårt att på förhand bedöma. De sakkunniga räknade med några få procent, vilket av vissa remissinstanser ansetts såsom alltför optimistiskt. För egen del har departementschefen antagit att regeln icke kommer att väsentligt minska möjligheterna att få faderskapet rättsligen fastställt. Huruvida så kommer att vara fallet blir såsom framgår av det följande, bl. a. beroende av i vilken grad sannolikheten för viss mans faderskap skall överväga för att han skall anses som fader.

Ett ofta åberopat skäl mot att tillåta *exceptio plurium* är det lidande och den skada som därigenom kunna tillskyndas ej blott modern utan även barnet. Lagberedningen anförde i förslaget till lag om arv, att genom bevisning om moderns umgänge med flera hon komme att stämplas såsom lösaktig samt att en dylik ordning kunde vara nog så hård mot modern och även vore hård mot barnet, då det ej kunde undvikas att den stämpel som påtryckts modern satte en fläck även på barnet. Även i förevarande ärende har påpekats vilken hård påfrestning en rättegång kan bli för modern. Det är även tydligt att olägenheterna för henne ej kunna helt avvärijas genom att förhandlingarna äga rum inom lyckta dörrar. Därjämte bör beaktas möjligheten att en svarande genom ogrundade påståenden trakasserar modern. Ej heller bör förbises att, såsom från en del håll påpekats, mödrar till utomäktenskapliga barn kunna vilja undandraga sig att medverka till faderskapets fastställande för att undgå de obehag som äro förenade med rättegång därom.

Ännu vid föräldrabalkens antagande tillmättes olägenheterna av *exceptio plurium* stor vikt. Ärvdabalkssakkunniga framhöllo, såsom nämnts, att bevisning om samlag med annan borde medgivas blott då den verkligen vore av betydelse och tillade, att domstolen borde tillse att utredningen hölles inom tillbörliga gränser samt att en fast processledning vore särskilt påkallad när ena parten hade ett starkt intresse av att personliga förhållanden ej blottades utan bärande skäl. Första lagutskottet förklarade sig vilja understryka departementschefens i anslutning till de sakkunniga gjorda uttalande om återhållsamhet vid tillåtandet av sådan bevisning.

I de sakkunnigas förslag till ärvdabalk anföres nu, att de icke ansågo hänsyn till modern väga så tungt att man för den skull behövde allvarligt tveka att taga

ett nytt steg i samma riktning som vid föräldrabalkens tillkomst. Departementschefen har i remissprotokollet hänvisat till att redan föräldrabalken gör det möjligt för en instämnd man att anställa vittnesförhör med andra män för att utröna om också de haft samlag med barnets moder under konceptionstiden. Departementschefen har tillagt att den omständigheten att dessa andra män i stället kunde komma att inta partsställning i detta sammanhang icke syntes äga någon större betydelse ur praktiska och psykologiska synpunkter.

Med hänsyn till vad ovan anmärkts beträffande de olika verkningarna av exceptio plurium enligt föräldrabalken och enligt förslaget torde det emellertid vara uppenbart att intresset för en svarande av att framställa sådan invändning kommer att bli betydligt större än för närvarande. På grund av bestämmelsen angående rätt för den instämde att erhålla domstolens prövning av varje hans påstående om att viss annan man skall anses som fader till barnet torde domstolens möjligheter att begränsa utredningen och förhindra trakasserier bliva tämligen små.

Med ovan berörda olägenheter har man att jämföra värdet av de föreslagna bestämmelserna. Departementschefen har uttalat att de komme att leda till en betydligt större säkerhet för att det rättsligen fastställda faderskapet verkligen skall överensstämma med det biologiska.

Bestämmelserna avse uteslutande fall då modern under konceptionstiden haft samlag med flera. I vilken mån det åsyftade ändamålet skall bli nått är i första hand beroende av i vilken utsträckning det i allmänhet är känt för den som fader utpekade mannen att även annan eller andra haft samlag med modern. Vidare beror det på hans möjligheter att ådagalägga förhållandet. Att bevisningssvårigheterna äro avsevärda påpekades redan av lagberedningen i förslaget till lag om arv, och i yttrande över de sakkunnigas förslag har advokatsamfundet framhållit, att man icke hade någon garanti för att jämförelsen mellan faderskapssannolikheterna komme att omfatta alla män som haft samlag med modern under konceptionstiden. Antalet fall då modern döljer att hon under konceptionstiden haft samlag med flera eller underlåter att uppgiva alla männen måste antagas vara betydande. När frågan uppkommer har regelmässigt lång tid förflutit sedan samlagen ägt rum och den bevisning mannen har att förebringa skall avse andra personers förhållanden under en avsevärd tid. I regel torde ej kunna styrkas annat än vissa omständigheter vilka i högre eller lägre grad giva anledning till antagande att modern haft samlag med flera män. Om modern förnekar samlag eller i rättegång med stöd av 37 kap. 5 § och 36 kap. 6 § rättegångsbalken, vägrar att överhuvud yttra sig angående sexuella förbindelser med andra samt den eller de män som haft samlag med henne likaledes bestrida, torde det ofta vara nära nog omöjligt att styrka förutsättningarna för tillämpning av de nya bestämmelserna. I fråga om kravet på bevisningen har i betänkandet, med omnämmande att de under det gemensamma nordiska utredningsarbetet framlagda finska och norska texterna fått en lydelse som anger att kravet icke skall ställas så högt som eljest, uttalats att vanliga anspråk skola vara uppfyllda. I anledning av ett remissyttrande har departementschefen anfört, att det enligt hans mening vore olämpligt att göra bestämmelserna tillämpliga redan då det vore sannolikt men icke styrkt att modern haft samlag med flera. Ehuru denna ståndpunkt i och för sig synes befogad — godtagandet av sannolikhet i ifrågavarande hänseende skulle bidra till att öka antalet icke fastställda faderskap och kunna innebära en verklig oförrätt mot modern — är den tydligen ägnad medföra att bevisningssvårigheterna komma att spela en stor roll, och den skulle såtillvida motverka säkerhetssyftet. Det torde näppeligen vara anledning att räkna med att bevisningssvårigheterna skola

i någon större utsträckning kunna undgås genom den förberedande undersökning, som avses skola utföras av barnvårdsman innan talan om faderskap anställdes.

I fråga om bevisningssvårigheternas betydelse må erinras om att, då den av modern instämde mannen ej lyckas styrka att hon haft samlag med annan man under konceptionstiden, den vanliga presumptionsregeln blir tillämplig, d. v. s. han skall — förutsatt att samlag med honom blivit styrkt — anses som fader till barnet om det ej är osannolikt att barnet avlats av honom. Lyckas bevisningen beträffande en eller flera män men ej beträffande andra med vilka modern haft samlag, bli väl de nya bestämmelserna tillämpliga men jämförelsen och sannolikhetsbedömningen grundas då på ett ofullständigt underlag.

Ytterligare ett förhållande som berör utredningen synes böra uppmärksammas. I rättspraxis har invändning från svaranden i faderskapsmål om användning av preventivmedel i regel ej fått någon betydelse. Orsakerna härtill äro den uppenbara svårigheten att pröva sanningshalten i påståendet och bedöma medlets effekt samt lagstiftningens syftemål att faderskap skola fastställas i så stor utsträckning som möjligt. I denna praxis synes förslaget ej avse att göra ändring; de sakkunniga ha fastmera — om än med erinran om att trovärdiga uppgifter om användning av preventivmedel ej vore helt utan betydelse — uttalat att uppgift om preventivmedel vore svårkontrollerbar och ej kunde utan vidare godtagas, vartill komme att det vore ovisst om preventivmedlet varit effektivt. Utan att någon erinran riktas mot denna ståndpunkt må framhållas att, med hänsyn till den omfattning bruket av preventivmedel erhållit och dessa medels allmänna effektivitet, jämförelsen mellan flera eventuella faderskaps sannolikhet ofta kommer att sväva i luften på grund av att invändning om begagnande av preventivmedel lämnats utan beaktande. För den som vet med sig att han iakttagit betryggande försiktighetsmått måste blodundersökning och sannolikhetsjämförelse te sig som meningslösa åtgärder; självfallet kan han icke bibringas någon övertygelse om faderskapet.

Förutsatt att det ådagalagts att modern haft samlag med flera män, vilkas faderskap ej är osannolikt, och förutsatt tillika att utredning föreligger som tillåter jämförelse mellan sannolikheten av den enes och den andres faderskap, skall enligt den föreslagna nya regeln i 3 kap. 2 § den av dem anses som fader för vilkens faderskap övervägande skäl tala. Det material som skall ligga till grund för sådan sannolikhetsbedömning kommer som regel att till väsentlig del utgöras av statistik rörande blodgrupper, havandeskapstider och andra sådana faktorer. En på dylik grund verkställd bedömning är oundvikligen förbunden med felmöjligheter. Felfrekvensen är större ju mindre den sannolikhetskillnad är som får verka avgörande; statens rättskemiska laboratorium har i sitt utlåtande den 29 november 1954 framhållit att även en siffermässigt ganska stor sannolikhetskillnad med nödvändighet måste visa fel i ett visst antal fall.

Vad angår blodgruppsundersökningen har enligt vad som upplysts i sakkunnighetänkandet och nämnda utlåtande den teoretiska möjligheten att därigenom utesluta en som fader med orätt utpekad man numera stigit till 51,5 % vid rutinmässiga undersökningar, och möjlighet därtill kan om särskilda undersökningar företagas föreligga i ytterligare 3,5 % av fallen. I sammanlagt 55 % av fallen kan alltså enligt gällande bestämmelser orätt faderskap med tillräcklig visshet uteslutas genom blodundersökning.

I utlåtandet behandlas möjligheten att i återstående 45 % av fallen genom jämförelse mellan blodgruppskombinationerna för två män — av vilka den ene förutsättes vara den verkliga fadern — avgöra vem som kan antagas vara fader till barnet. Rörande denna fråga har lagrådet av utlåtandet samt andra tillgängliga

handlingar och upplysningar (se bl. a. uppsatser av t. f. laboratorn Bengt Jonsson i Svensk Juristtidning 1953 s. 14 ff och 1955 s. 90 ff) inhämtat följande. En grovt approximativ uppskattning gör det enligt utlåtandet troligt att i åtminstone c:a 1/3 av dessa fall föreligger en sannolikhetsskillnad av sådan storlek, att det kan anses någorlunda försvarligt om den i och för sig (d. v. s. även om andra omständigheter av vikt ej föreligga) lägges till grund för ett avgörande. Den härmed åsyftade sannolikhetsskillnaden — uttryckt såsom kvot mellan sannolikhetsfaktorn för den ene mannen och sannolikhetsfaktorn för den andre — är större än 3. Uttryckt i siffror angivande relativ faderskapssannolikhet motsvarar kvoten en sannolikhet för den ene överstigande 75 % och för den andre understigande 25 %. Detta innebär att i de fall då kvoten håller sig vid den nedre gränsen felfrekvensen är 1 på 4. Läggas till grund för avgörandena en mindre sannolikhetsskillnad ökas antalet fall som kan avgöras men också felfrekvensen. Vid en minskning av kvoten till 2, motsvarande en relativ faderskapssannolikhet av 67 % resp. 33 %, varvid av de ifrågakommande fallen hälften kan avgöras, har man för de fall där kvoten håller sig vid den nedre gränsen att räkna med en felfrekvens av 1 på 3.

Givetvis kommer i verkligheten sannolikhetskvoten att variera ovanför den nedre gränsen och felfrekvensen därför att genomsnittligt bli lägre än nys angivits. En undersökning av ett — relativt litet — material bestående av 100 familjer om man, hustru och ett barn har visat en felfrekvens av 1 på 15 vid en lägsta godtagen sannolikhetskvot av över 3, och 3 på 22 vid en lägsta godtagen kvot av över 2.

Det förtjänar påpekas att de berörda felmöjligheterna icke blott inverka på det sätt att en med orätt såsom fader utpekad man blir förklarad för fader till barnet. De göra sig även gällande då modern för talan mot rätt man samt denne framställer påstående att en annan man, med vilken modern också haft samlag under konceptionstiden, är fader till barnet. Enligt gällande bestämmelser kommer den av modern instämde mannen att bli rättsligen bunden vid faderskapet. De nya reglerna medföra i nu åsyftade fall att den rätte mannen blir fri när jämförelsen slår fel genom att visa övervägande skäl för den andres faderskap.

Vidkommande effekten i övrigt av sannolikhetsjämförelsen har redan nämnts, att enligt den approximativa uppskattningen fordran på en sannolikhetskvot överstigande 3 medför, att c:a 2/3 av de förut omförmälda 45 % av samtliga fall, där jämförelse mellan två män ifrågakommer, icke kunna avgöras genom faderskaps fastställande samt att, om man tillämpar den lägre av berörda kvoter, 1/2 blir oavgjord. Undersökningen av det nämnda familjematerialet bekräftar denna uppskattning i det att den visade, att antalet fall, där jämförelsen vid angivna minimikvoter icke gav ledning för ett avgörande, utgjorde 33 resp. 26 av hela det antal, 48, där faderskap icke var uteslutet. I verkligheten kommer visserligen resultatet att bli mindre ogynnsamt genom att jämförelsen i en hel del fall kan grundas även å andra omständigheter än blodundersökning. Rörande möjligheten att därigenom komma till ett gynnsammare resultat har i ovannämnda utlåtande antagits att man skulle uppnå en minskning av antalet fall, där faderskap ej skulle kunna fastställas, från 30 % till 25—20 % av fallen med två eventuella fäder. Lagrådet anser fog finnas för att beräkningen göres så försiktig. Absoluta antalet fall, då faderskap icke skulle kunna fastställas, är tydligen beroende av promiskuitetens omfattning. Den i detta hänseende i sakkunnighetänkandet antagna och i remissprotokollet omtalade siffran 10 % av antalet fastställda faderskap torde vara alldeles för låg; med stöd av rättskemiska laboratoriets erfarenheter kan omfattningen antagas vara minst dubbelt så stor. Räknar man med en större promiskuitet än 10 % måste man för att antalet icke fastställda faderskap ej skall öka mer än de

sakkunniga beräknat, nöja sig med en lägre sannolikhetskvot i fråga om blodundersökningen än laboratoriet ansett försvarlig.

De sakkunniga framhöllo att övervikten i sannolikhetshänseende icke finga vara hur ringa som helst men att den ej heller behöfde vara fullständigt dominerande; det skulle räcka med att skillnaden i sannolikhet kunde anses betydelsefull. Be-träffande i danska, finska och norska texterna upptaget krav på »väsentligt större sannolikhet» uttalade de sakkunniga att en sådan utformning av lagtexten i till-lämpningen skulle föra för långt. I yttranden över förslaget har från några håll påyrkats skärpning av kravet på sannolikhetsskillnad. I rättskemiska laborato-riets yttrande över förslaget framhålles, att om man tillmätte en sannolikhetsskill-nad på några få procent rättslig betydelse man vore inne på en farlig väg, samt att formuleringen »väsentligt större sannolikhet» vore att föredraga. Med denna formulering torde avsetts en skillnad motsvarande en sannolikhetskvot översti-gande 3. Departementschefen har emellertid förklarar att skillnaden visserligen måste vara av sådan storleksordning att den icke kunde anses betydelselös — vilket uttryck jämfört med sakkunnigförslaget innebär en uppmjukning — men att det icke vore lämpligt att uppställa krav på att övervikten skulle vara väsent-
lig.

Av intresse i detta sammanhang äro även vissa andra uttalanden av departe-mentschefen. Efter att ha framhållit, att jämförelsen skulle ske under beaktande av samtliga i målet förekommande omständigheter, anför departementschefen att man hade grundad anledning räkna med att en sådan jämförelse endast i undan-tagsfall skulle behöva leda till att domstolen ej funne större sannolikhet före-ligga att barnet avlats av viss svarande än av de övriga. I syfte att för domstolarna understryka att faderskapstalan icke annat än i undantagsfall borde ogillas i fall med flera i och för sig icke osannolika fäder, har departementschefen omformu-lerat de sakkunnigas lagtext så att regeln fått en positiv utformning, innebärande att i fall av nyssnämnda beskaffenhet den skall anses som fader för vars faderskap öfvervägande skäl tala. Departementschefen anför härom att av denna formulering torde — utan att detta behöfde uttryckligen utsägas i själva lagtexten — följa att talan undantagsvis måste ogillas när sannolikheten för att barnet avlats av den ene eller den andra praktiskt taget vore lika stor.

Den utformning lagtext och motiv sålunda erhållit måste — med hänsyn till blodundersökningarnas dominerande betydelse vid sannolikhetsjämförelser — anses innebära att vid jämförelserna skola godtagas ej blott relativt stora sanno-likhetsskillnader utan även skillnader som äro så ringa att de i mer än vart tredje fall leda till oriktiga avgöranden.

Beaktas jämväl att modern, enligt vad erfarenheten torde ge vid handen, i över-vägande antalet fall såsom fader utpekar rätt man, synes det med skäl kunna be-tvivlas att de föreslagna reglerna skola medföra sådan ökning av säkerheten vid faderskaps fastställande att den i och för sig kan tillmätas någon större bety-delse. Förbättringen lär i vart fall ingalunda kunna anses uppväga förut be-rörda olägenheter. Medan reglernas tillämpning blir begränsad till ett jämförelse-vis litet antal fall kunna vissa av olägenheterna få vidare verkan. Detta är sålunda fallet med risken för att faderskap erkännas i mindre utsträckning med därav följande ökning av antalet rättegångar. Detsamma gäller om de olägenheter för moder och barn som följa med processen enligt den föreslagna ordningen.

En ändring av reglerna som ökade säkerheten i tillräcklig grad skulle å andra sidan få till följd en icke obetydlig stegring av antalet icke fastställda faderskap. Ur social synpunkt måste en sådan verkan anses betänkelig.

I vad förslaget avser rätt för moder eller barnavårdsman att på en gång

föra talan om faderskap mot flera män torde olägenheterna icke göra sig lika starkt gällande. Det synes emellertid knappast kunna ifrågakomma att i förevarande sammanhang genomföra förslaget enbart i denna del.

Mot förslagets genomförande synes också kunna anföras att då faderskapsreglerna så sent som 1949 fingo sin nuvarande gestaltning, därvid i ett viktigt avseende ändring skedde av äldre lag, det synes vara olämpligt att nu vidtaga en ny genomgripande förändring, som måste medföra besvärligheter i tillämpningen, särskilt för barnavårdsmännen, på vilka tillämpningen i hög grad skulle komma att bero. Svårigheter i tillämpningen, såväl utom rätta som vid domstolarna, torde också följa därav att de nya reglerna, ehuru deras utformning i och för sig ej föranleder erinran, dock synas invecklade.

Önskvärdheten att på ifrågavarande område uppnå nordisk enhetlighet — som för övrigt icke ens enligt förslaget skulle bli fullständig — innefattar enligt lagrådets mening i och för sig ej tillräcklig anledning till förslagets genomförande.

Av nu angivna skäl kan lagrådet icke tillstyrka förslaget i förevarande del.

Lagrådets utlåtande anmäldes i statsrådet den 14 mars 1958. Därvid förklarade föredragande departementschefen att förslaget om ändring i föräldrabalken med anledning av lagrådets invändningar tills vidare icke borde genomföras, utan frågan få upptagas på nytt i samband med slutligt ståndpunktstagande till spörsmålet om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt.

Utredningsmannen

I 1917 års lag om barn utom äktenskap uppställdes den regeln att den som haft samlag med modern under konceptionstiden skulle anses som fader till barnet, såvida det icke var uppenbart att barnet icke avlats vid samlaget. På vetenskapens dåvarande ståndpunkt fanns icke stora möjligheter att utesluta en felaktigt utpekad man från faderskapet och förutsättningar saknades för att med någorlunda säkerhet bedöma huruvida en av flera män som haft samlag med modern under konceptionstiden var sannolikare som fader än den eller de övriga. I detta hänseende har under årens lopp avsevärda förbättringar inträtt, särskilt genom framstegen på blodgruppsforskningens område, vilka gjort det möjligt att i stigande omfattning utesluta felaktigt utpekade män från faderskapet och att anställa sannolikhetsjämförelser mellan flera män som haft samlag med modern under konceptionstiden. För att dessa framsteg skulle kunna utnyttjas i syfte att nå närmare den biologiska sanningen i faderskapsmål modifierades faderskapsregeln genom stadgandet i 3 kap. 2 § föräldrabalken. Presumtionen för att den som haft samlag med modern under konceptionstiden skulle anses som fader bibehölls, men kraven på motbevisning mildrades i det att presumtionen brytes, om det är osannolikt att barnet avlats vid samlaget.

Det kan knappast ur tillgänglig statistik utläsas, att denna uppmjukning av faderskapsregeln medfört några påtagliga förändringar beträffande antalet fastställda faderskap eller antalet rättegångar. I fråga om antalet fastställda faderskap för barn utom äktenskap finnes såsom framgår av det föregående endast begränsade uppgifter. Det kan emellertid antagas att faderskapet numera liksom tidigare fastställs i mer än 90 procent av fallen. Antalet rättegångar, som under 1950-talet uppgick till i medeltal 1 052 om året och dessförinnan var högre, har ånyo påtagligt ökat först under 1960-talet.

Faderskapsregeln i föräldrabalken innebär i jämförelse med den tidigare lagen att sannolikhetsbedömningar ges ökat utrymme vid avgörandet. Regeln förutsätter att alla omständigheter som medför att det framstår som mer eller mindre osannolikt att svaranden i faderskapsmål är barnets fader får andragas. Följaktligen är också bevisning om att modern haft

samlag med annan tillåten. Sådan bevisning avvisades i allmänhet enligt förut gällande rätt såsom icke på saken inverkan. Avgörandet skall enligt föräldrabalken grundas på en samlad bedömning av alla på faderskapsfrågan inverkan omständigheter. Är det känt att även annan man än svaranden haft samlag med modern under konceptionstiden, kan en jämförelse mellan männen anställas och giva vägledning för bedömandet av vem som är mer eller mindre sannolik. Den som av modern eller annan barnets ställföreträdare instämts som svarande och sålunda utpekats som fader kan emellertid icke undgå att bindas vid faderskapet, med mindre det framstår som osannolikt att han avlat barnet, även om det är lika sannolikt eller sannolikare att en annan man är fadern. Det har i förarbetena till föräldrabalken uttalats, att det skall fordras ett betydande mått av bevisning för att faderskapet skall anses osannolikt. Uppenbarligen medför denna faderskapsregel vissa risker för misstag vid fastställande av faderskapet. Detta framstår naturligtvis som särskilt stötande, om utredningen i målet med övervägande sannolikhet talar för att annan än svaranden är fader utan att svarandens faderskap fördenskull är osannolikt i den mening som avses i 3 kap. 2 § föräldrabalken. Den mot svaranden förhållandevis stränga regeln motiveras emellertid av barnets intresse av att faderskapet om möjligt fastställas och barnet erhåller rätt till underhåll från fadern även om viss risk för misstag föreligger.

Ur rättssäkerhetssynpunkt är det emellertid angeläget, att såväl framstegen på det medicinska området som andra möjligheter att vinna klarhet i faderskapsfrågor utnyttjas. Att så sker är även av vikt, om man skall kunna likställa barn utom äktenskap med barn i äktenskap i arvsrättsligt hänseende. Förslag härom har nyligen framlagts av familjerättskommittén i betänkandet Äktenskapsrätt (SOU 1964: 34, 35).

Medicinalstyrelsen har i utlåtande den 18 september 1964 lämnat en redogörelse för de omständigheter som ur medicinsk synpunkt är av betydelse för faderskapsfrågans bedömande. Redogörelsen bifogas detta betänkande tillika med utlåtanden av chefen för blodgruppsserologiska avdelningen vid statens rättskemiska laboratorium, professorn Birger Broman, och föreståndaren för paternitetsavdelningen vid statens rättsläkarstation i Stockholm, docenten Torsten Romanus, ävensom en redogörelse för en av docenten Lars Engström och rättsläkaren Bertil Falconer utförd undersökning rörande nyfödda barns vikt och längd vid olika längd av havandeskapet.

Huvudregel enligt förslaget. Av medicinalstyrelsens utlåtande framgår, att den rättsmedicinska bedömningen av faderskapsärenden till övervägande del går på den nekande linjen. Man kan sålunda i vissa fall utesluta en som fader utpekad man. Möjligheter finns vidare att bedöma, om en man är osannolik som fader, och slutligen kan i vissa fall bedömas om han kan vara eller är sannolik som fader. Däremot saknas alltjämt möjlighet att utpeka en bestämd man som fader.

Med hänsyn till dessa förutsättningar torde alltjämt som huvudregel böra upptagas den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 2 § föräldrabalken att den som haft samlag med modern å tid, då barnet kan vara avlat, skall anses som fader, om det ej är osannolikt att barnet avlats vid samlaget. Regeln synes väl lämpad för det fall att domstolen icke har fog för att räkna med att modern haft samlag med mer än en man under konceptionstiden. Någon jämförelse mellan två eller flera kommer då icke i fråga.

Rörande tillämpningen av denna regel må följande framhållas. Frågan huruvida uppgivet samlag ligger inom konceptionstiden torde i allmänhet kunna avgöras med ledning av de Engström-Falconerska tabellerna. I tveksamma fall bör medicinsk sakkunskap anlitas vid bedömningen, såsom när tabellerna icke alls ger ledning eller när erhållna värden ligger nära ytterkanterna eller beräkningarna med hänsyn till vikt och längd påtagligt avviker från varandra. Därest det kan visas, att den aktuella mannen var steril vid samlaget — en omständighet, som det ofta torde vara svårt att bevisa — eller om faderskapet kan uteslutas genom blodgruppsserologiska undersökningar, leder detta i och för sig till att talan ogillas. Kan faderskapet icke uteslutas, kan likväl omständigheterna tala för att det är mer eller mindre osannolikt. Vid denna bedömning måste samtliga på frågan inverkan omständigheter värderas tillsammans. Har det aktuella samlaget ägt rum nära en ytterkant av konceptionstiden, talar detta rent statistiskt mot att befruktning skett, eftersom erfarenheten visar att de flesta barnen är avlade omkring mitten av den i förhållande till deras utvecklingsgrad möjliga konceptionstiden. Av medicinalstyrelsens yttrande synes framgå att i varje fall först en så låg sannolikhet som 1 % kan anses tala mot en mans faderskap. I vissa fall kan vägledning erhållas genom blodgruppsstatistiska värderingar. Detta beror på att man med kändedom om blodgruppsfördelningen inom den befolkning som parterna tillhör kan beräkna med vilken frekvens en föreliggande blodgruppskonstellation mellan barnamoder, barn och man förekommer i faderskapsärenden där mannen är barnets biologiska fader och i faderskapsärenden där mannen icke är barnets biologiska fader. Förhållandet mellan dessa frekvenser benämnes det blodgruppsstatistiska faderskapsindexet. Enligt vetenskapligt betraktelsesätt anses ett faderskapsindex större än 19 (19: 1) tala för faderskap och ett faderskapsindex mindre än 0,053 (1: 19) tala mot faderskap.

Det torde emellertid böra understrykas — såsom också framhålles i utlåtandet från rättskemiska laboratoriet — att dylika statistiska värderingar grundar sig endast på de undersökta förhållandena och därför vid det rättsliga bedömandet får värderas tillsammans med övriga omständigheter samt att olika omständigheter kan peka i olika riktning och helt eller delvis upphäva varandra. Här må erinras om att en omständighet, som ligger utanför det medicinska bedömandet, men som i flera domstolsavgöranden tillmätts betydelse är huruvida det med hänsyn till moderns

förhållanden finnes anledning antaga att hon haft förbindelse med annan än svaranden. Om så är fallet, ökar det tvivlet på den utpekade mannens faderskap. Saknas däremot anledning räkna med annan faderskapsmöjlighet, minskas betydelsen av statistiska värderingar grundade på tidpunkten för samlaget och den föreliggande blodgruppskonstellationen.

Det skulle kunna övervägas att såsom huvudregel uppställa att det skall vara övervägande sannolikt att den uppgivne mannen är barnets fader. Med hänsyn till att möjligheterna att genom rättsmedicinska bedömningar uppnå vägledning, när endast en man, som icke är utesluten, kan bli föremål för undersökning är mera begränsade än när jämförelse kan göras mellan flera män synes detta dock icke tillrädligt.

Tilläggsregel enligt förslaget. Annorlunda ställer det sig när man vet att mer än en man, vars faderskap icke är uteslutet, haft samlag med modern under konceptionstiden. Det framstår då till en början som tvivelaktigt vem av männen som är fader till barnet. Detta förhållande skulle kunna anses böra leda till att faderskapet icke fastställs i dylika fall. En sådan ståndpunkt intar exempelvis Bürgerliches Gesetzbuch (§ 1717). En annan möjlighet är att söka utröna huruvida övervägande skäl talar för någon mans faderskap och, om så är fallet, förklara denne vara fader samt i de fall då sannolikhetsövertikt icke föreligger för någons faderskap anse faderskapet utrett. Detta är den ståndpunkt som efter gemensamma nordiska överläggningar intagits av den danska och norska lagstiftningen samt av ärvdabalkssakkunniga i 1954 års förslag till ärvdabalk m. m. (SOU 1954: 6) och av justitieministern i departementsförslaget 1955 (Kprop 1958 nr 144).

Med hänsyn till de uppenbara olägenheter för de utomäktenskapliga barnens del som skulle följa av den förra ståndpunkten och till de förhållandevis goda möjligheter som numera torde föreligga att på grundval av medicinskt relevanta fakta och andra omständigheter företaga sannolikhetsjämförelser, då flera män är aktuella som barnafäder, vill utredningsmannen förorda att den ovan angivna huvudregeln kompletteras med en tilläggsregel av innehåll att, om mer än en man, som icke i och för sig är osannolik som fader, haft samlag med modern under konceptionstiden, den för vars faderskap övervägande skäl talar skall anses som fader.

Beträffande tilläggsregelns tillämpning må följande anföras.

Förutsättning för tillämpning av tilläggsregeln är att det är utrett att modern under konceptionstiden haft samlag med två eller flera män, vilkas faderskap icke är i och för sig osannolikt, t. ex. uteslutet på grund av resultatet av blodundersökning. Detta överensstämmer med den danska lagen och synes även vara den norska lagens ståndpunkt, sådan den kommit till uttryck i lagtexten¹. Vanliga anspråk på bevisning om samlag under konceptionstiden skall sålunda vara uppfyllda. Däremot är det icke nöd-

¹ Se TØNSETH i Norsk Retstidende 1959 s. 1 ff.

vändigt att det föreligger bevisning om att två eller flera bestämda kända personer haft samlag med modern. Kan det styrkas att samlag förekommit med viss eller vissa personer och dessutom med en eller flera okända, är detta tillräckligt för att tilläggsregeln skall tillämpas, men jämförelsen mellan de olika männen blir då ofullständig, vilket kan leda till att faderskapet icke kan fastställas. Detta kan naturligtvis synas betänkligt ur barnets synpunkt, men man torde icke behöva befara att situationen skall inträffa annat än i undantagsfall.

När förutsättning föreligger för att göra en jämförelse mellan flera män, är det av vikt att alla omständigheter som kan inverka på bedömningen av vem som är den sannolikare fadern beaktas och väges mot varandra. I medicinalstyrelsens utlåtande och de därvid fogade redogörelserna belyses närmare vilken betydelse olika omständigheter ur medicinsk synpunkt kan tillmätas. Följande synpunkter må här framhållas.

Av det föregående har framgått att sådana omständigheter som samlagets placering under konceptionstiden och blodgruppsstatistiska värderingar kan vara vägledande, när endast en man undersökes. Betydelsen av dylika förhållanden ökar emellertid, om man har tillfälle att göra jämförelser mellan två eller flera män. Vad angår sannolikheten för befruktning under olika delar av konceptionstiden kan denna beräknas med ledning av tabellerna över de nyfödda barnens vikt och längd vid olika havandeskapstider. Endast i det fall att sannolikheten för den ene mannens faderskap är så låg som 1 procent eller mindre och att sannolikheten för den andre mannens faderskap är mer än 1 procent anses dateringen av samlagen kunna giva vägledning. Andra sannolikhetsskillnader torde däremot sakna betydelse. När det gäller blodgruppsstatistiska värderingar, jämför man de olika männens faderskapsindex sinsemellan. För att man skall kunna anse en mans faderskapsindex vara i och för sig vägledande anses det att faderskapsindexet skall vara mindre än 0,053 eller större än 19. Vid jämförelse mellan två mäns index anses det på motsvarande sätt att man bör fordra att det inbördes förhållandet mellan de båda indexen skall överstiga förhållandet 19 till 1 (95 % till 5 %) för att skillnaden skall vara vägledande. Situationen kan följaktligen vara den att en viss mans faderskapsindex icke i och för sig är vägledande men i förhållande till en annan mans blir av betydelse. Sålunda är enligt det i utlåtandena anlagda betraktelsesättet faderskapsindexet 2 icke i och för sig vägledande men blir det vid jämförelse med en annan man, vars index är exempelvis 45. De båda indextalen förhåller sig då som 1 till 22,5 (4 % till 96 %), vilket talar mot den förres och för den senares faderskap. Av rättskemiska laboratoriets utlåtande framgår att man i nära en tredjedel av de ärenden hos laboratoriet i vilka flera män ingått utan att någon av dem kunnat angivas som osannolik fader kunnat genom blodgruppsstatistisk beräkning utpeka viss man som mindre sannolik fader än annan.

Undersökning av andra ärftliga egenskaper än blod- och serumgrupper, d. v. s. vad som brukar kallas antropologiska undersökningar, kan måhända ha viss betydelse, när endast en man är aktuell. Främst torde de dock vara av värde, när jämförelse kan anställas mellan flera män.

En annan omständighet, som måste tillmätas betydelse vid bedömandet av om ett samlag varit befruktande, är om preventivmedel använts. Erfarenheten visar att preventivmedel användes i avsevärd omfattning och har stor betydelse för att hindra befruktning. I rättspraxis har dock uppgifter om användningen av preventivmedel i allmänhet lämnats å sido. Anledningen härtill är uppenbarligen att det är mycket svårt att styrka icke blott att preventivmedel använts utan även och framför allt att de använts på sådant sätt att de varit effektiva. När jämförelse skall göras mellan flera presumtiva fäder, synes dock trovärdiga uppgifter om att preventivmedel använts icke få förbises.

Bland övriga omständigheter som kan vara av betydelse vid sannolikhetsbedömningen, när flera män är aktuella, är samlagens placering i förhållande till menstruationscykeln och den högre eller lägre fertiliteten hos männen.

Stundom framkommer i faderskapsmål uppgift om att modern haft menstruation efter ett visst samlag. Av medicinalstyrelsens yttrande och andra uttalanden i ämnet¹ synes framgå att det väl icke kan uteslutas men måste betraktas som mycket osannolikt att ett samlag varit befruktande, om menstruation inträffar därefter. En trovärdig uppgift om att menstruation inträffat efter visst samlag synes därför böra tillmätas betydelse. Det måste emellertid understrykas att bevisvärigheterna ofta kan vara stora, då enligt vad erfarenheten lär visa kvinnors uppgifter om sina menstruationsförhållanden ofta är osäkra och menstruationsliknande blödningar stundom kan inträffa under pågående havandeskap. Principiellt är det dock icke fråga om bevisproblem av annan art än när det gäller att bedöma uppgifter om användningen av preventivmedel eller om samlagets placering i menstruationscykeln. Det må i detta sammanhang erinras om att utredningen om barnens utvecklingsgrad vid olika havandeskapstider bygger på mödrarnas uppgifter om menstruationen och att havandeskapstiderna beräknats i förhållande till den sista menstruationen före nedkomsten.

Såsom framgår av de medicinska utlåtandena kan man erhålla en siffermässig uppskattning av sannolikheten i fråga om vissa förhållanden, såsom samlagens placering i förhållande till konceptionstiden och blodgruppskonstellationerna, men däremot icke beträffande andra omständigheter. Det är vidare tydligt att de olika faktorernas betydelse icke kan i och för sig jämföras med varandra. Frågan huruvida övervägande skäl talar för en viss mans faderskap får således bedömas på grundval av den helhetsbild

¹ Se bl. a. danska Retslægerådets uttalande i SOU 1954:6 s. 246.

som utredningen visar. Härvid kommer liksom vid tillämpningen av huvudregeln i betraktande även sannolikheten för att modern under konceptionstiden haft samlag även med andra män än dem beträffande vilka bevisning föreligger. I kravet på att övervägande skäl skall tala för en mans faderskap för att denne enligt tilläggsregeln skall förklaras vara fader bör sålunda inläggas icke blott att han är sannolikare som fader än den eller de övriga, som man vet att modern haft samlag med under konceptionstiden, utan även att det är övervägande sannolikhet för att denne man är fadern och icke någon annan, som man har grundad anledning antaga att modern haft samlag med. I bedömningen bör alltså ingå även sannolikheten för att det finns oupplysta faderskapsmöjligheter. För att man skall ha anledning räkna med sådana bör det dock fordras att vissa bestämda uppgifter talar härför. Löst framkastade beskyllningar och vaga misstankar torde få lämnas å sido.

Man måste självfallet räkna med att en faderskapsregel som den föreslagna tilläggsregeln, enligt vilken det fordras positiv sannolikhetsbevisning för att faderskap skall fastställas, kommer att leda till någon minskning av antalet fastställda faderskap. Vilken betydelse tilläggsregeln kan få i detta hänseende låter sig givetvis icke närmare beräknas. I vilken omfattning regeln kommer att tillämpas beror bl. a. på antalet fall då modern till utomäktenskapligt barn haft samlag med mer än en man under konceptionstiden och i vilken utsträckning detta är känt för männen. En viss ledning torde man kunna få av rättskemiska laboratoriets material. För närvarande är nämligen blodgruppsserologisk undersökning den praktiskt betydelsefullaste möjligheten att konstatera, om en man som haft samlag med modern under konceptionstiden är utesluten eller osannolik som fader till barnet. Undersökningarna medför relativt ringa kostnader och besvär för parterna och möjligheterna att utesluta en felaktigt utpekad man från faderskapet är relativt goda. Det finns därför all anledning för en man, som ifrågasätter sitt faderskap, att föranstalta om blodgruppsserologisk undersökning. Sådana undersökningar företages också i stigande omfattning. Av rättskemiska laboratoriets utlåtande framgår att antalet ärenden angående barn utom äktenskap år 1962 uppgick till i runt tal 1 500. Man torde kunna utgå från att laboratoriets material omfattar de fall då en utpekad man ifrågasätter faderskapet. Antalet fall, där det kan ledas i bevis att modern haft samlag med mer än en man under konceptionstiden, är givetvis mindre, och med hänsyn till de förhållandevis stora uteslutningsmöjligheterna genom blodgruppsserologiska undersökningar synes man icke behöva räkna med att de fall då flera faderskapsmöjligheter återstår efter sådana undersökningar blir särskilt betydande. Eftersom möjligheterna att uppnå erforderlig vägledning vid tillämpningen av tilläggsregeln bör bedömas som ganska goda, torde man icke behöva befara att antalet icke fastställda faderskap skall komma att öka i mera betydande omfattning.

Mot de olägenheter som följer av att faderskapet i ett visst antal fall icke kan fastställas bör vägas de fördelar som den föreslagna tilläggsregeln kan väntas medföra genom att säkerheten ökar för att den som förklaras som fader också är den biologiske fadern, ett förhållande som uppenbarligen också ligger i barnets intresse. Olägenheterna av att faderskapet icke alltid kan fastställas minskas också därav att möjligheterna för barn utom äktenskap att erhålla underhållsbidrag av allmänna medel avsevärt förbättrats genom lagen den 21 maj 1964 om bidragsförskott.

Av största betydelse för säkerheten i avgörandena av faderskapsfrågor är de rättsmedicinska undersökningarna, särskilt de blodgruppsserologiska. Vid tiden för föräldrabalkens tillkomst uppgick den teoretiska möjligheten att genom sådana undersökningar utesluta en felaktigt utpekad man från faderskapet till 36 %. I mitten av 1950-talet hade denna siffra stigit till 51,5 % vid rutinmässiga undersökningar och till 55 %, om s. k. utvidgad undersökning företogs. Av rättskemiska laboratoriets utlåtande den 20 februari 1964 framgår, att de vetenskapliga framstegen fortsatt och att möjligheten att utesluta en felaktigt utpekad man i en faderskapsfråga, när blodprov erhållits från modern, barnet och mannen numera uppgår till 64 % vid rutinmässig undersökning och till 73 % vid utvidgad undersökning, vilken när utlåtandet avgavs tillämpades bl. a. i de fall då flera män var aktuella, samt att man kunde räkna med att inom en snar framtid uteslutningsmöjligheterna av en felaktigt utpekad mans faderskap skulle stiga till 80—85 %, därest tillräckliga resurser funnes vid laboratoriet. Emellertid har föreståndaren för den blodgruppsserologiska avdelningen, professorn Birger Broman, sedermera meddelat, att laboratoriets resurser icke längre medger att utvidgade undersökningar utföres, varför dessa fr. o. m. den 1 november 1964 tills vidare nedlagts. Till följd härav stannar uteslutningsmöjligheterna f. n. i praktiken vid 64 %. Det är ur rättssäkerhetssynpunkt i hög grad betänkligt att undersökningarna på detta sätt inskränkes och de vetenskapliga möjligheterna således endast delvis utnyttjas. För genomförande av den här föreslagna reformen av faderskapsreglerna bör det förutsättas att de blodgruppsserologiska undersökningarna åter kan utföras i minst den omfattning som tidigare skett och det framstår som synnerligen angeläget att de fortsatta vetenskapliga framstegen kan utnyttjas vid bedömningen av faderskapsfrågorna.

I detta sammanhang bör även framhållas betydelsen av ökad vetenskaplig forskning på det antropologiska området för att vidga möjligheterna att bedöma faderskapsfrågorna.

Vid utformningen av regler om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap har man fäst särskilt avseende vid de olägenheter som är förknippade med att en svarande medges att förebringa bevisning om att modern haft samlag med annan man. Enligt 1917 års lag om barn utom äktenskap saknade sådan bevisning praktiskt taget betydelse och kunde därför i all-

mänhet avvisas av domstolen. När sannolikhetsbedömningar skall läggas till grund för avgörandet, är det emellertid ofrånkomligt att tillåta även bevisning om andra faderskapsmöjligheter. Den nuvarande regeln i 3 kap. 2 § föräldrabalken förutsätter också att dylik bevisning får föras, men det har i förarbetena understrukits att bevisning om att annan än svaranden haft samlag med modern borde tillåtas endast när det är av verklig betydelse och att en fast processledning vore påkallad, när ena parten hade ett starkt intresse av att personliga förhållanden ej blottades utan bärande skäl.

Det kan med skäl ifrågasättas huruvida det i praktiken är möjligt att i nämnvärd utsträckning avvisa bevisning om att modern haft samlag med annan man än svaranden under konceptionstiden med hänvisning till att sådan bevisning skulle sakna betydelse i målet. Redan den omständigheten att modern haft samlag med mer än en man under konceptionstiden gör faderskapsfrågan tvivelaktig, och åtskilliga förhållanden, som ur medicinsk synpunkt är av betydelse för sannolikhetsbedömningen, ger väsentlig vägledning först vid en jämförelse mellan olika faderskapsmöjligheter. Detta är sålunda fallet bl. a. med vissa blodgruppsstatistiska värderingar och antropologiska undersökningar. Ett exempel ur rättspraxis, som är belysande i detta hänseende, är det fall som återgivits i NJA 1956 s. 713, där modern haft samlag med två män och den som med hänsyn till tidpunkten för samlagen var mest sannolik som fader efter antropologisk undersökning av modern, barnet och de båda männen befanns vara osannolik som fader och friades från faderskapet.

Med hänsyn till den betydelse bevisning om samlag med flera sålunda har redan enligt gällande rätt synes några särskilda olägenheter i detta hänseende icke vara förknippade med den föreslagna tilläggsregeln.

Förfarandet vid fastställandet av faderskap. Enligt gällande rätt kan frågan om faderskapet till barn utom äktenskap icke samtidigt prövas mot två eller flera svarande. Barnets representanter måste alltså före rättgångens inledande bestämma sig för mot vem de skall föra talan. Om den föreslagna tilläggsregeln införes, blir det emellertid nödvändigt att öppna möjlighet att samtidigt väcka talan mot två eller flera. Det skulle kunna ifrågasättas att — såsom fallet är i Danmark och Norge — föreskriva att, när modern under konceptionstiden haft samlag med mer än en man, frågan om faderskapet alltid skall prövas av domstol och envar som kan vara fader till barnet skall indragas i rättegången som svarande. Detta synes emellertid varken erforderligt eller lämpligt för svenska förhållanden. Det är fastmer av vikt att underlätta för barnavårdsmyndigheterna att alltjämt i största utsträckning utreda faderskapsfrågorna utan anlitande av rättegång. Visserligen kan det tänkas bli va svårare att erhålla frivilliga erkännanden ju större möjligheter vederbörande får att med utsikt till framgång göra invändning om att annan kan vara fader till barnet, Farhågorna för att an-

talet rättegångar angående fastställande av faderskapet till barn utom äkten- skap skall komma att väsentligt öka till följd av tilläggsregeln synes dock icke böra överdrivas. Redan nu torde den som vet eller misstänker att mo- dern haft samlag även med andra män ofta vara obenägen att frivilligt på- taga sig faderskapet, i varje fall innan blodgruppsserologisk undersökning företagits. Som ovan anförts uppgår antalet blodgruppsserologiska under- sökningar rörande barn utom äktenskap till i runt tal 1 500 (1962), varav inemot en fjärdedel utföres efter domstolsförordnande. Antalet rätte- gångar om fastställande av faderskap till sådana barn uppgick år 1962 likaledes till omkring 1 500. I det allt övervägande antalet fall erkännes alltså faderskapet utan att vare sig blodundersökning företages eller rätte- gång behöver anlitas. Det synes finnas goda utsikter att man även med tilläggsregeln skall kunna utan rättegång under barnavårdsmyndigheternas ledning verkställa utredningar, som klargör för vederbörande att han icke har anledning att fränsäga sig faderskapet eller som åtminstone visar vem av två eller flera som är den mest sannolike som fader.

Av största betydelse i detta sammanhang är barnavårdsmannainstitu- tionen, vilken saknar motsvarighet i Danmark och Norge. Enligt 8 kap. 3 § föräldrabalken skall barnavårdsman städse förordnas för barn utom äkten- skap. Barnavårds mannen har enligt 8 kap. 6 § särskilt ålagts att sörja för att barnets börd fastställs samt för att underhåll tillförsäkras barnet. I mål angående fastställande av faderskap har barnavårds mannen en i för- hållande till modern relativt självständig ställning och är ej bunden av moderns beslut. Enligt 20 kap. 4 § äger nämligen såväl modern som barna- vårds mannen och särskilt förordnad förmyndare var för sig föra barnets talan. Frivilligt erkännande av faderskapet kan däremot enligt 3 kap. 4 § komma till stånd utan barnavårds mannens medverkan.

Barnavårds mannen skall tillse att barnets rätt och bästa behörigen till- varatages. Uppenbarligen ligger det även i barnets intresse att det biologiska faderskapet fastställs. Det kan här erinras om att man genom blodgrupps- serologiska undersökningar kan i efterhand ådagalägga, att ett erkännande varit oriktigt. Om en sådan efteråt verkställd undersökning visar, att den som erkänt faderskapet icke är barnets fader, skall enligt 3 kap. 4 § erkän- nandet på hans talan förklaras ogiltigt. Olägenheterna av att ett erkännande, kanske långt efteråt, häves är påtagliga.

Barnavårds mannen bör sålunda icke söka kritiklöst förmå en uppgiven barnafader att påtaga sig faderskapet utan företaga en objektiv utredning innan han söker åstadkomma ett frivilligt erkännande. Sådan utredning är givetvis påkallad innan rättegång inledes.

Det åsyftade utomrättsliga förfarandet synes böra gestaltas i huvudsak efter de riktlinjer som angivits av ärvdabalkssakkunniga i 1954 års förslag (se SOU 1954: 6 s. 160 f och s. 33 f). Barnavårds mannen bör således ha ansvaret för och ledningen av utredningen, även om han inte alltid själv

utför densamma. I mera komplicerade fall kan det nämligen vara lämpligt eller nödvändigt att anlita biträde av advokat. Detta är naturligtvis särskilt förhållandet, när det är sannolikt att saken kommer att gå till rättegång. Det bör emellertid framhållas, att barnavårdsmanuppdragen under senare år samlats på allt färre personer, varför de som handhar uppdragen torde erhålla stor erfarenhet av de problem som uppkommer.

Utgångspunkt för undersökningen blir regelmässigt moderns uppgifter. I allmänhet torde hon med större eller mindre bestämdhet uppge vem som är barnets fader. Hon bör emellertid tillfrågas, om hon även haft samlag med någon annan under konceptionstiden. Är detta fallet, måste hon så noga som möjligt redogöra för alla omständigheter, som kan inverka på frågan om faderskapet, såsom tidpunkterna för och omständigheterna vid samlagen samt sina menstruationsförhållanden. Uppgifter om barnets vikt och längd och utvecklingsgrad i övrigt vid födelsen måste anskaffas för konceptionstidens beräkning. Därefter får man höra den eller de män, som hon uppgivit, och vid behov ånyo höra modern. Eventuellt kan det vara behövt att höra även utomstående personer. Det bör dock understrykas, att utredningen skall bedrivas med diskretion.

När flera män är aktuella, bör alltid blodgruppsserologisk undersökning äga rum. Sådan undersökning synes även böra företagas, när upplysning endast föreligger om en man, som haft samlag med modern under konceptionstiden, och denne begär det. Med hänsyn till tekniken vid de blodgruppsserologiska undersökningarna är det angeläget att undersökningarna såvitt möjligt sker samtidigt, när flera män kan komma i fråga.

Andra antropologiska undersökningar bör icke företagas förrän resultatet av blodgruppsserologiska undersökningar föreligger. De torde företrädesvis vara av betydelse när det kommer i fråga att jämföra flera män och ärftliga missbildningar eller speciella drag förekommer. Eftersom vissa undersökningar icke lär kunna med fördel göras förrän barnet uppnått viss ålder och undersökningskapaciteten hos paternitetsavdelningen vid Statens rättsläkarstation i Stockholm, där dylika undersökningar utföres, är begränsad med långa väntetider som följd, blir det en ömtålig fråga att avgöra huruvida det är påkallat att uppskjuta vidare åtgärder intill dess antropologisk undersökning kan företagas. Detta gäller såväl det utomrättsliga förfarandet som rättegångarna.

Barnavårdsmannens utredning bör protokollföras i väsentliga delar. På grundval av utredningen bör barnets representanter, vanligen modern och barnavårdsmannen, söka bilda sig en uppfattning om vem av två eller flera som får antagas vara barnets fader. Barnavårdsmannen bör därvid vinnlägga sig om att söka träffa ett så objektivt avgörande som möjligt och vända sig mot den man som på de bästa skälen kan antagas vara fadern. Om denne icke erkänner faderskapet, bör barnavårdsmannen verka för att han instämnes till domstol och icke övergå till att söka erhålla erkännande av någon annan.

I fråga om *förfarandet i rättegång* ansluter sig utredningsmannen i allt väsentligt till departementsförslaget av 1955 (se Kprop 1958: 144 s. 203—209, 234—243, 247—248 och 255—258 samt ovan s. 36 ff).

F. n. gäller enligt 3 kap. 1 § föräldrabalken att talan om faderskap till barn utom äktenskap väckes mot mannen eller, om han är död, hans arvingar som i 2 kap. 3 § sägs samt att talan må väckas redan före barnets födelse men icke må dessförinnan slutligen prövas. Eftersom den av barnavårdsmannen verkställda utredningen oftast bör kunna ge barnets representanter tillräckligt stöd för en uppfattning om vem som är fader, när två eller flera haft samlag med modern, torde man alltjämt kunna utgå från att talan i allmänhet endast behöver väckas mot en man. För att faderskapsfrågan i största möjliga utsträckning skall kunna prövas i en rättegång och erforderliga jämförelser i tveksamma fall kunna ske på bästa sätt är det emellertid ändamålsenligt att talan får föras även mot flera män. Att ålägga barnets representanter eller eventuellt domstolen en skyldighet att indraga samtliga män som kan ifrågakomma i rättegången synes däremot vara förenat med sådana olägenheter att detta icke bör övervägas. För barnets representanter måste det ofta te sig motbjudande att föra talan mot en man, som de icke anser vara fader, och det kan förväntas att de icke kommer att vara särskilt verksamma för att framskaffa bevisning mot en sådan man. Det kan också ifrågasättas om icke en skyldighet för barnets representanter att föra talan mot flera män i vissa fall kan leda till onödig omgång. Om de tillåtes att utvälja endast en man, kan det nämligen tänkas att denne finner det utsiktslöst att bestrida faderskapet eller att blanda in flera män i en process. Att ålägga domstolen att självmant indraga parter i rättegången synes betänkligt, eftersom detta skulle innebära att domstolen på förhand tog ställning till huruvida viss man kunde vara fader. Därigenom skulle domstolens objektivitet kunna komma att sättas i fråga.

Med hänsyn härtill föreslås att i 3 kap. 1 § införes ett stadgande av innehåll att, om det är ovisst vem av två eller flera som är fader, talan må samtidigt föras mot dem. Kravet på samtidighet får anses uppfyllt om talan väckes medan rättegång är anhängig rörande samma faderskap.

Utgår man från att barnets representanter i flermansfallen skall ha rätt att väcka talan mot endast en man, kan följden bli att domstolen icke kan göra en fullständig jämförelse. Det blir då nödvändigt att beakta att den ursprungliga svaranden kan hava ett starkt intresse av att sådan jämförelse sker. Hans bestridande av faderskapet kan nämligen i vissa fall grundas på den omständigheten att modern haft samlag även med annan man och att det icke är mindre sannolikt att denne är fadern. Behovet av att i dylika fall åstadkomma jämförelser kan väl i viss mån tillgodoses genom att den eller de övriga männen höres som vittnen i målet. En följd härav skulle emellertid kunna bli att den eller de män, som hörts som vittnen, bleve instämnda som svarande i ett senare mål och att svaranden i det första

målet då endast kunde höras som vittne i det senare. Sådana konsekvenser bör uppenbarligen undvikas. Man bör i stället såsom förut anförts sträva efter att faderskapsfrågan om möjligt kan avgöras i en enda rättegång. Detta syfte synes bäst främjas om svaranden ges möjlighet att påkalla hos rätten att faderskapsfrågan prövas även mot annan man med verkan att jämväl denne kommer att intaga ställning som svarande i målet.

Med hänsyn härtill föreslås att i ett tredje stycke i 3 kap. 1 § föräldrabalken införes ett stadgande av innehåll att den mot vilken barnets ställföreträdare väckt talan om fastställelse av faderskapet skall äga draga in annan man i rättegången med verkan att talan anses väckt även mot honom. Dylik befogenhet tillkommer, om käranden väckt talan mot flera män, envar av dessa och jämväl envar, som på yrkande av svarande indragits i rättegången. Talan mot den som ej instämts av käranden är att anse som en självständig talan och ej accessorisk i förhållande till den ursprungliga. Återkallas denna, kan barnets representanter följaktligen fortsätta rättegången mot den eller de andra männen med yrkande om faderskapets fastställande.

Yrkande av svarande att även annan man skall indragas i rättegången bör framställas i skriftlig inlaga. Om denna bör i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om stämningsansökan. Detta innebär bl. a. att inlagan skall delgivas den som påståendet avser med föreläggande för honom att svara på inlagan. Självfallet bör dylikt yrkande framställas före huvudförhandlingen. Det synes dock icke lämpligt att kräva att så alltid skall ske.

Enligt 3 kap. 3 § föräldrabalken skall vad i 1 § stadgas om talan angående fastställande av faderskap äga motsvarande tillämpning å talan om barnets förklarande för trolovningsbarn. Eftersom de regler, som föreslås beträffande talan om faderskap i flermansfallen, icke kan tillämpas på talan om barnets förklarande för trolovningsbarn, föreslås en omredigering av paragrafen.

20 kap. 3 § föräldrabalken innehåller bestämmelser om forum i faderskapsmål (och mål om barns egenskap av trolovningsbarn). Forum är rätten i den ort, där mannen har sitt hemvist eller lägersmålet skett. Är mannen död, må talan väckas vid den rätt, där dödsboet efter honom svarar. Av förslaget till 3 kap. 1 § framgår, att talan kan komma att väckas mot flera män. Det kan då inträffa att männen icke har samma personliga forum och att samlagen skett inom olika domkretsar. Tydligt erfordras därför en regel, som gör det möjligt att vid en och samma domstol behandla talan som riktas mot flera män. Efter mönster av stadgandet i 10 kap. 14 § rättegångsbalken bör regeln innehålla att talan i dylika fall får väckas vid den domstol, som är behörig beträffande någon av männen.

Det bör givetvis icke förekomma att mål mot olika män rörande faderskapet till samma barn samtidigt föres vid olika domstolar. Ett uttryckligt stadgande härom föreslås som ett andra stycke i 20 kap. 3 §.

När talan om faderskapet skall prövas beträffande mer än en man, kan

det stundom visa sig lämpligare att målet prövas vid annan behörig domstol än den där talan ursprungligen väckts. Detta kan särskilt tänkas bliva fallet, om talan först väckes mot en man och sedermera andra män indrages i rättegången. Det synes därför ändamålsenligt att öppna möjlighet att överflytta målet till annan behörig domstol. Förutsättningar härför bör vara att part begär överflyttning och att synnerliga skäl talar för en sådan åtgärd. Föreskrift härom upptages som ett tredje stycke till 20 kap. 3 §.

20 kap. 4 § föräldrabalken innehåller bestämmelser om vem som äger föra talan för barn utom äktenskap i mål angående fastställande av faderskapet. Har modern vårdnaden om barnet, äger hon föra talan ändå att hon ej uppnått myndig ålder. Samma rätt har särskilt förordnad förmyndare. Barnavårdsman äger ock, själv eller genom ombud, föra sådan talan. Envar som äger föra talan för barnet skall erhålla tillfälle att yttra sig i målet. Dessa regler bör alltjämt gälla. Däremot torde erfordras särskilda regler rörande fullföljden i mål, vari talan föres mot två eller flera män. Härutinnan må hänvisas till följande uttalanden av departementschefen vid avgivande av departementsförslaget 1955 (Kprop 1958: 144 s. 241—243):

Det synes härvid lämpligast att först diskutera det i praktiken vanligaste fallet, nämligen att talan bifallits mot viss man och denne fullföljer med yrkande att bli fri från faderskapet. Om man antar att i dylikt fall faderskapsfrågan i första instans prövas med avseende å — förutom klaganden (A) — jämväl ytterligare två män (B och C), är det tydligt att A kan ha ett mycket stort intresse av att också överrätten får pröva faderskapsfrågan med avseende å B och C eller endera av dem. Situationen kan ju nämligen vara den, att underrätten funnit utrett att alla männen (eller åtminstone A och B) haft samlag med modern under konceptionstiden men att det föreligger större sannolikhet för att A är fader än att någon annan av männen (resp. B) är det. Detta A:s intresse av att en mera allmän överprövning kommer till stånd kan självfallet föreligga oavsett huruvida det var på A:s initiativ som B eller C kom att inta partsställning i underrätten eller detta skedde därför att barnets representanter själva stämde in alla männen. I det fall varom nu är fråga kan det sägas att läget är tämligen likartat med det som föreligger, när i underrätten den mot vilken talan väckts bestrider faderskapet under påstående att barnet avlats av viss annan man. Enligt departementsförslaget skall det i sistnämnda situation ankomma på svaranden att påkalla faderskapsfrågans prövning jämväl med avseende å den andre mannen. Det synes då följdriktigt att även i överrättsprocessen klaganden skall äga påkalla att frågan om faderskapet prövas jämväl med avseende å hans medsvarende i underrätten eller någon av dem. Ur klagandens (A:s) synpunkt kan det däremot icke anses nödvändigt att införa ett stadgande, enligt vilket talan mot övriga svarande i underrätten (B och C) automatiskt upptages till prövning. Det kan nämligen tänkas antingen att A till stöd för sin fullföljdstalan uteslutande åberopar att han icke haft samlag med modern under konceptionstiden eller också att A på grund av vad som framkommit vid underrätten finner det gagnlöst att tvinga fram en överrättsprövning beträffande exempelvis C.

Om man fortfarande håller sig till det fall som nu diskuterats, nämligen att talan bifallits mot viss man och denne fullföljer med yrkande att bli fri från faderskapet, uppkommer härnäst spørsmålet hur läget ter sig ur barnets synpunkt samt för de män som jämte klaganden intog partsställning i underrätten.

För den händelse klaganden (A) i fullföljdsinlagen begär att faderskapsfrågan skall prövas även beträffande B och C, uppstår icke något problem. Men om A icke själv vill draga in de övriga männen i processen, föreligger onekligen — — — behov för barnets representater att i den högre instansen kunna alternativt yrka att någon annan av de personer som intog svarandeställning vid underrätten skall förklaras vara fader, om underrättens dom ändras. Och om A begär att överrättsprövningen skall avse även B men ej C, kan det tänkas att barnets representanter önskar framställa alternativt yrkande även mot C. Därest i sistnämnda fall barnets ställföreträdare av ett eller annat skäl ej önskar draga in C i överrättsprocessen, kan likväl B tänkas bedöma situationen så att det ur hans synpunkt framstår som önskvärt att överrättsprövningen får omfatta också C.

Vad härefter beträffar det fallet att talan i första instans ogillats mot alla männen, synes det mig, på de skäl som i betänkandet anförts, riktigast att barnets representanter i princip får bestämma mot vilka talan skall fullföljas. En annan sak är, att om barnets ställföreträdare i dylikt fall fullföljer talan mot endast en av de män (A), vilka intog svarandeställning i första instans, det torde böra tillkomma A att, om han så önskar, utvidga överrättsprövningen till att avse även de övriga männen eller någon av dem. Och om den man (A), mot vilken barnets representanter fullföljer talan, icke vill draga in mer än en av de övriga (B) i överrättsprocessen, synes det böra tillkomma denne (B) att i sin tur påkalla överrättens prövning även beträffande den återstående av männen (C). Skälen för en dylik utvidgning av överrättsprövningen är i princip desamma som tidigare anförts beträffande det fallet, att talan i underrätten bifallits mot viss man och denne fullföljer med yrkande att bli fri från faderskapet.

På grund av vad sålunda anförts får jag förorda att såsom ett tredje stycke i [20 kap. 4 § föräldrabalken] upptages en fullföljdsregel enligt vilken, när dom överklagas som givits mot flera män, part skall äga påkalla att frågan om faderskapet prövas jämväl mot någon av männen som den fullföljda talan icke avser. Yrkande härom torde av vade- eller revisionskärande böra framställas i fullföljdsinlagen och av svarande part i särskild inlaga, vilken skall ha inkommit till rätten inom tid som är bestämd för avgivande av hans genmäle. Om sådan handling torde i tillämpliga delar böra gälla vad om vade- eller revisionsinlaga är stadgat.

Uttrycket »part» i den sålunda föreslagna fullföljdsregeln är avsett att täcka alla förut diskuterade fall. Om talan i underrätten bifallits mot viss man och denne klagat, kommer icke blott han själv och barnets representanter att inta partsställning i överrätten utan även varje man som indrages i överrättsprocessen av klaganden eller av barnets representater. Detsamma gäller beträffande den som i sin tur indragits i rättegången av någon, beträffande vilken överprövning skall ske på yrkande av antingen klaganden eller barnets representanter. Har återigen, sedan talan i underrätten ogillats mot alla männen, barnets representanter fullföljt talan mot domen, kommer partsställning i överrätten att intagas — förutom av barnets representanter och av den eller dem mot vilka dessa fullföljer sin talan — jämväl av den som indrages i rättegången av någon mot vilken barnets fullföljda talan riktas. Av stadgandets formulering följer att den som icke själv fullföljt talan mot domen är att anse såsom vade- eller revisionsvarande, ändå att han utnyttjat honom enligt stadgandet tillkommande möjlighet att yrka en utvidgning av överrättsprövningen; detta får praktisk betydelse bl. a. vid tillämpningen av 50 kap. 14 § och 55 kap. 15 § rättegångsbalken.

Om den ursprungliga fullföljdstalan återkallas eller förfaller, torde utan särskilt stadgande vara klart att en av svarande part framställd begäran om utvidgad överrättsprövning är förfallen.

På de skäl som sålunda återgivits upptages i nu förevarande förslag i 20 kap. 4 § tredje stycket enahanda stadgande som i departementsförslaget.

Enligt 20 kap. 11 § första stycket skall vad i 4 § stadgas äga motsvarande tillämpning i mål om underhåll till barn. Det föreslagna tredje stycket i 4 § innebär att, när dom i mål om faderskap givits mot flera män och domen överklagas, den högre rätten kan bli skyldig att ompröva frågan om faderskapet jämväl mot någon av männen som den fullföljda talan icke avser. Teoretiskt sett kan i dylika fall vem som helst av de män, vilka överrättsprövningen omfattar, bli förklarad för fader, oavsett vem som dragit in honom i överrättsprocessen. Med hänsyn härtill får det anses ur praktisk synpunkt lämpligt och motsvara barnets behov att den högre rätten, om barnets representanter så önskar, blir skyldig att — trots att talan icke i vanlig ordning fullföljts i fråga om underhåll till barnet — ompröva domen även i denna del. Detsamma får anses gälla underhåll till modern enligt 7 kap. 10 §. En förutsättning för att dessa underhållsfrågor i särskild ordning skall kunna dragas upp i den högre rätten mot viss man bör självfallet vara att talan redan vid underrätten förts mot mannen om underhåll till barnet resp. modern.

En fullföljdsregel av angivet innehåll har upptagits i ett nytt andra stycke i 20 kap. 11 §. Det synes tillräckligt att föreskriva, att yrkandet skall framställas antingen muntligen inför rätten eller också skriftligen och att den mot vilken yrkandet riktas skall erhålla del därav.

I fråga om *rättegångskostnaderna* i mål om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap torde f. n. såsom huvudregel gälla stadgandet i 18 kap. 1 § rättegångsbalken att den förlorande parten skall ersätta motpartens rättegångskostnader. Såsom tidigare framhållits bör man kunna utgå från att det allt övervägande antalet faderskapsprocesser även framdeles kommer att avse endast en man. I regel torde det därvid mera sällan finnas anledning att frångå nämnda kostnadsregel. Det kan likväl tänkas att det i dessa fall någon gång skulle kunna te sig välgrundat att låta vardera parten bära sin kostnad. Enligt de föreslagna reglerna om rättegången i faderskapsmål kan emellertid en och samma rättegång komma att avse flera män antingen därför att barnets representanter för talan mot två eller flera eller därför att någon svarande påkallar att frågan om faderskapet skall prövas även med avseende å annan man. Det är uppenbart att kostnadsregeln i 18 kap. 1 § rättegångsbalken icke är ändamålsenlig i alla de situationer som därvid kan uppkomma. Det synes sålunda exempelvis rimligt att en man, som indragit en annan man i processen, skall kunna förpliktas att ersätta dennes rättegångskostnader, om talan mot honom ogillas och det framgår av omständigheterna att den förste mannen saknat anledning att begära att faderskapsfrågan skulle prövas även med avseende å den andre mannen. Att en svarande sålunda löper risk att få ersätta en annan svarande dennes rättegångskostnader torde bidra till att avhålla

honom från att utan tillräckliga skäl indraga andra män i rättegången. Med hänsyn till att faderskapsprocessen sådan den konstruerats i förslaget kan komma att förete en mängd skiftande situationer synes det emellertid ej möjligt att i lagtexten uppställa några närmare föreskrifter om rättegångskostnadernas fördelning. Med anledning härav föreslås att rätten i mål om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap skall äga förordna om rättegångskostnaderna efter vad som med hänsyn till samtliga i målet föreliggande omständigheter finnes skäligt. Ett stadgande härom synes lämpligen kunna intagas som ett andra stycke i 20 kap. 37 §.

Vad angår *ikraftträdandet* av de föreslagna reglerna om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap synes liksom vid föräldrabalkens tillkomst (SOU 1946: 49 s. 125—127 och Kprop 1949: 93 s. 165 och 166) kunna fastslås, att de nya reglerna icke bör leda till att före ikraftträdandet med stöd av äldre lag rättskraftigt avgjorda faderskapsfrågor på nytt skall bli föremål för bedömande. Däremot bör närmare övervägas, huruvida de nya reglerna skall tillämpas i alla mål som efter ikraftträdandet förekommer till avgörande. Beträffande denna fråga anförde ärvdabalkssakkunniga, vilka föreslog väsentligen likartade regler som i detta betänkande, bl. a. följande (SOU 1954: 6 s. 190—192):

Vissa fördelar skulle otvivelaktigt vara förenade med att låta barnets födelse-tid bli bestämmande för frågan om äldre eller ny lags tillämplighet. Såsom de sakkunniga framhöllo vid föräldrabalkens tillkomst, är det emellertid mindre tillfredsställande att regler, som avse att leda till säkrare resultat, icke kunna utnyttjas i alla mål som förekomma till bedömande sedan dessa regler trätt i kraft. De nu föreslagna bestämmelserna om faderskapets fastställande innebära att, då mer än en man haft samlag med barnets moder under konceptionstiden, endast den som finnes med större sannolikhet än annan kunna antagas vara barnets fader skall anses som sådan och att faderskapstalan skall ogillas, om en dylik sannolikhetsbedömning ej kan ske. Enligt de sakkunnigas mening måste tillämpningen av bestämmelserna förväntas medföra att det rättsligen fastställda faderskapet i större utsträckning än hittills överensstämmer med det biologiska. — — — [Det är] därför angeläget att faderskapet — — — såvitt möjligt blir prövat efter nämnda bestämmelser.

Med utgångspunkt härifrån synes den omständigheten, att barnet är fött före ikraftträdandet, icke i och för sig böra utesluta nya lagens tillämplighet. Däremot kunde det möjligen vara anledning att från nya lagens tillämpningsområde undantaga alla eller vissa av de mål som blivit anhängiggjorda före ikraftträdandet. Huruvida detta bör ske, sammanhänger med de processuella förutsättningarna för tillämpningen av de nya reglerna om faderskapets fastställande.

Den viktigaste nyheten i detta hänseende är att talan samtidigt kan föras mot två eller flera män. Om rättegång inletts under äldre lags giltighetstid, har tydligen denna möjlighet icke från början kunnat utnyttjas. Är målet vid nya lagens ikraftträdande alltjämt anhängigt hos underrätten, torde emellertid en tillämpning av de nya reglerna icke medföra någon nämnvärd olägenhet. På förberedelsestadiet kunna alltid erforderliga kompletteringsåtgärder vidtagas; förberedelsens uppgift är att klarlägga det processuella läget och i övrigt skapa förutsättningar för huvudförhandlingen. Antingen på eget initiativ eller efter föreläg-

gande jämlikt 3 kap. 1 § i förslaget kan käranden sålunda instämman annan man än den som redan är part, och om så skett skola målen i fortsättningen handläggas gemensamt enligt 14 kap. 6 § rättegångsbalken (jfr 2 § samma kap. och 20 kap. 3 § förevarande förslag). Då sakkunnigutlåtande, t. ex. angående blodprov, redan inforrats, kan nytt sådant behöva införskaffas, men hinder häremot möter icke. Företages målet till huvudförhandling innan nya lagen trätt i kraft, synes man kunna räkna med att i regel också dom meddelas dessförinnan. Enligt 17 kap. 9 § skall dom i allmänhet meddelas senast inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Målet kan för övrigt, jämlikt 43 kap. 11 och 12 §§ samma balk, företagas till fortsatt eller ny huvudförhandling, och före denna kan förberedelse ånyo äga rum.

Om ett mål efter nya lagens ikraftträdande är anhängigt i högre rätt utan att lägre rätt haft tillfälle att tillämpa nya lagen, ligger saken något annorlunda till. I den mån annan man än den som redan är part skall dragas in i rättegången, synes nämligen endast den utvägen stå till buds att målet återförvisas till underretten. En återförvisning är i och för sig mindre önskvärd ur processekonomisk synpunkt, och frågan blir därför om den i förevarande fall uppkommande olägenheten är så stor att den icke uppväges av fördelen av de nya reglernas tillämpning.

De fall, då återförvisning skulle kunna komma i fråga, måste bli mycket få. Samtliga i hovrätt och högsta domstolen vid ikraftträdandet anhängiga mål, i vilka nya lagen icke blivit tillämpad, torde kunna beräknas till ett 30-tal. Alla dessa skulle emellertid icke behöva återförvisas. Domstolen måste givetvis i varje särskilt fall pröva, om sådan åtgärd har något ändamål att fylla. Gäller tvisten endast underhållsbidrags storlek eller ifrågasättes eljest icke att annan man än den som redan är part kan vara fader till barnet, synes målet kunna bli föremål för bedömande där det är anhängigt. Om domstolen efter huvudförhandling icke anser det styrkt att den uppgivne fadern haft samlag med barnets moder under konceptionstiden, torde likaledes målet kunna avgöras utan återförvisning. Visserligen är det önskvärt att faderskapsfrågan blir utredd i ett sammanhang och ogillande av talan mot en man bör därför i allmänhet ej ske förrän det klarlagts om också en eller flera andra kunna ifrågakomma såsom fader. Men i ett övergångsskede torde det vara försvarligt att göra någon eftergift i detta hänseende. I stort sett endast när samlag mellan modern och den instämde mannen finnes styrkt och det med fog gjorts gällande att även annan haft könsumgänge med modern synes alltså återförvisning bli nödvändig.

Vad beträffar den processekonomiska olägenhetens storlek i dylika fall är att märka att barnets representant i mycket stor utsträckning torde åtnjuta fri rättegång. Den instämde mannen för däremot sannolikt betydligt oftare processen på egen bekostnad. Men å andra sidan kan han allmänt taget vänta större fördel av återförvisningen och torde själv i regel önska den ytterligare utredning som därav blir följden.

Om man trots nu anförda synpunkter skulle finna olägenheterna av att ny lag tillämpas av överrätterna i mål, som vid lägre rätt handlagts enligt äldre lag, alltför tungt vägande, synes endast den möjligheten stå öppen att nya lagens tillämplighet göres beroende av att underrätt icke meddelat dom i målet före ikraftträdandet. De sakkunniga anse emellertid för sin del att olägenheterna icke äro så stora att de böra hindra nya lagens tillämpning i nämnda mål och förorda således att de nya bestämmelserna om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap skola tillämpas i varje fall då faderskapsfråga förekommer till bedöman-

de efter bestämmelsernas ikraftträdande. Något uttryckligt stadgande härom torde icke, lika litet som vid föräldrabalkens tillkomst, vara erforderligt.

Utredningsmannen ansluter sig till vad ärvdabalkssakkunniga sålunda anfört, dock med den reservationen att antalet mål i överrätterna med hänsyn till den på sistone inträffade ökningen av faderskapsmålen kan beräknas bli något större. De avvikelser från ärvdabalkssakkunnigas förslag som innefattas i förevarande betänkande ger icke anledning till annat bedömande. Med hänsyn härtill synes någon särskild övergångsbestämmelse icke erfordras.

Lagen den 12 december 1958 angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap. Enligt 1 § i denna lag äger rätten i mål om äktenskaplig börd eller om faderskapet till barn utom äktenskap, där det yrkas av part eller eljest finnes erforderligt, förordna att blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper, som kan ske utan nämnvärt men, skall äga rum med avseende å modern och barnet ävensom, såvitt angår mål om äktenskaplig börd, mannen i äktenskapet och, i fråga om faderskapet till barn utom äktenskap, man mot vilken talan föres. Förekommer anledning till antagande, att annan haft samlag med modern å tid, då barnet kan vara avlat, må förordnande om undersökning avse jämväl honom. I propositionen med förslag till lagen (Kprop 1958: 144 s. 55) upptogs ett stadgande enligt vilket rätten även, där det för utredningens fullständigande funnes erforderligt, skulle äga förordna att undersökningen skulle omfatta syskon till barnet eller föräldrar till modern eller de män, beträffande vilka förordnande kan meddelas. Förslaget motiverades med att undersökningar av anhöriga till parterna, särskilt deras föräldrar, ofta kunde vara av synnerligen stort värde för sannolikhetsberäkningarna. Förslaget tillstyrktes av lagrådet men avslogs av riksdagen, som hemställde om en utredning av frågan, under vilka förutsättningar en utvidgning av undersökningsplikten kunde medgivas.

I rättskemiska laboratoriets utlåtande har frågan om bedömning av faderskapsmöjlighet genom undersökning av parternas föräldrar berörts. Det anföres att blodundersökning av en av de vuxna parternas föräldrar (eventuellt båda parternas föräldrar) vid vissa blodgruppskonstellationer kan leda till uteslutning av felaktigt uppgiven fader. Genom sådan undersökning kan även i vissa fall säkerheten av redan föreliggande uteslutning ökas. Vidare förekommer nästan varje år några få ärenden, där en av parterna avlidit innan blodundersökning kommit till stånd. I sådana fall kan blodundersökning av vederbörandes föräldrar vara av avgörande betydelse för ärendets slutförande och bedömning. Det framhålles emellertid även att möjligheten för vägledande information genom blodundersökning av parternas föräldrar i de flesta faderskapsärenden är mycket liten eller obefintlig.

Från både laboratoriet och paternitetsavdelningen vid Statens rättsläkar-

station i Stockholm har inhämtats att man i de fall då undersökning av anhöriga till parterna bedömts vara av betydelse i allmänhet också lyckats erhålla de anhörigas frivilliga medverkan till undersökningen.

Det synes sålunda som om en utvidgning av undersökningsplikten till anhöriga till parterna skulle bliva av ganska liten betydelse.

Med hänsyn härtill och till det motstånd, som rests mot tidigare förslag i ämnet — ett motstånd som kan tänkas bl. a. ha berott på farhågor för att undersökningar av parternas föräldrar i vissa fall skulle komma att blotta att en parts härstamning icke är den förmodade — föreslås icke någon utvidgning av undersökningsplikten.

KUNGL. MEDICINALSTYRELSEN
Datum 18.9.1964, D:nr 72/1964 rM

Till Hovrättsrådet Folke Nyquist.

I skrivelse den 3 februari 1964 har Ni hemställt, att medicinalstyrelsen ville låta utarbeta en sammanfattning av den medicinska vetenskapens nuvarande ståndpunkt angående möjligheten att uttala sig i följande frågor, nämligen:

1. konceptionstidens längd vid viss mognadsgrad hos det nyfödda barnet;
2. huruvida det kan uteslutas eller anses osannolikt att viss man, som haft samlag med modern under konceptionstiden, är fader till barnet;
3. huruvida av två eller flera, som haft samlag med modern under konceptionstiden och ej är uteslutna eller osannolika enligt 2., någon kan utpekas såsom den vilken med större sannolikhet är fader.

I skrivelsen angives ytterligare såsom önskvärt att erhålla en redogörelse för de omständigheter, som är av betydelse för frågornas bedömning, och en belysning av den betydelse som bör tillmätas de särskilda omständigheterna vid ett bedömning av faderskapsfrågan.

I anledning härav får medicinalstyrelsen såsom eget yttrande överlämna följande av rättsläkaren Bertil Falconer utarbetade redogörelse.

Det synes lämpligt att A) i första hand lämna en översikt av de medicinskt relevanta förhållandena beträffande faderskap och B) därefter upptaga till behandling de ovan under 1—3 ställda frågorna samt C) slutligen väga de särskilda omständigheternas betydelse mot varandra.

A. Grundförutsättningen är, att ett eller flera samlag förekommit.

Från medicinsk synpunkt innebär detta, att

det icke kan anses att frågan om impotentia coeundi, oförmåga till samlag, är aktuell. Däremot framkommer stundom uppgifter om att samlaget varit ofullbordat eller att antikonceptionella åtgärder vidtagits. Medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd har i sådana fall givit uttryck åt den uppfattningen, att fullbordat samlag icke är en nödvändig förutsättning för befruktning, och har härvid bedömt de enskilda fallen med ledning av den allmänna medicinska erfarenheten, av vilken framgår, att sperma kan ejakuleras utan orgasm och att befruktning kan ske även om sädesvätskan ej deponeras i kvinnans kropp. Beträffande effektiviteten av konceptionsförhindrande medel anser nämnden, att exakt teknik härvidlag måste tillmätas stor betydelse. Men även om såväl kondom som pessar och spermiedödande salva kommit till användning, får det ur vetenskaplig synpunkt anses, att befruktning visserligen är osannolik men icke utesluten.

Relativt vanligt i faderskapsmål är ett påstående om impotentia generandi, alltså oförmåga till befruktning i uttryckets exakta bemärkelse. För att denna oförmåga skall dokumenteras, förekommer stundom, att mannen styrker sig ha haft samlag med andra kvinnor utan befruktningshindrande åtgärder och utan att befruktning ägt rum. Ej minst med hänsyn till den moderna sterilitetsforskningens resultat är det knappast ägnat att förvåna, att ett sådant påstående måste fränkännas relevans. Ej sällan förebringas emellertid läkarintyg, angivande att vederbörande har steril sperma, eller rent av att han på grund av aspermi ej kan vara fader till ifrågavarande barn. Intyg med sådant innehåll kan icke utan vidare godtagas.

Rättsmedicinska nämnden anser, att sådana intyg kunna ligga till grund för en bedömning av fertilitetsgraden endast då de avgivits av en specialist och med noggrant angivande av använd teknik.

Man kan skilja på tre grupper män, vad fertiliteten angår: en utan defekter i spermans sammansättning, en med mer eller mindre grava defekter och däremot svarande fertilitetsnedsättning, och en med total aspermi och konsekutiv total sterilitet. I regel är graden av en mans fruktsamhet stabil, vilket framgår av upprepade spermieprov, men en genomgången sjukdom kan medföra temporär aspermi. Den gravaste skadan vållas av testikelinflammation efter påssjuka, vilken, om den ej medför total bestående aspermi, dock kan ge en sådan under flera månader. Vid vissa former av missbildning eller utvecklingshämmning, drabbande könsorganen, kan man vid undersökningen av sperman praktiskt taget utgå från, att sterilitet föreligger och alltid förelegat. Som ett kuriosum av rättsmedicinskt intresse kan nämnas, att i U.S.A. förekommer s. k. weekendsterilisering, vilken åstadkommes genom röntgenbestrålning av testiklarna. Det är givetvis icke helt osannolikt, att företeelsen i fråga kan bli aktuell även i vårt land.

En av gammal hävd accepterad grundsats, på vilken bedömningen av faderskapsärenden fotat, är att en gravid kvinna icke kan koncipiera. Det är dock så, att möjligheten av konception under den första delen av en redan bestående graviditet har varit föremål för tämligen ingående överväganden i litteraturen. Man har kallat denna möjlighet för superfoetatio, och menar härmed att befruktning sker under två på varandra följande ägglossningsperioder. Som stöd för möjligheten av denna superfoetatio anföres dels teoretiska överväganden om speciellt stark hormonell influens, dels den praktiska erfarenheten, att foster vid tvillingaborter stundom företer en mycket stor skillnad i mognadsgraden. Från svensk sida har något auktoritativt instämmande i denna uppfattning icke framkommit. Det är ju bl. a. känt att den ena tvillingen ofta blir efter i utvecklingen och ibland kan få dvärgproportioner.

Av betydligt större intresse är frågan om en superfecundatio, en term som betecknar att tvillingar från samma ägglossningsperiod har olika fäder. Förutsättningarna är givetvis dels en dubbel ägglossning, dels att befruktande samlag äger rum med de olika männen inom en kort tidsperiod. Superfecundatio är icke alltför ovanlig hos djur. Enligt den rättsmedicinska litteraturen har kraven på fullständig biologisk bevisning vad människa beträffar aldrig i något fall blivit uppfyllda. Annorlunda förhåller det sig med den bevisning av sannolikhetsnatur, som framlagts inför domstolar. Härvidlag har rättsmedicinska nämnden vid ett par tillfällen anslutit sig till uppfattningen, att superfecundatio kan förekomma även hos människan. Dessa fall har hänskjutits från domstolar med fråga, om blodgruppsundersökningens resultat, av vilket framgår, att mannen kan vara fader till den ena tvillingen men ej till den andra, kan vara riktig. Rättsmedicinska nämnden har i svaren angivit, att blodgruppsundersökningen, vilken i dessa fall givetvis utförts med speciell omsorg, bl. a. utsträckt att gälla även farföräldrar och morföräldrar, har samma höga bevisvärde som annars. Vidare har nämnden yttrat, att det får anses möjligt, att tvillingbarn kan ha olika fäder, givetvis under förutsättning att det är fråga om tvåäggiga tvillingar. I de under de sista åren handlagda ärendena av detta slag har dock rätten samtidigt underrettats om, att en blodgruppsundersökning av någon annan man, med vilken modern haft samlag, skulle kunna lösa problemet på enklare sätt.

Av liknande natur som ovanstående är ett par andra frågor, nämligen om befruktning kan äga rum när som helst i menstruationscykeln, och vad betydelse som bör tillmätas det förhållandet, att en kvinna haft menstruationsliknande blöd-

ningar under en del av graviditeten eller under hela denna period. Under en menstruationscykel, som kan, även hos en och samma kvinna, växla mellan i stort sett treveckors-, fyraveckors- eller femveckorstyp, ligger fertilitetsoptimum kring ovulationen, vilken för en fyraveckorsperiod beräknas inträffa 10—14 dagar efter den sista regleringens första dag, beräknat efter en 28-dagarscykel och tidigare resp. senare för 3- och 5-veckorscyklarna. Befruktning kan icke anses med vetenskaplig visshet vara utesluten under någon del av cykeln, sålunda ej heller omedelbart före, efter eller ens under pågående menstruation, även om det måste anses, att sannolikheten för en befruktning i nära anslutning till eller under menstruationen icke är stor. Möjligheten av befruktning trots förekomst av de menstruationsliknande blödningar som i vissa fall kan uppträda under en graviditet, kan likaledes ingalunda uteslutas.

B. Konceptionstidens längd vid viss mognadsgrad hos det nyfödda barnet (och omvänt) samt möjligheterna att utesluta eller anse viss man osannolik som fader är problem, som delvis sammanfaller. Å ena sidan ger en överensstämmelse mellan konceptionstid och fosterutveckling den ram, inom vilken möjlighet föreligger, och å den andra utesluter bristande överensstämmelse denna möjlighet. Den utan all jämförelse exaktaste metoden i övrigt att utesluta möjligheten av faderskap är blodgruppsundersökningen.

Relationen mellan konceptionstidens längd och fosterutvecklingen klargöres i bifogade arbete av docenten Lars Engström och rättsläkaren Bertil Falconer.

För blodgruppsundersökningarna, vilka utföras vid den blodgruppserologiska avdelningen av statens rättskemiska laboratorium, har föreståndaren, professor Birger Broman, lämnat följande redogörelse (se Bilaga B).

Om de rättsantropologiska undersökningarna har docenten Torsten Romanus avgivit följande yttrande (se Bilaga C).

I medicinalstyrelsens författningssamling nr 55/1961 har styrelsen uttalat sig om »annan undersökning rörande ärftliga egenskaper», d. v. s. rättsantropologisk undersökning. Med hänsyn till de svårigheter, huvudsakligen beroende på bristande möjligheter till grundforskning, vilka föreligger vid avgivande av utlåtanden på grundval av undersökningarna, synes det önskvärt att domstolarna till medicinalstyrelsens bedömning insänder sådana utlåtanden, som avses skola ligga till grund för rättsliga avgöranden.

Det får på vetenskapens nuvarande ståndpunkt anses, att den rättsmedicinska bedömningen av faderskapsärenden till övervägande del går på den nekande linjen, d. v. s. att den i första hand kan utesluta en såsom fader uppgiven man. I andra hand kan bedömning ske av frågan, om en man är osannolik som fader, och slutligen om han kan vara eller är sannolik som fader. Däremot saknas möjlighet att utpeka en bestämd man som fader till ett barn.

Uteslutning kan ske, därest det kan visas, att den aktuella mannen vid det uppgivna konceptionstillfället varit steril. Framhållas skall, att man i sådant fall måste stödja sig på en tämligen omfattande och noggrann medicinsk undersökning och att den bevisning som på så sätt kan erhållas, ofta är svår att åvägbringa.

Uteslutning kan vidare ske, om det är möjligt att med ledning av de förut redovisade tabellerna rörande sambandet mellan nyfödda barns utvecklingsgrad och konceptionstiden visa, att barnet är resp. för litet eller för stort i förhållande till tidsintervallet mellan konception och förlossning.

Slutligen kan ett uppgivet faderskap i allmänhet uteslutas, om blod- och serum-

gruppskonstellationer föreligger, som icke kan förekomma mellan moder — barn och biologisk fader.

Osannolikhet för en bestämd man att vara fader till ett barn har av medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd ansetts föreligga enbart på grund av överväganden, baserade på de hittills använda tabellerna rörande sambandet mellan nyfödda barns utvecklingsgrad och konceptionstiden. Nämnden har ansett sådan osannolikhet föreligga, då enligt tabellerna mindre än 10 % möjlighet att barnet kan ha avlats inom konceptionstiden förelegat. Då alltså termen »osannolik» icke är helt negererande utan blott innebär en minskad grad av sannolikhet, är det naturligt, att i ett flertal fall domstolen vid sin prövning av begreppets innebörd funnit, att någon juridisk osannolikhet icke förelegat. Sedan de nya tabellerna tagits i bruk, kommer rättsmedicinska nämnden endast att ange den procentuella graden av sambandet mellan barnets storlek och konceptionstiden.

En mans faderskap får vidare anses vara osannolikt, när hans »blodgruppsstatistiska faderskapsindex» är mindre än 0,053, vilket innebär, att förhållandet mellan den frekvens med vilken en blodgruppskonstellation förekommer i fall, då mannen verkligen är barnets biologiska fader, och i fall, där han icke är det, är mindre än 1 till 19.

Sannolikhet för ett uppgivet faderskap kan anses vara för handen då utslutning eller osannolikhet icke föreligger vid bedömning av relationen mellan havandeskapstid och fosterutveckling. Ytterligare får ett uppgivet faderskap anses sannolikt, då en mans »blodgruppsstatistiska faderskapsindex» är större än 19: 1.

Den i missivskrivelsen med nr 3 betecknade frågan om den större faderskaps-sannolikheten för någon av två eller flera män får besvaras mot bakgrund av vad som i det föregående anförts dels om de relevanta omständigheterna vid en medicinsk bedömning i faderskapsärenden, dels under hänvisning till den övervägande negativa linje, som den nämnda bedömningen måste följa. Ur naturvetenskaplig synpunkt är det nödvändigt att framhålla, att ett yttrande med innebörd att av två aktuella män den ene ur medicinsk synpunkt är mera sannolik som fader till ett barn än den andre, icke får tydas på annat sätt än snävt efter orden; omdömet kan alltså icke utnyttjas så, att i detsamma inlägges en positiv möjlighet för mannens faderskap i förhållande till någon annan man än den andre, den ende ytterligare aktuelle.

1. Har i ett fall konceptionshindrande medel kommit till användning, men ej i det andra, kan det anses, att därest den antikonceptionella tekniken under givna förhållanden (tid? plats? ev. påverkan av alkohol etc.?) varit genomförd på rätt sätt, sannolikheten för den förste mannens faderskap är väsentligt lägre än för den andres.

2. Spermaundersökningar av flera som fäder utpekade har hittills icke bedömts från den aktuella synpunkten av rättsmedicinska nämnden. Tills vidare kan anses, att endast påvisandet av total aspermi, avsaknad av sädesceller vid den aktuella tidpunkten, har betydelse i det aktuella sammanhanget.

3. Dateringen av flera olika samlag till olika delar av menstruationscykeln måste tillmätas vikt. Förutsättningen för att man skall kunna yttra sig om, huruvida ett samlag ett visst datum i en cykel med större sannolikhet varit befruktande än ett samlag ett annat datum är en noggrann kännedom om kvinnans menstruationer i allmänhet och den sista i synnerhet, något som ej sällan stöter på svårigheter att ernå. Om förutsättningen är uppfylld, kan det principiellt anses, att ett samlag någon dag kring ägglossningen ger större möjligheter till konception än ett samlag i början eller slutet av menstruationscykeln.

4. Därest tabellerna, visande sambandet mellan fostrets utvecklingsgrad och konceptionstiden, skall tillämpas på två eller flera män, uppstår givetvis inga problem, om uteslutning kan ske. Då i samband med tabellernas användning, vilket beräknas börja ske under år 1964, begreppet osannolik ej mer kommer att användas, utan resp. mans möjlighet att vara barnets fader blir uttryckt i procent, bortfaller den på uttryckssättet beroende svårigheten för domstolarnas bedömning, som hittills kunnat föreligga. Ur biologisk synpunkt torde man få anse, att skillnaden mellan t. ex. 50 % och 10 % sannolikhet för ett uppgivet faderskap är irrelevant och att man först vid en så låg sannolikhetsgrad som 1 % kan räkna med, att ifrågavarande mans faderskap är tvivelaktigt.

5. Skall man beräkna faderskapsmöjligheterna för två män med utgångspunkt från blodundersökningarnas resultat, kan, såsom framgått av professor Bromans promemoria, först ett inbördes förhållande, överskridande storleken 19 till 1 (95 % till 5 %) anses tala för den förre mannens faderskap framför den andres, medan mindre differenser i och för sig torde sakna betydelse.

6. Möjligheterna att genom antropologisk undersökning uttala sig om den ene mannens företrädare framför den andre som fader skulle med säkerhet vidgas, därest vetenskaplig forskning inom området kunde öka kunskaperna och erfarenheterna.

På vetenskapens nuvarande ståndpunkt måste ett utlåtande innehålla omdömet, att den ene mannen med hänsyn till en eller flera egenskaper är mera sannolik som fader än den andre, och vice versa.

C. När betydelsen av de olika omständigheter, vilka är aktuella vid bedömningen av faderskap, värderas, måste till en början fastslås, att dessa omständigheter i och för sig är inkommensurabla. En man kan med hänsyn till blodundersökningens resultat vara väl möjlig som fader, medan han med hänsyn till den uppgivna havandeskapstidens längd är utesluten, och tvärtom. En helt steril man kan passa in i de båda bedömningsmetodernas schema som fader.

1. Omständigheterna kring samlaget, d. v. s. användandet av antikonceptionella medel, placeringen i förhållande till menstruationscykeln, och den högre eller lägre graden av mannens fertilitet, är av den natur, att de icke kan utesluta en som fader uppgiven man, men väl göra hans faderskap i förhållande till en annan mans mer eller mindre sannolikt.

2. Relationen mellan havandeskapstiden och fostrets utvecklingsgrad kan antingen utesluta en man som fader eller också göra hans faderskap mer eller mindre sannolikt. En jämförelse mellan två eller flera män kan göras med ledning av den i procent uttryckta sannolikheten för det uppgivna faderskapet endast i det fall att den ene mannen har en sannolikhet av 1 % eller mindre att kunna vara fader.

3. Blodundersökning ger i princip resultat av samma valör: en mans faderskap kan uteslutas eller göras mer eller mindre sannolikt, och två män kan jämföras i fråga om faderskapssannolikheten, därest relationen mellan deras »faderskapsindices» överskrider 19 till 1.

4. Undersökning av andra ärftliga egenskaper än blodgrupperna kan i vissa fall, särskilt där ärftliga missbildningar eller speciella drag förekommer, tala för en mans faderskap. Då fler män är aktuella kan sådan undersökning giva viss vägledning.

Av det sagda framgår, att säker uteslutning av en mans faderskap förutom genom bevisande att mannen varit steril vid samlagstillfället kan uppnås dels genom att undersöka relationen mellan konceptionstid och fosterutveckling, dels genom blodundersökning. Å andra sidan kan genom de två sistnämnda metoderna i vissa fall utsägas, att en viss man är sannolik som fader.

Jämförelse av sannolikheten för en mans faderskap i relation till en annans kan i vissa fall göras med samma metoder.

Omständigheterna rörande olika fertilitetsgrad och användning av befruktningshinder kan ge en god vägledning vid bedömandet av två eller flera mäns sannolikhet som fader.

Den antropologiska undersökningen kan i enstaka fall ge en god, i andra fall viss vägledning vid frågans bedömning.

I handläggningen av detta ärende ha i styrelsens rättsmedicinska nämnd deltagit professorn Stig Björkman, ordförande, medlemmen av medicinalstyrelsens vetenskapliga råd, rättsläkaren Ingrid Lingmark, samt rättsläkaren Bertil Falconer, föredragande.

På kungl. medicinalstyrelsens vägnar,
dess rättsmedicinska nämnd:

Stig Björkman

Bertil Falconer

BILAGA B

STATENS
RÄTTKEMISKA LABORATORIUM
BLODGRUPPSSEROLOGISKA
AVDELNINGEN
D:nr 25/M

Till Kungl. Medicinalstyrelsen

Som svar å remiss av hovrättsrådet Folke Nyquists skrivelse till Kungl. medicinalstyrelsen den 3/2 1964 (rM 072) får jag vördsamt anföra följande.

Här bilagda PM ger en översikt av omfattningen och fördelningen av faderskapsärendena vid laboratoriets rättsserologiska sektion. Den innehåller dessutom en översikt av de vetenskapliga och tekniska möjligheter att erhålla information genom blodundersökning i faderskapsärenden som stå till buds.

Sammanfattningsvis kan följande sägas angående nuvarande möjligheter att genom blodprovsundersökning

1) utesluta eller anse det osannolikt att viss man är fader till ett visst barn

2) att utpeka någon av flera män som haft samlag med modern under konceptionstiden (och vilka ej kunnat uteslutas eller anses osannolika som fader) såsom den vilken med större sannolikhet är fader.

Ad 1) Den praktiska möjligheten att utesluta en felaktigt utpekad man i en faderskapsfråga, när blodprov erhållits från modern, barnet och mannen, är 64 %. Detta gäller med den för närvarande tillämpade omfattningen av blodgruppsdiagnostiken.

Om laboratoriet hade erhållit begärda lokalmässiga och personella resurser, kunde denna siffra i dag varit 73 % och denna siffra gäller redan nu för en mindre del av materialet (»flermansärenden», äktenskapliga bördsärenden).

Säkerheten i de avgivna utlåtandena är stor, men den kan ytterligare ökas, om minst två prov från varje i ärendet ingående person undersökes. Detta kan dock tyvärr för närvarande på grund av bristande kapacitet blott utföras å endast en mindre del av materialet (c:a 30 %).

Ad 2) I nära en tredjedel av de ärenden där flera män ingå, utan att någon av dem kunnat angivas som osannolik fader, kan man genom blodgruppsstatistisk beräkning utpeka viss man som mindre sannolik fader än annan.

Till slut må framhållas att om tillräckliga resurser funnos vid laboratoriet, man kunde räkna med att inom en snar framtid uteslutningsmöjligheterna av en felaktigt utpekad mans faderskap skulle stiga till 80—85 %.

Stockholm den 20 februari 1964.

Birger Broman

Föreståndare

/Aage Heiken

Laborator

Bilaga t. skr. Dnr. 25/M den 20/2 1964

STATENS
RÄTTSKEMISKA LABORATORIUM
BLODGRUPPSSEROLOGISKA
AVDELNINGEN

P. M. angående rättsserologiska undersökningar i faderskapsärenden i Sverige

Vid Nordisk rättsmedicinsk förenings möte i Helsingfors den 4—6 juni 1961 uppnåddes enighet om en gemensam nordisk vägledning för det rättsliga bedömandet av serologiska undersökningar i faderskapsärenden, vilken senare tillstyrktes av det danska Retslaegerådet och publicerats i Ugeskrift for Retsvaesen 1962, i cirkulär från Det kgl. Justits- og politidepartement i Norge (Jnr. 9104/6 A) samt i Svensk Juristtidning 1962. Denna vägledning har med en del kompletterande upplysningar lagts till grund för denna promemoria.

Faderskapsärendenas antal och sammansättning

Antalet till Statens rättskemiska laboratorium under den senaste femårsperioden inkomna faderskapsärenden framgår av följande tabell.

Inkomna faderskapsärenden

1959	1 628 st.
1960	1 704 >
1961	1 750 >
1962	2 040 >
1963	2 182 >

De under 1963 till laboratoriet inkomna blodproven uppgick till c:a 10 000.

För att få en uppfattning om faderskapsärendenas nuvarande sammansättning företogs vid laboratoriet under augusti 1963 en genomgång av 1962 års ärenden. Härvid fann man följande procentuella fördelning:

(1) Undersökningar rörande faderskap till barn födda utom äktenskapet	74,2 %
(2) Undersökningar rörande faderskap till barn födda inom äktenskapet	12,0 %
(3) Undersökningar rörande vuxna parter föräldrar (kompletterande undersökningar)	1,8 %
(4) Ej slutförda undersökningar (samtliga erforderliga blodprov ej inkomna)	8,6 %
(5) På parternas eller domstols begäran avskrivna ärenden	3,4 %

I 72,5 % av de ärenden, som rörde faderskap till barn födda utom äktenskapet, förelåg domstolsförordnande, medan 25,7 % inkom genom barnavårdsmans förmedling och 1,9 % på parternas eget initiativ.

I 87,6 % av samtliga dessa ärenden ingick förutom mor och barn endast en man, i 11,1 % av ärendena ingick två män, i 1,2 % av ärendena ingick tre män och i 0,1 % av ärendena ingick fyra eller flera män. I 5,8 % av de ärenden, där endast en man ingick, hade dock tidigare en, två eller flera män undersökts i samband med det aktuella barnet.

Uteslutningsmöjlighet för felaktigt uppgiven fader

Möjligheten att uppnå vägledning rörande omtvistat faderskap med hjälp av blod- och serumgruppsbestämning beror på att de undersökta egenskaperna ärvas lag-

mässigt och att deras förekomst under fullgoda tekniska betingelser i regel kan påvisas med stor säkerhet.

De lagar som gälla för arvgången inom de olika blod- och serumgruppssystemen innebära att inom varje system finnes blod- och serumgruppskonstellationer, som icke kan förekomma mellan moder-barn och biologisk fader. Om i ett faderskapsärende en sådan konstellation påvisas, kan faderskapet i allmänhet uteslutas.

Den teoretiska uteslutningsmöjligheten för en felaktigt uppgiven fader beror på antalet i undersökningen ingående blod- och serumgruppssystem och kan (på grundval av de i Sverige förekommande genfrekvenserna) statistiskt beräknas.

För närvarande användas följande blod- och serumgruppssystem i samtliga faderskapsärenden: A_1A_2BO , MN, P, Rh ($CC^w cDEe$), K och Hp. Den teoretiska uteslutningsmöjligheten för dessa system kan beräknas vara c:a 64 %. I ärenden där blodprov från flera än en man insändes för undersökning och i ärenden rörande äkta börd användas dessutom följande blodfaktorer: Ss, Fya, Gc och Gma. Med dessa ökas den teoretiska uteslutningsmöjligheten till c:a 73 %.

Vid en genomgång av under 1963 (2 144) avgivna utlåtanden befanns att uteslutning av en eller flera möjliga fäder förekom i 28,3 % av laboratoriets ärenden.

Faderskapsuteslutningarnas säkerhetsgrad

Under förutsättning av tillfredsställande tekniska betingelser kan följande säkerhetsgrader vid faderskapsuteslutning beräknas för de olika blod- och serumgruppssystemen.

(1) *ABO-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt detta system kan på grundval av föreliggande nordiskt erfarenhetsmaterial beräknas vara av storleksordningen 99,99 %. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt de på underindelning av A-egenskapen baserade undergrupperna kan på grundval av det föreliggande nordiska erfarenhetsmaterialet beräknas vara av storleksordningen 99,9 %. I fall, där undergruppen inom A_1A_2 -systemet icke kan bestämmas, tillämpas beteckningen A. I så fall kan givetvis inga konklusioner dragas angående A-undergrupperna. I de fall, där faderskapsuteslutning enligt A_1A_2 -undergrupperna är baserad på en A_2 -egenskap hos barn under ett års ålder, företages förnyad undersökning av barnet efter ett års ålder.

(2) *MN-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt detta systems huvudfaktorer M och N kan på grundval av det föreliggande nordiska erfarenhetsmaterialet beräknas vara av storleksordningen 99,99 %. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt systemets Ss-faktorer kan på grundval av det föreliggande erfarenhetsmaterialet uppskattas vara av storleksordningen 99—99,9 %.

(3) *Rh-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt Rh ($CC^w cDEe$)-systemet kan på grundval av det föreliggande nordiska erfarenhetsmaterialet beräknas vara av storleksordningen 99,9 %. För vissa typer av faderskapsuteslutning enligt detta system är säkerheten dock något mindre (99—99,9 %), vilket alltid speciellt anges i utlåtandet.

(4) *Hp-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt detta system kan på grundval av det föreliggande nordiska erfarenhetsmaterialet beräknas vara av storleksordningen 99,9 %.

(5) *K-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt detta system kan på grundval av det föreliggande nordiska erfarenhetsmaterialet uppskattas vara av storleksordningen 99—99,9 %.

(6) *P-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt detta system kan på grundval av det föreliggande erfarenhetsmaterialet uppskattas vara av storleksordningen 99—99,9 %.

(7) *Fya-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt detta system kan på grundval av det föreliggande erfarenhetsmaterialet uppskattas vara av storleksordningen 99—99,9 %.

(8) *Gma-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt detta system kan på grundval av det föreliggande erfarenhetsmaterialet uppskattas vara av storleksordningen 99—99,9 %.

(9) *Gc-systemet*. Säkerheten av faderskapsuteslutning enligt detta system kan på grundval av det föreliggande erfarenhetsmaterialet beräknas vara av storleksordningen 99,9 %.

Då faderskapsuteslutning enligt två eller flera system samtidigt förekommer erhålles utomordentligt höga säkerhetsvärden.

Bedömning av faderskapsmöjlighet genom undersökning av parternas föräldrar

Vid vissa blodgruppskonstellationer kan blodundersökning av en av de vuxna parternas föräldrar (eventuellt båda parternas föräldrar) leda till uteslutning av felaktigt uppgiven fader. Genom sådan undersökning kan även i vissa fall säkerheten av redan föreliggande uteslutning ökas (t. ex. vid konträr homozygoti inom Rh-systemet). Nästan varje år förekommer några få ärenden, där en av parterna avlidit innan blodundersökning kommit till stånd. I sådana fall kan blodundersökning av vederbörandes föräldrar vara av avgörande betydelse för ärendets slutförande och bedömning.

I de flesta faderskapsärenden är dock möjligheten för vägledande information genom blodundersökning av parternas föräldrar mycket liten eller obefintlig.

Bedömning av faderskapssannolikhet geom blodgrupps- statistisk beräkning

Blodgruppsstatistisk värdering är företrädesvis av betydelse i faderskapsärenden, där flera undersökta faderskapsmöjligheter föreligger. Blodgruppsstatistisk värdering kan dock även vara av värde i faderskapsärenden, där endast en undersökt faderskapsmöjlighet föreligger, såvida det på grund av andra i ärendet föreliggande omständigheter har uppstått välgrundat tvivel om mannens faderskap.

Möjligheten att uppnå vägledning i faderskapsärenden med hjälp av blodgruppsstatistisk värdering beror på att de gällande arvs lagarna gör det möjligt att med kändedom om blodgruppsfördelningen inom den befolkning, som parterna tillhöra, beräkna med vilken frekvens en föreliggande blodgruppskonstellation mellan barnamoder, barn och man förekommer i faderskapsärenden, där mannen är barnets biologiska fader och i faderskapsärenden, där mannen *icke* är barnets biologiska fader. En del blodgruppskonstellationer visar en klart övervägande förekomst inom en av dessa båda grupper av faderskapsärenden. På grund av detta förhållande kan tvivel om en mans faderskap ökas resp. minskas.

I överensstämmelse med de regler, som allmänt tillämpas vid bedömandet av biologisk-statistiska data, kan övervägande förekomst i detta sammanhang anses föreligga, när förhållandet mellan den frekvens med vilken en blodgruppskonstellation förekommer i faderskapsärenden, där mannen är barnets biologiska fader och i faderskapsärenden, där mannen *icke* är barnets biologiska fader,

(d. v. s. det blodgruppsstatistiska faderskapsindexet) är större än 19 till 1 resp. mindre än 1 till 19.

Enligt detta betraktelsesätt talar sålunda ett blodgruppsstatistiskt faderskapsindex större än 19 för faderskap, medan ett blodgruppsstatistiskt faderskapsindex mindre än 0,053 talar mot faderskap. Ett blodgruppsstatistiskt faderskapsindex mellan 19 och 0,053 kan däremot knappast i och för sig tillmätas betydelse.

I faderskapsärenden, i vilka två undersökta faderskapsmöjligheter föreligger, kan på samma sätt ett inbördes förhållande mellan de två männens blodgruppsstatistiska faderskapsindices, som överskrider storleken 19 till 1 (95 % till 5 %), anses tala för den ena mannens faderskap framför den andres. Ett inbördes förhållande mellan två mäns blodgruppsstatistiska faderskapsindices, som icke överskrider denna storlek, torde i och för sig icke kunna tillmätas betydelse.

I faderskapsärenden, i vilka det förekommer flera än två undersökta faderskapsmöjligheter, kan på motsvarande sätt det inbördes förhållandet mellan de ifrågakommande männens faderskapsindices beräknas.

Resultatet av en blodgruppsstatistisk värdering vilar enbart på den påvisade blodgruppskonstellationen mellan parterna och får därför vid det rättsliga bedömandet av ett faderskapsärende värderas tillsammans med de övriga i ärendet föreliggande omständigheterna. Pekar resultatet av en blodgruppsstatistisk värdering i samma riktning som övriga omständigheter i ärendet, kan dessa faktorer tillsammans vara vägledande. Om de däremot är inbördes motstridiga, kan de helt eller delvis upphäva varandra. Det bör i detta sammanhang speciellt påpekas att ett lågt blodgruppsstatistiskt faderskapsindex knappast kan tillmätas betydelse, om ärendets övriga omständigheter talar emot antagandet av annan faderskapsmöjlighet. På samma sätt minskar ett högt blodgruppsstatistiskt faderskapsindex i betydelse med stigande antal faderskapsmöjligheter.

Grundvalen för den blodgruppsstatistiska värderingen kan förryckas om en eller flera av parterna i ett faderskapsärende tillhör en befolkningsgrupp, där blodgruppsfördelningen avviker från den, som ligger till grund för värderingen, eller om det — bortsett från förhållandet till barnet — föreligger släktskap mellan parterna i ärendet.

I 1,3 % av de under 1963 (2 144) avgivna utlåtandena kunde vägledande statistiska upplysningar lämnas.

Forskning och utvecklingsarbete inom det rättsserologiska området

I princip kan man vid faderskapsundersökningar använda sig av varje ärftlig egenskap, vars arvgång är med säkerhet känd. Ur praktisk synpunkt är det emellertid viktigt att egenskapen icke förekommer i extremt hög eller låg frekvens hos befolkningen, att den är utvecklad vid födelsen eller relativt kort tid därefter samt att den förblir konstant livet igenom oberoende av sjukdom och andra faktorer. Ur ekonomisk synpunkt är det även viktigt, att egenskapen är relativt enkelt diagnostiserbar. Blod- och serumgruppsystemens lagmässiga ärftlighet och deras oberoende av yttre faktorer har gjort dem särskilt lämpade för faderskapsundersökningar. Dessutom uppfyller deras påvisande högt ställda krav på objektivitet.

Inom den internationella blod- och serumgruppsforskningen pågår f. n. ett intensivt arbete, vars resultat i väsentlig grad kan väntas utöka möjligheterna för vägledning i faderskapsärenden. Några av dessa arbeten skall kort nämnas.

Gm-systemet har extensivt bearbetats av forskare världen runt och en rad nya Gm-faktorer har under de senare åren påvisats. Det genetiska sambandet mellan dessa faktorer är ännu ofullständigt känt, men varje faktor för sig kan väntas komma till användning vid faderskapsundersökningar.

Beträffande de ärftliga lipoproteinvariationerna har lovande undersökningar utförts vid detta laboratorium och även i Norge pågår forskning på detta område. Den rättsserologiska tillämpningen torde vara nära förestående.

I Wisconsin har en forskargrupp lyckats spjälka serumhaptoglobiner i undergrupper. Ännu är det tekniska förfarandet vid denna undergruppsseparation rätt komplicerat och kostsamt men det kan förväntas att enklare metoder utarbetas. När sådana metoder föreligger kan Hp-undergrupperna väntas få stor rättsserologisk betydelse.

För Rh-, MNSs-, Kell- och Duffy-systemen gäller att vissa testsera, som tidigare varit mycket svåråtkomliga, nu upptäckas i allt flera fall och tillgången därmed kan väntas snart medgiva rutinmässig användning. Detta kan under de närmaste åren väntas ytterligare öka dessa systems värde vid faderskapsundersökningar.

Några praktiska synpunkter på faderskapsundersökningar

För att undvika fel vid blodundersökning genom tekniska missöden företages vid laboratoriet alltid på samma blodprov minst två av varandra helt oberoende bestämningar av varje blod- och serumgruppsegenskap. Om teknisk oklarhet föreligger begäras nya blodprov. I de ärenden, där faderskapsuteslutning föreligger, begär laboratoriet även nya blodprov för utförande av kontrollundersökning. Detta förfarande tillämpas för att praktiskt taget helt eliminera varje möjlighet för blodprovsväxling (hos den provtagande läkaren eller vid laboratoriet), tekniska fel etc. I och för sig skulle det ur rättssäkerhetssynpunkt vara önskvärt att i samtliga ärenden undersöka dubbla blodprov tagna vid skilda tidpunkter. F. n. tillåter laboratoriets resurser dock icke detta.

Av tidigare nämnd statistik har framgått att ännu i augusti 1963 saknades för undersöknings slutförande erforderliga blodprov i 8,6 % av 1962 års ärenden. Denna fördröjning med blodprovets insändande utgör ett allvarligt problem. Speciellt gäller detta i vissa situationer, där det är önskvärt att blodkropparna från samtliga i ett ärende ingående personer testas med samma testsera och under likartade yttre betingelser, vid införandet av nya system etc. När ett ärendes eftersläpning blivit mångårigt kräver dessutom dess bevakande ett stort extraarbete av laboratoriepersonalen.

Som det tidigare framgått av denna promemoria tillämpas i ett icke ringa antal ärenden det förfarandet att först en möjlig fader undersökes, om denne uteslutes undersökes ny möjlig fader o. s. v. intill slutligen en man undersökes, som icke blodgruppsserologiskt kan uteslutas som fader. Angående det rimliga i detta förfaringssätt ur rättvisesynpunkt ankommer det icke laboratoriet att taga ställning till, däremot bör det framhållas att härigenom liknande tekniska problem uppstå som ovan just beskrivits. Ur rättsserologisk synpunkt skulle ett stort framsteg äga rum om i faderskapsärenden på en gång blodprov från samtliga möjliga fäder kunde insändas till laboratoriet för undersökning. Många onödiga blodprovstagningar skulle även därigenom kunna undvikas och avgörandet om faderskapet till barnet påskyndas (t. o. m. ibland med flera år).

Till slut bör blott understrykas att ett tillämpande av de vetenskapliga resurser för vilka ovan redogjorts förutsätter tillgång till tillräckliga personal- och lokalresurser hos den institution som skall utföra undersökningarna. I detta hänseende är icke förutsättningarna uppfyllda. Föreliggande förhållanden ha närmare utvecklats bl. a. i ett par skrivelser till Kungl. medicinalstyrelsen hösten 1963 (Dnr. 91/M den 20/9 1963 samt Dnr. 126/M den 2/12 1963), vilka såväl utredningsmannen som vederbörande departement tidigare beretts tillfälle taga del av.

PATERNITETSAVDELNINGEN

Statens Rättsläkarstation

Till Kungl. Medicinalstyrelsen

Anmodad att i egenskap av föreståndare för paternitetsavdelningen vid statens rättsläkarstation i Stockholm yttra mig i ärende rM 072/1964 angående »utredning för översyn av reglerna om fastställande av faderskap till barn utom äkten-skapet m. m.» ber undertecknad härmed få anföra:

De lämnade uppgifterna grundar sig i huvudsak på de erfarenheter som vunnits genom personlig undersökning av drygt 750 ärenden omfattande över 2 000 personer under tiden hösten 1953 fram till maj 1964 vid härvarande rättsantropologiska avdelning. Såväl fråga nummer 2: »huruvida det kan uteslutas eller anses osannolikt att viss man, som haft samlag med modern under konceptionstiden, är fader till barnet» som fråga nummer 3: »huruvida av två eller flera som haft samlag med modern under konceptionstiden och ej är uteslutna eller osannolika enligt 2, någon kan utpekas såsom den vilken med större sannolikhet är fader» kan besvaras sålunda: Föreligger för den aktuella frågeställningen gynnsamma egenskapskombinationer mellan moder, barn och mannen resp. männen i fråga blir svaret jakande. Sammalunda gäller möjligheten att för en bestämd man kunna uttala sig i positiv riktning om dennes faderskapssannolikhet till ett barn.

Att beräkna teoretiska uteslutningsvärden för egenskaper som användas vid sattsantropologiska faderskapsundersökningar låter sig f. n. icke göra bl. a. på grund av att frekvensen av egenskapen i den population från vilken parterna komma icke är tillräckligt väl känd. Som ett undantag härifrån kan exempelvis nämnas den s. k. »secretor»-egenskapen i saliven som användes rutinmässigt och där enligt en vetenskaplig undersökning utförd vid avdelningen den teoretiska uteslutningsmöjligheten beräknas till 3 %.

På grund av att metodiken vid de antropologiska faderskapsundersökningarna under det 10-tal år avdelningen fungerat avsevärt utbyggt och förbättrats, måste totalmaterialet betecknas som heterogent ur statistisk synpunkt.

För att ge en ungefärlig uppfattning om resultaten av de undersökningar, som utfördes åren 1962 och 1963 och som förelågo färdiga den 1 januari 1964 har tabell 1 och tabell 2 sammanställts.

Tabell 1

Faderskapsdiagnos	a		b			
	»enmansfall»		»tvåmansfall»			
	n	%	ene mannen		andre mannen	
	n	%	n	%	n	%
uteslutning respektive osannolik ...	3	6,2	28	39,0	21	29,2
»kan ej uteslutas»	13	26,5	14	19,4	18	25,0
sannolik	33	67,3	30	41,7	33	45,8
	49	100,0	72	100,0	72	100,0

Av tabell 1 framgår, att i ungefär en fjärdedel av enmansärendena har man icke kunnat säga mer än att vederbörande man »inte kan uteslutas» som möjlig fader till barnet ifråga. Bland tvåmansfallen gäller detsamma för den slumpvis utvalda ene resp. andre mannen.

Tabell 2

»tvåmansfall»

Inbördes bedömning

	n	%
»kan ej bedömas»	24	33,3
en av männen mer sannolik	48	66,7
	<hr/>	<hr/>
	72	100,0

Då vid biologisk faderskapsdiagnostik man alltid primärt gör en serologisk eller annan blodundersökning kommer resultaten av den antropologiska metodiken att stå i relation till blodgruppsresultaten. Om man exempelvis genom en blodundersökning har möjlighet att i 50 % av ärendena utesluta en felaktigt utpekad man och av de återstående ärendena den antropologiska metoden ger ytterligare 50 % möjlighet att klarlägga faderskapet blir den totala siffran av utredda fall 75 %. Ökar man genom den serologiska undersökningen uteslutningsmöjligheten från 50 till 75 % återstår endast 25 % outredda fall för antropologisk undersökning. Denna rest på 25 % är mer svåradiagnosticerad än den förra nämnda hälften av odiagnosticerade fall. Skulle man genom en förfinad antropologisk diagnostik kunna bibehålla 50 %-strecket får man totalt genom kombination av de båda metoderna en vägledning om faderskapet i 87,5 %. I förslag till Ärvdabalk (1954) uttalas på sidan 156: »De sakkunniga ha som strax skall något närmare beröras icke trots sig behöva befara, att den grupp av fall då faderskap enligt den föreslagna bestämmelsen icke kan fastställas blir så talrik... Denna utveckling skulle helt naturligt påskyndas om den antropologiska forskningen finge ökade resurser till förfogande, och de sakkunniga vilja understryka nämnda forsknings synnerliga betydelse för frågan om faderskapets fastställande». Dessvärre har under det förflutna decenniet trots ovannämnda rekommendation praktiskt taget inga medel ställts till den rättsantropologiska forskningens förfogande.

Stockholm den 15 maj 1964.

Torsten Romanus

BILAGA D

Nyfödda barns vikt och längd vid olika längd av havandeskap

Av Lars Engström och Bertil Falconer¹

INLEDNING

Bedömningen av sannolikheten för ett uppgivet faderskap till barn födda utom äktenskapet sker i Sverige mot bakgrunden av den s. k. presumtionsregeln, i vilken utsåges att en man, som haft samlag med modern under den tid barnet kan ha avlats, skall anses vara barnets fader, om icke detta visas vara osannolikt.

Vid den medicinska bedömningen tar man f. n. huvudsakligen hänsyn till

- a) den utpekade faderns konceptionsförmåga under den aktuella tidsperioden
- b) blodgruppsbestämning och förekomst av andra ärftliga egenskaper
- c) relationen mellan fostrets eller det nyfödda barnets utvecklingsgrad och den uppgivna tidpunkten för konceptionen.

Till dessa tre bedömningsgrunder kan adderas andra, t. ex. de, som berör kvinnans fertilitet vid samlagstillfället, värdet av antikonceptionella åtgärder o. s. v.

Då i ett betydande antal fall konceptionsförmågan ej ifrågasättes, blodgruppsundersökningen varken bejakar eller förnekar faderskapet och den antropologisk-genetiska metoden ännu får anses befinna sig på försöksstadiet, har den frågan fått en dominerande betydelse, huruvida det är sannolikt att ett barn av viss utvecklingsgrad vid födelsen kan ha avlats vid den uppgivna tidpunkten, eller om detta är uteslutet.

Det bör framhållas, att i domskålen i faderskapsmål den sakliga prövningen av var bedömningsnorm för sig resp. jämförd med övriga bedömningsnormer ej redovisas. I vårt land är därför f. n. den primära rättsmedicinska uppgiften att bedöma antingen om barnets utvecklingsgrad vid födelsen överensstämmer med den uppgivna tidpunkten för dess avlelse eller vid vilken tidpunkt barnet tidigast eller senast kan ha avlats.

I brev av den 22 december 1916 uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att göra en utredning »vid svenska barnbördshus angående de nyfödda barnens längd och vikt vid olika längd av havandeskapet med särskild hänsyn till frågan om den betydelse, förekommande växlingar i utvecklingsgraden kunna äga för fastställande av viss konceptionstid i s. k. barnuppfostningsmål».

Sedan ett material samlats, bestående av 80 686 barn, vilka under åren 1911—1920 fötts vid Allmänna och Södra barnbördshusen i Stockholm samt vid barnbördshusen i Lund och Malmö, bearbetades det av statistikern F. J. Linders, vars resultat redovisades i medicinalstyrelsens meddelande nr 63 år 1930.

T. o. m. år 1950 bedömdes av medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd sambandet mellan det nyfödda barnets längd och vikt å ena sidan och havandeskapstidens längd å den andra med hjälp av Linders' arbete. Härvid utgick man från längduppgiften och beräknade de tänkbara gränserna för konceptionstiden

¹ Här återges endast de delar av undersökningen, vilka är av mera allmänt intresse för bedömningen av faderskapsfrågor.

samt kontrollerade det erhållna resultatet mot den genom viktsuppgiften beräknade konceptionstiden.

1951 utfördes under ledning av förste aktuarien vid medicinalstyrelsen Erik Soop en bearbetning av Linders' tabeller. Därvid utjämnades Linders' fördelningar av uppgifter om graviditetens duration vid given kroppslängd resp. kroppsvikt hos nyfödda barn till normalfördelningar.

Mot representativiteten hos Linders' material kan riktas en del invändningar. Det är samlat från några stora städers barnbördshus och kan ej utan vidare anses vara representativt för landet i dess helhet. Vidare härrör det från en tid, då ett mindretal barnaföderskor förlöstes på sjukvårdsinrättningar och ej som nu flertalet. Man kan därför betvivla materialets representativitet beträffande socialgrupper, förhållandet normala och onormala graviditeter etc. Dessutom är materialet hämtat från en tid, då en krissituation rådde i landet (första världskriget), och som dessutom ligger c:a 40 år tillbaka i tiden och därmed före den stora höjningen och utjämningen av levnadsstandarden i Sverige.

Ytterligare anmärkningar kan göras. Barnaföderskorna har ej indelats i först- och omföderskor. Det är känt, att graviditetens längd samt barnens längd och vikt vid födelsen kan variera för samma kvinna från graviditet till graviditet.

Hänsyn har vidare ej tagits till moderns och faderns kropps-konstitution eller allmänna hälsotillstånd. Detta är faktorer, som åtminstone i extrema fall kan inverka på barnets längd och vikt vid födelsen. Vissa sjukdomar hos modern såsom diabetes mellitus och graviditetstoxikos kan påtagligt influera på fostervikten. Detsamma gäller för patologiska tillstånd hos foster och placenta (missbildningar, otillräcklig placentafunktion).

Som bekant utgår man vid beräkning av graviditetens längd från sista menstruationens första dag. Konceptionen inträffar dock i regel vid tiden omkring ägglossningen, som vanligen äger rum c:a 14 dagar innan en ny menstruation kan väntas. I de fall, där menstruationscykelns längd väsentligt över- eller underskrider de vanliga fyra veckorna, införes ett fel om man reservationslöst utgår från den sista menstruationens första dag. Uppgifter saknas om huruvida Linders tagit hänsyn till variationerna i menstruationscykelns längd. Detta är för övrigt faktorer, om vilka man nu har betydligt större kunskap än på Linders' tid.

Den aktuella undersökningens tillkomst

I yttrande den 9 juni 1945 över Ärvdabalkssakunnigas betänkande med förslag till ärvdabalk (SOU 1954: 6) påpekade medicinalstyrelsen, att en ny undersökning borde komma till stånd rörande nyfödda barns vikt, längd och utvecklingsgrad i övrigt vid olika längd av havandeskapet, varigenom Linders' tabeller skulle kunna ersättas. I kungligt brev av den 16 december 1955 uppdrogs åt medicinalstyrelsen att företaga en sådan utredning.

Efter förarbeten av Engström och Falconer beslöt medicinalstyrelsen, att samtliga barn, som under ett år fötts på landets sjukhus skulle registreras på särskilda formulär, vilka skulle inändas till medicinalstyrelsen för bearbetning. Då de journalblanketter, som användes på förlossningsavdelningarna ej innehöll uppgifter om menstruationscyklarnas regelbundenhet eller om moderns och faderns kropps-konstitution, beslöt man att undersökningen skulle göras prospektivt och ej retrospektivt, varigenom man även räknade med att nå en större likformighet i materialet.

Här nedan följer motiveringar för de olika punkterna i formuläret, (*se bilaga 1*).¹

¹ Bilagan utesluten här

Förlossningsanstaltens namn och *journalens nummer* möjliggör identifiering av patienten.

Moderns *ålder* och *civilstånd* kan tänkas influera på barnets mognadsgrad vid födelsen.

Som tidigare nämnts, kan barnets utvecklingsgrad vid födelsen vara beroende av hur många graviditeter modern tidigare genomgått. En uppdelning efter *antalet tidigare födda barn* är därför motiverad.

Av betydelse är anamnestiska uppgifter om *sjukdomar* (t. ex. diabetes mellitus och graviditetstoxikos), som kan påverka fostrets nutrition och därmed dess utvecklingsgrad vid födelsen.

Noggrann *menstruationsanamnes* är en förutsättning för beräkning av graviditetens längd. På formuläret finnes även plats för uppgiftslämnaren att kommentera, hur relevanta moderns uppgifter kan anses vara.

I viss utsträckning kan tidpunkten för *fosterrörelsernas första uppträdande* komplettera patientens uppgift om graviditetens längd.

Om *förlossningen inletts med konstlade medel eller avslutats med något ingrepp* inverkar detta givetvis ej på barnets utvecklingsgrad i relation till graviditetens längd, men upplysningar om dessa förhållanden kan ge en viss uppfattning om graviditetens och förlossningens normala eller abnormala förlopp. Vid uppgift om obstetriskt ingrepp finns det möjlighet att från patientens sjukhusjournal få upplysning om indikationen för åtgärden.

En indelning efter *barnets kön* fordrar ingen särskild motivering.

Om barnet *dött före förlossningen* medför postmortala förändringar att längd- och viktuppgifterna blir otillförlitliga. Uppgiften om att barnet *dött under eller i anslutning till förlossningen* kan innebära att orsaken därtill varit en skada av det befruktade ägget, varigenom mognadsutvecklingen kan ha påverkats.

Grava *missbildningar* kan givetvis påverka barnets längd och vikt men även för barnet mindre väsentliga missbildningar kan anses tyda på en störd fosterutveckling, varför samtliga missbildade barn bör uteslutas ur ett normalmaterial.

Tvillingar och trillingar måste givetvis skiljas från enbörder.

Konstitutionella faktorer hos modern (och barnafadern) kan tänkas inverka på det nyfödda barnets längd och vikt. Framför allt anses detta gälla beträffande moderns längd.

Beträffande ytterligare möjligheter än mätning av vikt och längd för att bestämma mognadsgraden hos nyfödda barn kan följande nämnas.

Uppgifter om skrikets styrka, förekomst och fördelning av ullhår samt utväxten av naglarna är i sådan grad beroende av den enskilde observatörens subjektivitet, att de knappast kan läggas till grund för statistisk bearbetning. De har därför ej medtagits i formuläret.

Möjligheten av andra vägar att bestämma mognadsgraden har undersökts. Sålunda kan man genom röntgenologiska undersökningar av skelettutvecklingen, främst benkärnutvecklingen i knäleden, bedöma fostrets mognad. De biologiska variationerna är dock så stora, att det är tveksamt om man kan erhålla några praktiskt användbara resultat vid den rättsmedicinska bedömningen. Dessutom är f. n. sådana analyser endast tänkbara på mindre material och vid väl utrustade kliniker. Detsamma gäller även för hormon- och enzymanalyser samt för att ur kvantitativa bestämmningar av fetalt och adult hämoglobin i blodet hos den nyfödde dra slutsatser om graviditetens längd.

En svaghet i den här redovisade undersökningen är, att de olika observationerna härrör från så många skilda källor, varigenom noggrannheten av varje enskild observation undandrar sig bedömning. Omfattningen av materialet har dock omöjliggjort ett annat förfaringssätt.

Beträffande mätningen av barnets längd kan påpekas, att bäckenkanalens form, värktrycket samt fosterläget kan påverka längden genom omformning av huvudet och utveckling av en fostersvulst. Å andra sidan kan avgång av urin och barnbeck ge skenbara viktolikheter mellan »lika tunga barn». Dessa senare skilljaktigheter är dock sannolikt ej av samma storleksordning som de ovan påpekade variationerna i fosterlängden. Vid längdobservationer är förmodligen även person- och metodfele större än vid viktsobservationer. Detta beror på att barnet ej alltid ligger stilla vid längdmätningen eller att det kan vara svårt att sträcka det rakt efter mätsticken. Vägningen är tekniskt enklare och bör därför ge mer rättvisande resultat, om endast vågen är justerad och korrektion göres för navelklämma och vågduk.

Insamling av materialet och dess storlek

Materialet insamlades under tiden 1 juli 1956 t. o. m. den 30 juni 1957 och skulle, om det omfattat samtliga i landet födda barn under denna tid, ha bestått av c:a 110 000 barn. Undersökningen inskränktes dock från början till de på sjukvårdsinrättning födda barnen, då det ansågs, att de nyföddas vikt och längd ej alltid nöjaktigt kan registreras vid hemförlossningar.

Några sjukhus uppgav, att de på grund av bristande personalresurser ej kunde delta i ifyllandet av formulären, varför de av medicinalstyrelsen befriades från uppgiften.

Då det till en början givetvis medförde svårigheter att på de övriga sjukhusen inlemma undersökningen i rutinarbetet, förekom ett visst bortfall, som dock efterhand minskade. Denna brist kunde ej elimineras efter det att mödrarna blivit utskrivna, då besvarandet av en del frågor i formuläret fordrade patienternas medverkan och borde ske före barnets födelse. De deltagande sjukhusen kunde ej heller belastas med ett tidskrävande bokförings- eller kontrollsystem över vilka fall, som rapporterats.

De formulär, som inkom ofullständigt ifyllda, kompletterades så långt möjligt var genom en mycket omfattande korrespondens med de olika sjukhusen.

Det därefter insamlade och kompletterade materialet bestod av 92 348 fall, varav 47 736 var gossar och 44 612 flickor (51,7% gossar och 48,3 % flickor).

Då undersökningen i första hand avsåg att korrelera barnens längd och vikt vid födelsen till graviditetens längd hos *friska* kvinnor, avskildes ur materialet mödrar med sjukdomstillstånd, som kan inverka på fostrets utveckling. Sålunda uteslöts kvinnor med graviditetstoxikos och diabetes mellitus. I enlighet med tidigare lämnade motiveringar uteslöts även från den fortsatta bearbetningen av materialet dödfödda barn, missbildade barn samt tvillingar och trillingar. (Materialet tvillingar och trillingar kommer att bearbetas separat.)

Därefter bestod materialet av 82 011 fall, 42 482 gossar och 39 529 flickor (51,8 % gossar och 48,2 % flickor). I Svensk Läkartidning (1960: 57:1750) publicerades en jämförelse mellan vikt- och längdfördelningen hos dessa barn och motsvarande uppgifter i Linders' material, som var av samma storleksordning. Härvid befanns medelvikten sedan Linders' undersökning 1911—1920 för gossarnas vidkommande ha ökat från 3 413 g till 3 568 g och för flickorna från 3 303 g till 3 442 g. Det bör dock påpekas att Linders' material sannolikt omfattar de patologiska grupper, som uteslutits ur materialet från 1956—1957, varför man ej kan yttra sig om medelvikttökningens signifikans. Då man ej heller känner fördelningen av förstföderskor och omföderskor i Linders' material, kan de båda materialen inte anses vara jämförbara.

För att med hänsyn till arbetets uppläggning så adekvat som möjligt kunna

korrelera graviditetens längd till födelselängd och -vikt hos barnet, medtogs vid den fortsatta statistiska bearbetningen endast mödrar med uppgift om regelbundna menstruationscyklar med intervall från 21 till 35 dagar, där sista menstruationen varit för patienten normal till sin mängd, och där man ej heller haft någon anledning förmoda att patientens egen uppgift om tidpunkten för den sista menstruationen varit felaktig.

Det material, som därefter statistiskt behandlades i enlighet med nedanstående redogörelse, bestod av 58 984 barn, varav 32 086 var gossar och 26 898 flickor (54,4 % gossar och 45,6 % flickor).

Av dessa siffror framgår att antalet flickor reducerats mer än antalet gossar. Fördelningen av tvilling- och trillinggraviditeter var procentuellt sett densamma för båda könen (560 födselar bland gossarna och 529 bland flickorna). På grund av ofullständiga uppgifter utsortades bland gossarna 5 841 fall och bland flickorna 5 587 fall, d. v. s. relativt sett samma antal. Fördelningen av döda och missbildade barn samt i övrigt extrema fall var även den i stort sett densamma, bland gossarna 1 243 och bland flickorna 1 073 fall.

Förändringen av förhållandet mellan antalet gossar och flickor i materialet sedan detta rensats förklaras sålunda av att fler flickor än gossar gallrats ut dels på grund av osäkerhet beträffande tidpunkten för sista menstruationen och dels på grund av misstanke på sjukdom hos modern. Då denna gallring bygger på uppgifter, som lämnats av många observatörer på många olika sjukhus, har ett flertal subjektiva och slumpmässiga faktorer spelat in, varför man ej genom den redovisade behandlingen av materialet kan utröna om någon viss faktor oftare uppträder om fostret är av kvinnligt än av manligt kön. Uppgifter om moderns hälsotillstånd och om menstruationscykelns längd och regelbundenhet samt om sannolikheten av att moderns uppgift om sista menstruationens första dag är korrekt eller inte är samtliga färgade av subjektiva värderingar och kan ej tillmätas samma grad av objektivitet som uppgifter om vikt och längd. Vid bearbetningen av formulären har förfarits så att om någon som helst tveksamhet förelagat om moderns hälsotillstånd eller om menstruationscykelns regelbundenhet, har fallet sorterats ut. Detta kan innebära en viss överdiagnostik av tillstånd som kan tänkas ge ett patologiskt förhållande mellan fosterutveckling och graviditetens längd, samtidigt som fall av likartad natur kan finnas kvar i materialet, beroende på att andra observatörer bedömt dem annorlunda. Problem av detta slag är dock ofrånkomliga i en undersökning som denna, där materialet är stort och undersökarna många.

Materialets representativitet

Materialet kan icke anses vara fullt representativt för landet i dess helhet, då några sjukhus erhöll Medicinalstyrelsens tillstånd att slippa delta i undersökningen.

Avsikten med undersökningen var att erhålla för landets befolkning aktuella värden för friska nyfödda barns längd och vikt efter olika lång graviditetstid, räknad från första dagen av moderns sista menstruation och i fall där icke något sjukligt tillstånd hos modern kunde tänkas ha påverkat barnets vikt eller längd.

För att erhålla ett material, som uppfyllde dessa krav, undantogs tvillingar och trillingar, samtliga fall där någon tveksamhet rådde beträffande moderns hälsotillstånd, beträffande hennes uppgift om sista menstruationen eller om regelbundenheten i hennes menstruationscykel, och vidare alla döda, missbildade eller på annat sätt skadade barn. Denna sällning av materialet baserades på värderingar gjorda av många uppgiftslämnare (barnmorskor och läkare vid landets sjukhus).

Det sålunda erhållna materialet är avsett enbart för analyser av förhållandet mellan graviditetens längd samt barnets vikt och längd vid födelsen. Vissa faktors inverkan på längd och vikt vid födelsen — såsom barnets kön, moderns civilstånd, ålder samt antal tidigare genomgångna födslar — kan även studeras.

Någon jämförelse med Linders' material kan icke göras, då Linders ej tagit hänsyn till bl. a. moderns hälsotillstånd, menstruationscykelns regelbundenhet eller till barnets tillstånd vid födelsen.

Praktisk tillämpning av tabellmaterialet i faderskapsärenden

I faderskapsärenden har man följande uppgifter att utgå ifrån: uppgiven tidpunkt för konceptionen och för den sista menstruationens första dag samt uppgift om barnets vikt och längd vid födelsen.

Då viktobservationen kan sägas ha större säkerhet än längdobservationen, skall i första hand barnets födelsevikt korreleras till tiden mellan uppgivet konceptionsdatum och datum för barnets födelse. I tabellerna räknas emellertid graviditetstiden från den sista menstruationens första dag till datum för barnets födelse. Ovulationen (ägglossningen), vid vilken befruktningen sker, inträffar som regel 14 dagar innan nästa menstruation börjar. Tiden från en menstruation till ovulationen varierar däremot beroende på hur långa menstruationsintervallen är i det enskilda fallet. I det redovisade materialet varierar intervallen från en menstruations första dag till nästa menstruations början mellan 21 och 35 dagar. Tiden mellan menstruationens första dag och ovulationen kan alltså i detta material sägas variera mellan 7 och 21 dagar. För att jämföra ett givet fall med tabellvärdena skall följaktligen till den beräknade tiden mellan uppgivet konceptionsdatum och barnets födelse adderas 7 resp. 21 dagar. Därigenom erhåller man den på kvinnans uppgift om konceptionsdatum byggda sannolika kortaste och längsta graviditetstid, som motsvarar tabellernas värden för graviditetstid. Ur tabellerna erhålles därefter, uttryckt i promille, sannolikheten för att ett barn av angivet kön kan ha en viss födelsevikt efter på detta sätt beräknad längd av graviditeten.

Samma förfaringssätt kan tillämpas beträffande födelselängden. Sannolikheten för att ett barn med viss födelsevikt kan ha en viss längd vid födelsen kan även den beräknas ur tabellerna. Är överensstämmelsen mellan vikt- och längdfaktorn i ett givet fall god i förhållande till jämförelsematerialet, styrker detta förhållande jämförelsematerialets tillämpbarhet i det aktuella fallet. Är däremot överensstämmelsen mindre god kan orsaken vara en felaktigt gjord vikt- eller längdobservation eller något från det normala avvikande hos modern eller fostret, som påverkat relationen mellan fostrets längd och vikt. I dylika fall måste den rättsmedicinska bedömningen göras med stor försiktighet.

I stället för att utgå från uppgivet konceptionsdatum kan graviditetens längd uttryckas som tiden mellan första dagen av den sista menstruation, som kvinnan uppger sig ha haft före befruktningen, och den dag barnet föddes. Därvid skall dock följande observeras. Om intervallen mellan kvinnans menstruationer är synnerligen varierande eller överskrider 35 dagar kan inte tabellmaterialet, vilket framgår av det föregående, tjäna som tillfredsställande jämförelsematerial. Dessutom är det svårare att vara säker på kvinnans uppgift om tidpunkten för den sista menstruationen än det är att styrka datum för kontrahenternas samlag. En blödning kan även inträffa på väntad menstruationstid och felaktigt uppfattas som en menstruation, trots att befruktning redan ägt rum. Om kvinnan har

regelbundna menstruationer med intervall 21 till 35 dagar bör dock beräkningen utföras som ett komplement till utredningen i övrigt.

Vid hittills gällande praxis, då Linders' tabeller tillämpats, har sannolikhetsgränsen satts vid 10 % vid beräkning av den tidigaste eller senaste tidpunkten, vid vilken barnet kan ha avlats. Ett värde under 10 % har bedömts som osannolikt men ej uteslutet. Anledningen till denna gränsdragning har varit att Linders' material med de motiveringar, som tidigare nämnts, ansetts omfatta så många extremfall att normalfördelningarnas baser på ett missvisande sätt breddats. Detta förfaringssätt lider av två väsentliga svagheter, dels att gränserna är godtyckligt valda, dels att inte mindre än 200 observationer av 1 000 betraktats som osannolika. I det här redovisade materialet har antalet extremfall begränsats så långt man ansett detta vara möjligt, då däri ingår endast friska barn till friska mödrar, vilka haft regelbundna menstruationer, och där uppgiften om sista menstruationens första dag kunnat anses trovärdig. Vid utnyttjande av det aktuella materialet bör därför de nämnda sannolikhetsgränserna ej användas, utan resultatet bör uttryckas rent siffermässigt. Detta kan göras som promilletal med uppgift om det antal observationer, som finns i jämförelsegruppen, eller också kan varje enskild jämförelsegrupp uttryckas i medelvärde och spridning, varvid man kan studera hur den uppgift man vill jämföra ur statistisk synpunkt förhåller sig till medelvärdet.

Tidigare har gränserna för att en uppgift om konceptionsdatum skall anses vara utesluten något varierande dragits vid 1 % till 0,1 % i Linders' tabeller. Även i dessa fall bör sannolikheten uttryckas rent matematiskt.

På grund av den stora variationen inom materialets olika grupper kommer en så utförd bedömning av överensstämmelsen mellan havandeskapstid och fosterutveckling sannolikt många gånger att medföra olika alternativ. Detta är icke att betrakta som en svaghet i materialet eller dess användning — den medicinska bedömningen i faderskapsärenden får icke baseras på godtyckliga sannolikhetsdefinitioner.

Variationerna inom tabellgrupperna kan till en viss del förklaras av att faktorer såsom moderns ålder, civilstånd och antal tidigare födda barn i icke oväsentlig grad visat sig influera på barnets vikt och längd vid födelsen. Vid faderskapsbedömningar bör hänsyn tagas till dessa faktorer i de fall då det givna värdet påtagligt avviker från jämförelsegruppens medelvärde. Att siffermässigt uttrycka dessa faktorer inverkan i det enskilda fallet är dock ej möjligt. Det bör även särskilt framhållas att variationerna för vikt och längd är större bland gossarna än bland flickorna, samt — vilket är av socialmedicinskt intresse — att barnen till ogifta unga förstföderskor väger mindre än i motsvarande grupp gifta förstföderskor.

För tvillingar kommer särskilda tabeller att upprättas. Till dess bör nu gällande praxis tillämpas.

Tabell 1. Förhållandet mellan graviditetstid och födelsevikt för gossar
med födelsevikter 2400—4790 gram

(Vid beräkningen av graviditetstiden har inräknats den sista menstruationens
första dag men ej förlossningsdagen)

Tid dagar	2400—2590 gram		2600—2790 gram		2800—2990 gram		3000—3190 gram		3200—3390 gram		3400—3590 gram	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
197—203	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0
204—210	0	0	1	1	2	1	0	0	2	0	0	0
211—217	2	4	0	0	2	1	1	0	0	0	0	0
218—224	3	6	2	2	3	2	1	0	3	1	1	0
225—231	5	11	6	7	4	2	4	1	1	0	4	1
232—238	19	41	9	10	7	4	13	4	5	1	9	2
239—245	29	62	29	32	25	15	20	7	15	4	10	2
246—252	156	120	60	67	62	37	33	11	40	10	25	5
253—259	56	120	92	103	132	79	134	46	104	25	61	13
260—266	49	105	127	142	189	113	280	95	272	66	205	42
267—273	75	161	176	197	298	178	505	172	638	154	603	124
274—280	73	157	152	170	387	232	732	250	1 097	265	1 285	264
281—287	52	112	130	146	281	168	685	234	1 060	256	1 345	276
288—294	21	45	65	73	168	101	312	106	607	147	787	161
295—301	19	41	28	31	70	42	134	46	195	47	339	70
302—308	5	11	10	11	27	16	47	16	64	15	147	30
309—315	2	4	4	4	8	5	25	9	29	7	42	9
316—322	0	0	0	0	3	2	4	1	7	2	10	2
323—329	0	0	2	2	2	1	2	1	2	0	1	0
330—336	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Summa	466	1 000	893	998	1 671	1 000	2 932	999	4 142	1 000	4 874	1 001

Tid dagar	3600—3790 gram		3800—3990 gram		4000—4190 gram		4200—4390 gram		4400—4590 gram		4600—4790 gram	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
197—203	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
204—210	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
211—217	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
218—224	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
225—231	3	1	3	1	2	1	1	0	0	0	0	0
232—238	6	1	4	1	1	0	0	0	1	1	0	0
239—245	11	2	4	1	3	1	2	1	0	0	0	0
246—252	15	3	17	4	11	3	4	2	1	1	4	8
253—259	36	7	24	6	20	6	9	4	7	6	1	2
260—266	139	28	83	19	46	14	20	10	16	15	3	6
267—273	548	109	329	77	166	52	82	41	37	34	17	34
274—280	1 241	247	915	214	605	191	302	150	149	137	58	116
281—287	1 546	308	1 369	319	995	313	685	341	313	288	160	319
288—294	903	180	923	215	762	240	538	268	306	282	142	283
295—301	367	73	400	93	350	110	250	125	158	145	74	148
302—308	129	26	142	33	138	43	69	34	63	58	28	56
309—315	59	12	49	11	49	15	33	16	29	27	9	18
316—322	16	3	16	4	21	7	5	2	5	5	3	6
323—329	2	0	5	1	4	1	7	3	1	1	2	4
330—336	0	0	2	0	0	0	0	0	1	1	0	0
Summa	5 024	1 000	4 285	999	3 175	997	2 008	997	1 087	1 000	501	1 000

Tabell 2. Förhållandet mellan födelselängd och graviditetstid för gossar
med födelselängder 46—56 centimeter

(Vid beräkningen av graviditetstiden har inräknats den sista menstruationens
första dag men ej förlossningsdagen)

Längd cm	197—203 dagar		204—210 dagar		211—217 dagar		218—224 dagar		225—231 dagar		232—238 dagar		239—245 dagar	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
46	0	0	4	12	1	3	5	15	10	30	17	51	28	83
47	0	0	2	3	1	1	3	4	8	11	12	17	25	34
48	1	1	0	0	3	2	2	1	8	6	14	10	29	21
49	1	0	0	0	1	0	1	0	4	2	11	4	18	7
50	0	0	2	0	1	0	3	1	5	1	11	2	20	4
51	0	0	0	0	0	0	1	0	3	1	6	1	16	3
52	1	0	1	0	2	0	2	0	2	0	2	0	16	3
53	0	0	0	0	0	0	2	0	5	1	9	2	4	1
54	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	3	1	4	1
55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
56	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Längd cm	246—252 dagar		253—259 dagar		260—266 dagar		267—273 dagar		274—280 dagar		281—287 dagar		288—294 dagar	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
46	32	95	42	125	44	131	57	170	44	131	27	80	17	51
47	53	73	86	118	109	150	142	196	132	182	91	125	38	52
48	55	40	106	76	179	129	262	188	310	223	255	183	104	75
49	61	24	132	51	236	91	472	182	655	253	564	218	268	103
50	53	10	130	26	322	63	733	144	1328	262	1364	269	719	142
51	27	5	93	17	220	40	654	120	1403	257	1593	292	915	168
52	26	4	40	7	171	29	590	99	1490	251	1815	305	1147	193
53	17	4	25	6	90	20	294	65	861	190	1456	321	981	217
54	9	3	17	5	56	17	201	60	515	154	974	291	886	265
55	2	2	7	5	16	12	60	46	186	142	361	275	366	279
56	3	5	8	14	1	2	18	32	83	148	154	274	149	265
Längd cm	295—301 dagar		302—308 dagar		309—315 dagar		316—322 dagar		323—329 dagar		330—336 dagar		Summa	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
46	4	12	3	9	1	3	0	0	0	0	0	0	336	1001
47	18	25	4	6	2	3	0	0	0	0	0	0	726	1000
48	36	26	18	13	6	4	2	1	0	0	0	0	1390	999
49	103	40	43	17	10	4	6	2	5	2	0	0	2591	1000
50	251	49	77	15	46	9	8	2	2	0	0	0	5075	999
51	337	62	115	21	54	10	9	2	4	1	0	0	5450	1000
52	432	73	140	24	53	9	13	2	0	0	2	0	5945	998
53	477	105	208	46	71	16	22	5	7	2	0	0	4529	1001
54	456	136	140	42	57	17	18	5	8	2	0	0	3346	999
55	177	135	99	75	29	22	9	7	1	1	1	1	1314	1002
56	94	167	33	59	12	21	3	5	2	4	0	0	562	1000

Tabell 3. Förhållandet mellan graviditetstid och födelsevikt för flickor med födelsevikter 2400—4590 gram

(Vid beräkningen av graviditetstiden har inräknats den sista menstruationens första dag men ej förlossningsdagen)

Tid dagar	2400—2590		2600—2790		2800—2990		3000—3190		3200—3390		3400—3590		3600—3790		3800—3990		4000—4190		4200—4390		4400—4590	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
211—217	2	3	0	0	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
218—224	1	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
225—231	5	8	0	0	2	1	1	5	1	4	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
232—238	10	17	4	4	9	4	10	3	7	2	2	2	0	1	3	1	0	0	1	2	0	0
239—245	35	59	20	18	6	12	3	7	7	2	15	3	6	2	6	2	1	0	3	2	0	0
246—252	65	110	46	41	45	22	40	11	28	6	14	3	20	5	6	2	5	3	1	2	0	0
253—259	56	95	91	80	39	81	23	59	13	38	8	19	5	17	6	10	6	3	5	0	0	
260—266	76	129	124	110	209	101	207	58	182	40	162	34	88	22	44	16	18	11	9	15	2	
267—273	84	143	202	180	327	158	541	151	534	118	467	98	283	71	175	64	90	57	41	67	11	
274—280	108	183	231	204	531	257	941	263	1 115	247	1 129	236	858	215	538	196	294	188	108	177	37	
281—287	68	115	214	189	482	233	919	256	1 445	320	1 474	308	1 313	329	892	326	456	291	135	222	89	
288—294	44	75	128	113	215	104	528	147	717	159	973	204	900	225	722	264	437	279	180	296	117	
295—301	21	36	48	42	96	46	221	62	283	63	352	74	376	94	244	89	202	129	100	164	52	
302—308	10	17	13	11	34	16	49	14	89	20	97	20	90	23	58	21	39	25	17	28	6	
309—315	3	5	9	8	17	8	24	7	29	6	39	8	22	6	26	9	5	3	12	20	3	
316—322	1	2	2	2	1	0	8	2	11	2	9	2	11	3	10	4	3	2	1	2	1	3
323—329	0	0	0	0	0	0	0	3	1	1	1	0	1	0	1	0	2	1	0	0	0	0
330—336	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	3	2	0	0	0	0
Summa	589	999	1 132	1 002	2 065	996	3 584	1 001	4 517	1 000	4 778	999	3 994	1 002	2 738	998	1 567	999	609	1 002	318	1 000

Tabell 4. Förhållandet mellan födelselängd och graviditetstid för flickor med födelselängder 45—55 centimeter

(Vid beräkningen av graviditetstiden har inräknats den sista menstruationens första dag men ej förlossningsdagen)

Längd cm	204—210 dagar		211—217 dagar		218—224 dagar		225—231 dagar		232—238 dagar		239—245 dagar		246—252 dagar	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
45	1	5	1	5	3	14	5	23	12	55	22	100	23	105
46	1	2	0	0	0	0	4	9	10	22	28	62	41	91
47	0	0	0	0	0	0	5	5	5	5	29	27	61	56
48	0	0	1	0	2	1	5	2	10	5	17	8	59	27
49	0	0	2	1	1	0	1	0	10	3	15	4	46	12
50	0	0	1	0	1	0	4	1	9	1	22	4	29	5
51	0	0	0	0	3	1	3	1	3	1	10	2	24	4
52	0	0	0	0	0	0	3	1	4	1	5	1	16	4
53	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1	2	1	9	4
54	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	4	0	0
55	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0

Längd cm	253—259 dagar		260—266 dagar		267—273 dagar		274—280 dagar		281—287 dagar		288—294 dagar		295—301 dagar	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
45	30	136	25	114	26	118	34	155	21	95	10	45	7	32
46	45	100	47	104	82	181	85	188	72	159	20	44	9	20
47	68	63	132	122	182	168	254	235	208	192	92	85	29	27
48	89	41	179	83	347	162	537	250	505	235	259	121	97	45
49	91	24	240	63	542	142	996	260	1 044	273	565	148	177	46
50	72	12	263	44	651	108	1 502	249	1 799	298	1 063	176	416	69
51	41	8	138	26	495	93	1 207	226	1 663	312	1 084	203	455	85
52	30	8	83	21	269	68	689	175	1 256	320	969	247	429	109
53	17	8	42	19	152	69	462	209	605	274	624	282	291	132
54	1	2	5	11	22	49	89	200	184	413	114	256	27	61
55	4	8	7	14	26	53	77	156	151	306	164	332	62	126

Längd cm	302—308 dagar		309—315 dagar		316—322 dagar		323—329 dagar		330—336 dagar		Summa	
	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille	antal	pro- mille
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	220	998
46	7	15	1	2	0	0	0	0	0	0	452	999
47	10	9	4	4	2	2	0	0	0	0	1 081	1 000
48	23	11	16	7	1	0	1	0	0	0	2 148	999
49	63	16	27	7	6	2	1	0	0	0	3 827	1 001
50	134	22	46	8	13	2	1	0	2	0	6 028	999
51	138	26	52	10	18	3	1	0	0	0	5 335	1 001
52	120	31	38	10	15	4	3	1	1	0	3 930	1 001
53	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2 209	999
54	0	0	2	4	0	0	0	0	0	0	446	1 000
55	1	2	0	0	0	0	0	0	1	2	494	1 001

BILAGA E

Exempel på användningen av tabellerna över graviditetstider

Med följande exempel avses att visa hur man med ledning av de Engström-Falco-nerska tabellerna beräknar graviditetstiderna för barn med viss födelsevikt och födelselängd och sannolikheten för att ett samlag vid viss tidpunkt varit befruktande. Det bör framhållas, att medicinsk sakkunskap bör anlitas vid bedömningen i tveksamma fall, såsom när tabellerna icke alls ger ledning eller erhållna värden ligger nära ytterkanterna eller beräkningarna med hänsyn till vikt och längd avsevärt avviker från varandra.

Exempel 1

När fråga uppkommer att beräkna huruvida t. ex. ett den 3 januari 1964 fött gossebarn med en längd av 50 cm och en vikt av 3 210 g kan hava avlats vid samlag antingen den 6 mars eller den 19 mars 1963, verkställs uträkningen på följande sätt:

a) Graviditetstiden, räknad fr. o. m. dagen för det aktuella samlaget t. o. m. dagen före förlossningen blir

mars	1963 26 dagar (samlag 6/3) eller 13 dagar (samlag 19/3)
april	1963 30 »
maj	1963 31 »
juni	1963 30 »
juli	1963 31 »
augusti	1963 31 »
september	1963 30 »
oktober	1963 31 »
november	1963 30 »
december	1963 31 »
januari	1964 2 »

303 dagar

290 dagar

För att de sålunda beräknade graviditetstiderna skall kunna jämföras med Engström-Falco-ners tabeller, vilka utgår från sista menstruationens första dag, måste de ökas med det antal dagar som beräknas förflyta fr. o. m. den sista menstruationens första dag till ovulationen, vid vilken befruktningen sannolikast sker. Denna tid varierar med menstruationscykelns längd och anges till 7 dagar vid en treveckorscykel och 21 dagar vid en femveckorscykel.

Den sannolika graviditetstiden, räknat fr. o. m. sista menstruationens första dag, utgör således 310—324 dagar (samlag 6/3) eller 297—311 dagar (samlag 19/3).

b) Vid beräkning i förhållande till *vikten* går man in i tabell 1 och uppsöker i kolumnen för vikter på 3 200—3 390 g värdet för veckan 309—315 dagar, varvid man finner promilletalet 7 och i raderna nedanför 2 och 0. Av tabellen kan sålunda utläsas att av 1 000 gossar med födelsevikter mellan 3 200 och 3 390 g $7 + 2 = 9$ haft en graviditetstid efter sista menstruationen av 309 dagar eller längre tid. Sannolikheten blir då 0,9 %. Därefter förfares på samma sätt för den

andra ifrågasatta graviditetstiden (297—311 dagar) och man finner promilletalen $47 + 15 + 7 + 2 + 0 = 71$, d. v. s. en sannolikhet av 7,1 %.

c) Vid beräkning i förhållande till *längden* går man in i tabell 2 och söker sig fram i 50 cm-nivån till veckan 309—315 dagar, varvid man finner promilletalet 9. I kolumnerna till höger därom finner man promilletalen 2 och 0. Av tabellen kan sålunda utläsas att av 1 000 gossar med 50 cm längd $9 + 2 = 11$ haft en graviditetstid efter sista menstruationen av 309 dagar eller längre. Sannolikheten blir då 1,1 %. Därefter förfares på samma sätt för den andra ifrågasatta graviditetstiden (297—311 dagar) och man finner promilletalen $49 + 15 + 9 + 2 + 0 = 75$, d. v. s. en sannolikhet av 7,5 %.

Sålunda kommer man till att för en graviditetstid motsvarande samlag den 6 mars sannolikhetsgraden räknad efter vikten är högst 0,9 % och efter längden högst 1,1 %. För graviditetstiden motsvarande samlag den 19 mars blir sannolikhetsgraden däremot högst 7,1 % resp. 7,5 %.

Exempel 2

Om de aktuella dagarna för samlag i stället är den 12 maj och den 27 maj 1963, verkställes uträkningen på följande sätt.

a) Graviditetstiden, räknad fr. o. m. dagen för det aktuella samlaget t. o. m. dagen för förlossningen blir

maj	1963	20 dagar (samlag 12/5) eller 5 dagar (samlag 27/5)
juni	1963	30 »
juli	1963	31 »
augusti	1963	31 »
september	1963	30 »
oktober	1963	31 »
november	1963	30 »
december	1963	31 »
januari	1964	2 »
		<hr style="width: 100px; margin: 0 auto;"/> 236 dagar
		<hr style="width: 100px; margin: 0 auto;"/> 221 dagar

För att kunna jämföras med Engström—Falconers tabeller skall de sålunda beräknade graviditetstiderna ökas med 7—21 dagar. Den sannolika graviditetstiden, räknad fr. o. m. sista menstruationens första dag utgör således 243—257 dagar (samlag 12/5) eller 228—242 dagar (samlag 27/5).

b) Vid beräkning enligt *vikten* går man in i tabell 1 och uppsöker i kolumnen för vikter på 3 200—3 390 g värdet för veckan 253—259 dagar, varvid man finner promilletalet 25. I raderna därovanför finner man promilletalen 10, 4, 1, 0 och 1. Av tabellen kan sålunda utläsas att av 1 000 gossar med vikter på 3 200—3 390 g $25 + 10 + 4 + 1 + 0 + 1 = 41$ haft en graviditetstid efter sista menstruationen av 259 dagar eller kortare tid. Sannolikheten blir då 4,1 %. menstruationen av 259 dagar eller kortare tid. Sannolikheten blir då 4,1 %. Därefter förfares på samma sätt för den andra ifrågasatta graviditetstiden (228—242 dagar) och man finner promilletalen $4 + 1 + 0 + 1 = 6$ d. v. s. en sannolikhet av 0,6 %.

c) Vid beräkning i förhållande till *längden* går man in i tabell 2 och söker sig fram i 50 cm-nivån till veckan 253—259 dagar och finner där och i kolumnerna till vänster promilletalen $26 + 10 + 4 + 2 + 1 + 1 = 44$, d. v. s. en sannolikhet av 4,4 %. Promilletalen för den andra ifrågasatta graviditetstiden (228—242 dagar) blir $4 + 2 + 1 + 1 = 8$, d. v. s. en sannolikhet av 0,8 %.

Sålunda kommer man till att för en graviditetstid motsvarande samlag den 27 maj sannolikhetsgraden räknad efter vikten är högst 0,6 och efter längden högst 0,8 %. För graviditetstiden motsvarande samlag den 12 maj blir sannolikhetsgraden däremot högst 4,1 resp. 4,4 %.

Exempel 3

Ibland vill man veta under vilken tidrymd ett barn kan vara avlat. För exempelvis en flicka, född den 21 april 1964, med en vikt av 2 840 g och en längd av 48 cm beräknas den möjliga konceptionstiden på följande sätt.

a) Viktfaktorn: I tabell 3 avläser man i kolumnen för 2 800—2 990 g en kortaste graviditetstid av 211—217 dagar (1 promille, 3 fall) och en längsta graviditetstid av 316—322 dagar (0 promille, 1 fall).

b) Längdfaktorn: I tabell 4 avläser man på 48 cm-nivån en kortaste graviditetstid av 211—217 dagar (0 promille, 1 fall) och en längsta graviditetstid av 323—329 dagar (0 promille, 1 fall).

Eftersom de sålunda angivna graviditetstiderna utgår från sista menstruationens första dag skall man för att beräkna graviditetstiden från befruktande samlag minska tiderna med 7—21 dagar med hänsyn till ovulationens inträde i olika fall.

$$\left. \begin{array}{l} (211-217) - 21 = 190-196 \text{ dagar} \\ (316-322) - 7 = 309-315 \text{ dagar} \end{array} \right\} \text{ (viktfaktorn)}$$

$$\left. \begin{array}{l} (211-217) - 21 = 190-196 \text{ dagar} \\ (323-329) - 7 = 316-322 \text{ dagar} \end{array} \right\} \text{ (längdfaktorn)}$$

Den möjliga konceptionstiden blir då med hänsyn till vikten 190—315 dagar och med hänsyn till längden 190—322 dagar.

Genom att räkna baklänges från förlossningsdagen den 21 april 1964 finner man att

190 dagar = den 14 oktober 1963

315 dagar = den 11 juni 1963

322 dagar = den 4 juni 1963

De yttersta möjligheterna för konception blir då den 14 oktober och tiden den 4—11 juni 1963.

I ytterkanterna av den sålunda beräknade möjliga konceptionstiden är dock sannolikheten för befruktning förhållandevis ringa.

Vill man beräkna den tid inom vilken sannolikheten för befruktning är större än 1 % förfar man på följande sätt.

1) Viktfaktorn: I tabell 3 i kolumnen för 2 800—2 990 g summeras promilletalen uppifrån och nedifrån till dess att summorna överstiger 10, vilket motsvarar 1 % sannolikhet. Detta inträffar vid graviditetstiderna 239—245 dagar ($1 + 0 + 1 + 4 + 6 = 12$) resp. 295—301 dagar ($0 + 8 + 16 = 24$). Dessa tal korrigeras med hänsyn till ovulationerna, varvid man erhåller graviditetstiderna räknade från befruktande samlag, nämligen (239—245) — 21 = 218—224 dagar resp. (295—301) — 7 = 288—294 dagar.

2) Längdfaktorn: I tabell 4 förfares på motsvarande sätt med promilletalen på 48 cm-nivån, varvid man erhåller graviditetstiderna 239—245 dagar resp. 302—308 dagar, räknade från sista menstruationens första dag och 218—224 dagar resp. 295—301 dagar räknade från befruktande samlag.

Den konceptionstid inom vilken sannolikheten för befruktning överstiger 1 %

blir då med hänsyn till vikten 218—294 dagar och med hänsyn till längden 218—301 dagar.

Genom att räkna baklänges från förlossningsdagen finner man att

218 dagar = den 16 september 1963

294 dagar = den 2 juli 1963

301 dagar = den 25 juni 1963

Den konceptionstid inom vilken sannolikheten för befruktning är mer än 1 % sträcker sig således fr. o. m. den 2—25 juni t. o. m. den 16 september 1963.

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1965

1. Transportekonomisk forskning i Norden.
3. Enkelte mellomriksveger mellom Norge og Sverige.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 1: Allmänna uttalanden samt 1 och 2 kap. i förslaget till regeringsform. [2] Del 2: Kap. 3, 4 och 5 i förslaget till regeringsform. [3]
Rättegångshjälp. [13]
Godtrosförvärv av lösöre. [14]
Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. [17]

Utrikesdepartementet

Sveriges sjöterritorium. [1]

Socialdepartementet

Tandvårdsförsäkring. [4]

Kommunikationsdepartementet

Skånes och Hallands vattenförsörjning. [8]

Finansdepartementet

Mättenheter. [5]

Ecklesiastikdepartementet

Antikvitetskollegiet. [10]
1963 års universitets- och högskolekommitté 1. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I. [11] 2. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II. Specialutredningar. [12]
De svenska utlandsförsamlingarnas ekonomi. [15]

Jordbruksdepartementet

Ny jordförvärvslag. [16]

Inrikesdepartementet

Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring. [6]
Praktik- och feriearbetsförmedling. [7]
Arbetsmarknadspolitik. [9]

